

Broj 01/1258
Podgorica, 20.05.2021. godine

UNIVERZITET CRNE GORE
-Odboru za doktorske studije i Senatu-

Predmet: Materijal za sjednicu Odbora i Senata

Poštovani,

U skladu sa članom 43. Pravila doktorskih studija, dostavljamo Vam materijal za narednu sjednicu Odbora za doktorske studije, odnosno Senata Univerziteta Crne Gore i to:

-Ocjena doktorske disertacije (obrazac D3) sa propratnom dokumentacijom za mr Martina Bojaja.

 DEKAN

Nikola Milović

**UNIVERZITET CRNE GORE
EKONOMSKI FAKULTET PODGORICA
DOKTORSKE STUDIJE**

Br. 01/1253
Podgorica, 20.05.2021. god.

Na osnovu čl. 64. Statuta Univerziteta Crne Gore, člana 43. Pravila doktorskih studija, Vijeće Ekonomskog fakulteta je na elektronskoj sjednici održanoj 20.05.2021.godine donijelo

O D L U K U

1. Usvaja se Izvještaj Komisije za ocjenu doktorske disertacije **„Održavanje stabilnosti cijena u Crnoj Gori kroz upravljanje spoljnim i unutrašnjim faktorima inflacije“** doktoranda **mr Martina Bojaja**.
2. Predlaže se Odboru za doktorske studije i Senatu UCG da prihvati doktorsku disertaciju **„Održavanje stabilnosti cijena u Crnoj Gori kroz upravljanje spoljnim i unutrašnjim faktorima inflacije“** doktoranda **mr Martina Bojaja** i imenuje Komisiju za odbranu doktorske disertacije u sastavu:
 - Dr Gordana Đurović, redovni profesor, Ekonomski fakultet Podgorica, Univerzitet Crne Gore, mentor;
 - Dr Nikola Fabris, redovni profesor, Ekonomski fakultet, Univerzitet u Beogradu, Republika Srbija, član;
 - Dr Niokola Milović, vanredni profesor, Ekonomski fakultet Podgorica, Univerzitet Crne Gore, član.
3. Odluka se dostavlja Centru za doktorske studije Univerziteta Crne Gore na dalji postupak.

O B R A Z L O Ž E N J E

Komisija za ocjenu doktorske disertacije **„Održavanje stabilnosti cijena u Crnoj Gori kroz upravljanje spoljnim i unutrašnjim faktorima inflacije“** doktoranda **mr Martina Bojaja** je napisala i predala Izvještaj Vijeću fakulteta, koji je Vijeće fakulteta razmatralo na elektronskoj sjednici održanoj 20.05.2021.godine.

Na osnovu izloženog odlučeno je kao u dispozitivu.

DOSTAVLJENO:

- a/a
- referentu doktorskih studija,
- Centru za doktorske studije,
- Senatu UCG

OCJENA DOKTORSKE DISERTACIJE

OPŠTI PODACI O DOKTORANDU	
Titula, ime i prezime	mr Martin (Marash) Bojaj
Fakultet	Ekonomski fakultet Univerziteta Crne Gore – Podgorica
Studijski program	Doktorske studije ekonomije
Broj indeksa	01/16
MENTOR/MENTORI	
Prvi mentor	Prof. dr Gordana Đurović, redovni profesor Ekonomski fakultet Univerziteta Crne Gore
KOMISIJA ZA OCJENU DOKTORSKE DISERTACIJE	
Prof. dr Gordana Đurović, redovni profesor	Ekonomski fakultet, Univerzitet Crne Gore, Podgorica, Crna Gora
Prof. dr Nikola Fabris, redovni profesor	Ekonomski fakultet Univerziteta u Beogradu, Srbija
Prof. dr Nikola Milović vanredni profesor	Ekonomski fakultet, Univerzitet Crne Gore, Podgorica, Crna Gora
Datum značajni za ocjenu doktorske disertacije	
Doktorska disertacija i Izvještaj Komisije dostavljen Biblioteci UCG	19.03.2021.
Javnost informisana (dnevne novine) da su Doktorska disertacija i Izvještaj Komisije dati na uvid	22.03.2021.
Sjednica Senata na kojoj je izvršeno imenovanje Komisije za ocjenu doktorske disertacije	10.03.2021.
Uvid javnosti	
U predviđenom roku za uvid javnosti bilo je primjedbi?	Ne.
OCJENA DOKTORSKE DISERTACIJE	
<p>1. Pregled disertacije</p> <p>Doktorska disertacija pod nazivom „Maintaining price stability in Montenegro through governing of external and internal factors of inflation” („Održavanje stabilnosti cijena u Crnoj Gori kroz upravljanje spoljnim i unutrašnjim faktorima inflacije”) doktoranda mr Martina M. Bojaja napisana je na engleskom jeziku (Times New Roman, font 12, prored 1.5) na 277 stranice A4 formata. Nakon početnih stranica disertacije koje uključuju osnovne podatke o kandidatu i disertaciji, slijede rezime na engleskom i crnogorskom jeziku, dvojezični apstrakt teze, lista skraćenica, zatim popis tabela, grafika i slika, pregled sadržaja teze, uvodna razmatranja, četiri glave, zaključak, prošireni apstrakt na crnogorskom jeziku na 23 strane, spisak literature kao i biografija kandidata.</p> <p>U cilju validnijeg razumijevanja tematike rada dato je 29 tabela, 52 grafika i 7 slika, koji pružaju detaljnije informacije i ilustraciju nalaza i zaključaka iznijetih u tekstu.</p> <p>U izradi disertacije, kandidat je koristio obimnu i savremenu literaturu koju čini 320 bibliografskih jedinica i više internet stranica.</p>	

Pored uvoda i zaključka, struktura doktorske disertacije uključuje zaokružene i međusobno logički povezane tematske cjeline, podijeljene u četiri glave. U uvodnom dijelu disertacije (str.19-28) kandidat precizira problem istraživanja, osnovne ciljeve i hipoteze koje će biti testirane adekvatnim ekonomskim metodama.

U prvoj glavi „*Upravljanje spoljnim i unutrašnjim faktorima inflacije*“ (str. 29-78), kroz pet potpoglavlja, objašnjena je uloga inflacije i održavanje stabilnosti cijena kroz upravljanje spoljnim i unutrašnjim faktorima sa teorijskog aspekta. U cilju razumijevanja suštine upravljanja inflacijom, u prvom potpoglavlju (Pristup analizi inflacije) kandidat definiše osnovni koncept inflacije, daje različite definicije i predstavlja uticaj preovlađujućih internih i eksternih faktora inflacije u Crnoj Gori u referentnom periodu. Budući da ima više faktora, u drugom poglavlju (Spoljne odrednice inflacije u Crnoj Gori), kandidat ističe da je veoma važno da crnogorski kreatori politike posebno ispituju i ekonometrijski mjere uticaj spoljnih faktora na određivanje inflacije.

Kandidat se nastavlja fokusirati na izučavanje izvoznog potencijala i diverzifikaciju proizvoda, kao jedan od spoljnih faktora uticaja na inflaciju, jer su kreatori ekonomske politike zainteresovani za osmišljavanje odgovarajućih mjera za održavanje stabilne i niske inflacije. Treće poglavlje (Unutrašnje odrednice inflacije u Crnoj Gori) opisuje unutrašnje faktore upravljanja inflacijom. Ekonomske slobode, indeks razvoja e-uprave (Electronic Government Development Index, EGDI), kapital, ljudski kapital, zaposlenost i BDP koristeće se kao značajni unutrašnji faktori koji doprinose usidrenju inflacije u modelu 1. Drugi skup pokazatelja objašnjen je u četvrtom poglavlju analizom faktora na strani agregatne potražnje i agregatne ponude (troškovna inflacija i inflacija tražnje). Budući da je Centralna banka Crne Gore izričito navela finansijsku stabilnost kao svoj primarni cilj, kandidat u petom poglavlju (Održavanje stabilnosti cijena u Crnoj Gori) opisuje cilj, metodologiju i model upravljanja i održavanja stabilnosti cijena kod nas.

U drugoj glavi „**Metodologija i podaci**“ (str.79-170) naglasak je na metodologiji, primjenjujući rekurzivne i nerekurzivne SVAR identifikacije (model strukturne vektorske autoregresije), analizu podataka panela i prediktivne VAR i BVAR modele kombinacija inflacije (model vektorske autoregresije, VAR i Bajesov model vektorske autoregresije, BVAR), koristeći pristup jednakih i inverznih MSE pondera (ponderi srednje kvadratne greške). Kandidat analizira vremenske serije u prvom poglavlju (*Empirijska analiza vremenskih serija*), ističući da je polazna tačka korišćenje informacija koje dobijamo analizom promjenljivih u okviru ekonometrijskih vremenskih serija. Analizirajući jednu po jednu promjenljivu, kandidat kroz istraživanje spoznaje izvorna svojstva vremenskih serija. Sistematizovano ekonometrijsko znanje je korišćeno kao deduktivni način razumijevanja ponašanja vremenskih serija. U drugom poglavlju (Vektorski autoregresivni model inflacije u Crnoj Gori), kandidat nastavlja da koristi VAR model za makroekonomsko predviđanje i analizu politika za istraživanje izvora fluktuacija poslovnog ciklusa i obezbjeđivanje mjerila na osnovu kojih se mogu ocjenjivati savremene dinamične makroekonomske teorije. VAR su linearni modeli vremenskih serija dizajnirani da prepoznaju zajedničku dinamiku više vremenskih serija. Predviđanje performansi procijenjenog VAR (3) modela je prikazano kao sljedeći korak, a zatim evolucija intervala povjerenja kroz “fan charts”.

Korišćeni su dinamičko rješenje - deterministička simulacija, dinamičko rješenje - stohastička simulacija, i statičko rješenje - stohastička simulacija za predviđanje. Scenariji osjetljivosti su primijenjeni, jer su CBCG i Ministarstvo finansija zainteresovani da hipotetički sagledaju reakciju inflacije u različitim scenarijima, poput povećanja cijena nafte, aluminijuma ili rasta BDP-a. U četvrtom poglavlju (*Strukturni vektorski autoregresivni model*), kandidat naglašava da bi se, bez strukturne VAR analize, moglo doći do pogrešnih zaključaka zbog ne-individualizacije grešaka u strukturnom VAR modelu. Ne postoji konceptualno tumačenje VAR koeficijenata kao što je to slučaj kod multivarijantnih regresionih modela. Kandidat analizira i tumači SVAR koeficijente putem impulsnih odgovora, tokom perioda dinamičnog ekonomskog razvoja. Impulсни odgovori uočavaju odgovor zavisne promjenljive na šokove u greškama. Cijeli problem ovdje je identifikovanje navedenih šokova, i kada su oni jednom definisani, možemo da posmatramo odgovor inflacije i drugih

promjenljivih u VAR modelu. Sprovedenim istraživanjem, na navedeni način, tumačenje tada postaje znatno lakše. Takođe, saznanja o dekompoziciji varijanse prognoze greške korisna su za analizu odnosa između promjenljivih. Dekompozicija varijanse daje nam proporciju varijansi grešaka predviđanja za y_{jt+h} u procentima, koji su pojašnjeni svakim od navedenih šokova. Kandidat nastavlja sa nerekurzivnom analizom u petom poglavlju (*Nerekurzivna identifikacija*).

Treća glava naslovljena „**Predviđanje inflacije kombinovanim pristupom**“ (str. 171-192) predstavlja centralni dio ove disertacije, s obzirom na to da sadrži empirijsku analizu veze između tri VAR i BVAR modela. Kandidat je procijenio tri različita modela, a zatim uporedio njihove prediktivne performanse na osnovu srednje kvadratne greške. Pored toga, izračunao je kombinovane prognoze sa ovim modelima.

U prvom poglavlju (*Empirijski rezultati*) kandidat ističe da se prvi model najbolje uklapa u opseg pouzdanosti od 9% (od 1,6% do 2,0% inflacije). Pokazuje performansu predviđanja koji je održiv i prosječna inflacija ne veća od 1,5 procentnih poena iznad prosječne stope inflacije tri države članice sa najboljim učinkom: Kipar (0,2%), Irska (0,3%) i Finska (0,8%). Prosječna stopa inflacije je 0,4%, a dodajući 1,5 procentnih poena, referenca je 1,9% (EC, 2018). Model 2 ima više oscilacija oko srednje linije (“mode”) nego model 1. Ipak, model 2 ima značajne skupove informacija koje treba uzeti u obzir za kombinovane prognoze. Kao što se i očekivalo, model 3 koji ima spoljne šokove (berzanske cijene nafte i aluminijuma), stvara veće fluktuacije, kako se horizonti povećavaju.

Prvi model ima najmanju srednju kvadratnu grešku (0,69), dok je RMSE (korijen srednje kvadratne greške) drugog modela (2,35). Može se zaključiti da RMSE trećeg modela ima najlošije rezultate, imajući vrijednost (3,71). RMSE VAR kombinacije jednakih težina ($RMSE_C = 0.864771$) je znatno bolji od drugog i trećeg SVAR modela, a RMSE VAR kombinacije relativnih performansi ($RMSE_MSE = 0.577499$) bolji je od bilo kog od SVAR modela.

U drugom poglavlju (*Bayesian VAR* odnosno Bajesovi VAR modeli), kandidat nastavlja sa kombinacijom predviđanja koristeći Bajesovu teoremu. U poređenju sa standardnim procjenama VAR modela, BVAR Litterman / Minnesota model pokazuje da ima najniže RMSE za model 2 (0,48967) i model 3 (1,27483), s obzirom na $\mu_1 = 0$, $\lambda_1 = 0.1$, $\lambda_2 = 0.99$, $\lambda_3 = 1$, and $\lambda_4 = 10$, dok je za model 1 BVAR Normal-Flat model, $RMSE = 0.9913$. Značajna razlika je u tome što su procjene Litterman / Minnesota modela znatno manje za prvo zaostajanje (docnju) svake promjenljive. Treće poglavlje (*Poređenje prognoza*) prikazuje kombinacije poređenja prognoza VAR i BVAR modela. Standardna VAR kombinacija modela ima niži RMSE (0,577499) pri korišćenju inverznog MSE od BVAR modela (0,586937). S druge strane, prosječna Bajesova VAR kombinacija modela ima niži RMSE (0,804415) od prosječne težine standardne VAR kombinacije modela u smislu srednje kvadratne greške (0,864771). Kao što je već istaknuto, za prva tri mjeseca, standardna VAR aritmetička prosječna prognoza kombinacije modela nadmašuje sve sofisticirane „optimalne“ kompozitne prognoze (2,045%). Od aprila do juna 2017. godine, kod inverznog VAR MSE modela, optimalna je linearna kompozitna prognoza, koja je najbliža stvarnoj inflaciji (2,127%). Bajesov inverzni MSE model postaje najbliži od jula do decembra 2017. godine, konvergirajući najbolje u stvarnu inflaciju (2,661%). Na bazi sprovedenih istraživanja, kandidat je došao do važnog zaključka da Vlada Crne Gore mora da uzme u obzir obje kombinacije: standardna VAR kombinacija modela najbolje prognozira za I i II kvartal 2017. godine, dok Bajesova VAR kombinacija modela pokazuje najbolje prediktivne performanse za kvartale III i IV 2017.

Kandidat zaključuje da uključivanje adekvatnih rezultata Bajesovog VAR modela u kombinaciju prognoza, suštinski smanjuje osnovnu srednju kvadratnu grešku predviđanja kombinacije. Objе kombinacije su značajno sredstvo za kreatore politike Centralne banke Crne Gore.

U četvrtoj glavi „**Ekonometrija panel podataka**“ (str. 193 – 208) istražuju se kratkoročni i dugoročni efekti ekonomskih sloboda i e-uprave na inflaciju, primjenom skupa podataka za Crnu Goru, Srbiju, Hrvatsku i Sloveniju za vremenski raspon 2006: 1 - 2017: 12. U prvom poglavlju (*Metodologija ekonometrije panel podataka*), kandidat koristi heterogene testove kointegracije panela Pedroni. Kao

i Johansena, koji otkrivaju dugoročnu vezu između inflacije, ekonomskih sloboda i e-uprave. U drugom poglavlju, kandidat analizira panel VECM Crne Gore, Srbije, Hrvatske i Slovenije (Vektorski model sa korekcijom greške). VECM predlaže da povećanje ekonomskih sloboda i e-uprave od 1%, smanjuje inflaciju za 62,28%, odnosno 1,05%, u dugom roku. Pored toga, koristi se Grejndžerov (Granger) test uzročnosti da bi se otkrio pravac uzročno-posljedične veze. PVECM model (panel VECM) se primjenjuje za predviđanje inflacije pomoću determinističko-stohastičke simulacije i dinamičko-statičkih rješenja.

Koriste se mjere na osnovu kojih se evaluiraju predviđanja kao što su proporcija pristrasnosti, proporcija varijanse, SE, RMSE, proporcija kovarijanse i Theil U1 i Theil U2, što potvrđuje rezultate predviđanja efekata. Nalazi impulsnog odgovora otkrivaju da je odgovor inflacije na šok za ekonomske slobode i e-vladu od suštinske važnosti. Razlaganje varijanse greške u prognozi stope inflacije proizilazi uglavnom iz indikatora nivoa ekonomskih sloboda.

U zaključnom dijelu disertacije (str.209-229) sumirani su rezultati prema postavljenim ciljevima i istraživačkim hipotezama.

2. Vrednovanje disertacije

2.1. Problem

Inflacija je jedan od centralnih odnosno osnovnih makroekonomskih pokazatelja koji se temeljno ispituje od strane kreatora makroprudencijalne politike i makroekonomskih istraživača. Vlada je veoma zainteresovana za pouzdane prognoze inflacije. Prognoza inflacije je izazovno istraživanje. Značajan broj istraživača procijenio je i predvidio svojstva vremenskih serija inflacije. Opšta saglasnost ovih studioznih ispitivanja je da se osnovni trend i volatilnost inflacije tokom vremena znatno mijenjaju; međutim, još uvijek ne postoji konsenzus o najboljem načinu predviđanja dinamike inflacije.

Prognoze inflacije sa najmanjim odstupanjem od stvarne vrijednosti inflacije, od značaja su i za ostale subjekte u ekonomiji. Ekonomski akteri će donijeti svoje odluke o platama i cijenama na osnovu inflacionih očekivanja koje se formiraju i oslanjaju na tačnost prognoze inflacije.

Sa druge strane, nivo zavisnosti jedne male i otvorene ekonomije, poput Crne Gore, kao i dinamika njenih makroekonomskih indikatora, prošli su kroz značajne razvojne promjene posljednjih decenija. Neke od ovih promjena se ogledaju u obnovi nezavisnosti Crne Gore, dok se druge pripisuju ekonomskoj i političkoj orijentaciji ka Evropskoj uniji.

Ove velike promjene donijele su značajno smanjenje volatilnosti makroekonomskog okruženja u Crnoj Gori, što potvrđuje i kretanje inflacije. Dakle, Vlada i makroprudencijalni kreatori politike u Crnoj Gori preuzeli su dužnost i obavezu da kreiraju jasne makroekonomske politike sa namjerom da stabilizuju i učvrste inflaciju. Istovremeno, Evropska komisija eksplicitno izvještava o kriterijumima konvergencije u kojima performanse cijena moraju biti održive i prosječna stopa inflacije ne viša od 1,5 procentnih poena iznad stope inflacije tri države članice sa najboljim rezultatima.

Kao što je prethodno istaknuto, determinante inflacije su jedno od ključnih pitanja sa kojim su se kreatori makroekonomskih politika u Crnoj Gori neprekidno suočavali tokom proteklih decenija, a posebno od 2002. godine, nakon usvajanja eura kao zvanične valute. Država je status kandidata za Evropsku uniju postigla 2010. godine i u procesu je pregovora od juna 2012. godine. Kako je i navedeno u pregovaračkoj poziciji Unije, prilikom otvaranja pregovora, posebno otvaranja poglavlja o Evropskoj monetarnoj uniji, korišćenje eura kao zvaničnog sredstva plaćaja u Crnoj Gori biće razmotreno tokom završne faze pregovora o pristupanju Uniji.

Okvirni scenario podrazumijevao bi da Crna Gora od pristupanja učestvuje u Ekonomskoj i monetarnoj

uniji kao država članica sa izuzećem i formalno se pridružuje eurozoni nakon odluke Savjeta u tom smislu, na osnovu procjene ispunjenosti potrebnih uslova.

Na osnovu zahtjeva tzv. Mاستrihtskih kriterijuma za ulazak u EU, stopa inflacije mora biti stabilizovana kao preduslov za pridruživanje odnosno pristupanje Uniji. Otvaranjem pregovora o Poglavlju 17 - Ekonomska i monetarna politika, Unija pažljivo prati napredak u usklađivanju i primjeni pravne tekovine EU tokom čitavog procesa pregovora. Jedno od mjerila za ovo poglavlje je: Crna Gora je usvojila potrebne ustavne promjene. Ona mora da obezbijedi da se primarni cilj stabilnosti cijena definiše u skladu sa članovima 127(1) i 282 (2) Ugovora o funkcionisanju Evropske unije.

Da bi usvojila odnosno koristila euro u skladu sa svim kriterijumima, Crna Gora mora uskladiti svoje nacionalno zakonodavstvo sa propisima EU i ispuniti preduslov stabilnosti cijena, kako bi osigurala ekonomsku konvergenciju. Kriterijumi konvergencije izričito izvještavaju: „Performanse cijena koja su održive i prosječna inflacija ne veća od 1,5 p.p. iznad prosječne stope inflacije tri države članice sa najboljim učinkom“.

Kandidat je dio svoje doktorske disertacije kao prvi autor objavio u časopisu koji se nalazi na SSCI (*Social Science Citation Index*) listi. Riječ je o radu pod naslovom „**Forecasting Inflation: A Combination Approach**“, a koji je objavljen u časopisu *Inzinerine Ekonomika-Engineering Economics* (31(2), 145-154, April 2020, DOI: <https://doi.org/10.5755/j01.ee.31.2.24609>) Takođe, kandidat je dio svojih istraživanja objavio kao koautor u poglavlju **The quality of economic governance and its impact on the growth of Western Balkans countries**, u knjizi: *Linear and Non - Linear Financial Econometrics - Theory and Practice* (Edited by Mehmet Terzioğlu, Co-editor Gordana Djurovic), InTechOpen London, Print ISBN 978-1-83962-486-5, Published: March 17th 2021; DOI: [10.5772/intechopen.91731](https://doi.org/10.5772/intechopen.91731)). Rezultate svojih istraživanja je na taj način podijelio sa međunarodnom stručnom i naučnom javnošću, što dodatno potvrđuje njihovu vrijednost i aktuelnost.

2.2 Ciljevi i hipoteze disertacije

Determinante inflacije su kritično pitanje sa kojim su se makroekonomske politike u Crnoj Gori suočavale kontinuirano tokom protekle decenije, a posebno od 2002. godine, nakon usvajanja eura kao zvanične valute Crne Gore. Cilj ove doktorske disertacije je da se teorijski i analitički, a zatim i empirijski istraže i predvide determinante crnogorske inflacije, koristeći pristup kombinacija prognoza, od januara 2006. do decembra 2016. godine i van-uzorka dvanestomjesečno predviđanje vremenskog horizonta od januara 2017. do decembra 2017. godine.

S obzirom na veliki napor kreatora politika da definišu odgovarajuće kriterijume za dijagnostikovanje nastanka inflacionih indikatora, glavni predmet istraživanja je identifikovanje pristupa i metodologije koje Vlada Crne Gore i CBCG mogu koristiti za održavanje stabilnosti cijena, a u okviru procesa pristupanja Evropskoj uniji. Istražuju se tri individualna prediktora SVAR modela da bi se prognozirala inflacija.

Novina ovog rada je u tome što koristi kombinovano predviđanje za ekonomiju Crne Gore. Ovaj rad predlaže upotrebu visokodimenzionalnih dinamičkih modela, ispitivanje podataka vremenskih serija za Crnu Goru od januara 2006. do decembra 2017. godine. Procjenjuje i upoređuje empirijske performanse različitih prognoziranih kombinacija inflacije.

Cilj sprovedenog istraživanja je otkriti determinante inflacije u Crnoj Gori u navedenom periodu i predvidjeti dinamiku inflacije, koristeći kombinovani pristup. Da bi se postigao taj cilj, rekurzivno su ocijenjena tri strukturalna VAR identifikovana modela inflacije. Prvi model identifikuje primarne unutrašnje i nezavisne determinante inflacije (ekonomske slobode i e-uprava). Model 2 ima varijable povlačenja potražnje i potiskivanja troškova (nominalni kurs, tražnja i depoziti privatnog sektora kao

mjera M2, zarade i rast industrijske proizvodnje), dok model 3 identifikuje osnovne spoljne i nezavisne determinante šokova ponude (cijene nafte i LME cijene aluminijuma). Teorija kombinovanja prognoza sugerise da ce metode koje koriste bolje prognozne performanse i različite pondere, imati bolji učinak od jednostavnih modela kombinacije prognoza.

Ključne pretpostavke istraživanja i hipoteze iznijete da bi testirali njihov logički i empirijski rezultat strukturirane su na sljedeći način:

H1: Postizanju i održavanju stabilnosti cijena u Crnoj Gori, kao jednom od ciljeva centralne monetarne vlasti u zemlji (i njenim instrumentima), na putu ka Evropskoj uniji i Evropskoj monetarnoj uniji, značajno doprinosi i mjerenje uticaja ključnih faktora koje opredjeljuju nivo inflacije u zemlji.

Važno je naglasiti da je ovo jedan od glavnih ciljeva Crne Gore u ispunjavanju kriterijuma uspostavljanja funkcionalne tržišne ekonomije, koja je precizno definisana u nizu zatvarajućih mjerila za pregovore sa EU u pregovaračkom poglavlju 17 - Evropska i monetarna unija (koje je otvoreno 26. juna 2018. godine). Crna Gora je takođe obavezna da usvoji neophodne ustavne promjene kako bi se osiguralo da se primarni cilj stabilnosti cijena definiše u skladu s članom 127(1) i 282(2) Ugovora o funkcionisanju Evropske unije.

H2: Faktori inflacije u zoni eksterne tražnje, koji ključno opredjeljuju održavanje stabilnosti cijena u zemlji, na primjeru crnogorske ekonomije i u predloženom modelu, su cijena energenata i cijena aluminijuma. Drugim riječima, promjene cijene nafte na međunarodnom tržištu, izražena nivoom cijena energenata na domaćem tržištu, kao jedan od ključnih inputa za ekonomske aktivnosti u zemlji, značajno opredjeljuju nivo inflacije. Istovremeno, na taj nivo utiče i cijena aluminijuma, koja je takođe berzanski proizvod. Što je naprednija tehnološka sofisticiranost KAP-a i što je veća diverzifikacija proizvoda od aluminijuma (kao glavnog motora rasta industrijskog izvoza), to je veća podrška kreatorima politika u cilju stabilizacije trgovinskog bilansa, odnosa duga/BDP-a, rasta produktivnosti, smanjenja nezaposlenosti, smanjenja proizvodnog jaza, i poslijedično, ograničavanja eksternih šokova inflacije u Crnoj Gori, smanjenja cjenovne nejednakosti i kvalifikovanja zemlje za članstvo u EU/EMU. Drugim riječima, ovo istraživanje se fokusira na mjerenje uticaja izvoza aluminijuma na prosječnu stopu inflacije u Crnoj Gori, kao i analizu efekata promjene cijena energenata na svjetskom tržištu.

H3: Jačanje mjera i politika državne uprave ka razvoju e-usluga doprinosi efektivnijem i efikasnijem pružanju javnih usluga, što utiče na BDP, rast produktivnosti, nivo nezaposlenosti, proizvodni jaz i stoga stabilizuje interne šokove inflacije u Crnoj Gori. Naime, jedan od unutrašnjih faktora koji određuju stopu inflacije u Crnoj Gori u ovom istraživanju biće nivo razvijenih e-usluga, uključen u model regresije OLS, kao što je EGDI indeks.

2.3. Metode

Prilikom izrade doktorske disertacije kandidat je koristio metodološke postupke koji su prikladni za datu oblast istraživanja i koji obezbjeđuju pouzdanost rezultata i generalizaciju zaključaka. Doktorska teza sadrži teorijsko i empirijsko istraživanje.

U teorijskom dijelu, na osnovu prikupljene naučne literature, deskriptivnim metodom i metodom analize i sinteze objašnjena je uloga inflacije u nacionalnim ekonomijama, odnosno gledišta različitih škola ekonomske misli po pitanju efekata inflacije na makroekonomske performanse. Takođe, ovaj metod je primijenjen u objašnjavanju opšteg koncepta upravljanja inflacijom, što je praćeno analizom odnosa politike upravljanja inflacije sa monetarnom i fiskalnom politikom. Primjenom istorijskog metoda sagledana je evolucija inflacije u Crnoj Gori, kao i nastanak, uzroci i posljedice inflacije koje su obilježile ekonomsku istoriju. Metodom komparativne analize proučene su strategije upravljanja inflacije koje se primjenjuju u različitim zemljama kao i rješenja u oblasti monetarnih i fiskalnih

pravila. Primjenom kvantitativnih metoda i metoda analize objašnjene su različite metode mjerenja održivosti inflacije kao i načini rješavanja stabilnosti inflacije.

Teorijski okvir dao je osnov za postavljanje istraživačkih hipoteza. Imajući u vidu prethodno opisane istraživačke hipoteze, bilo je neophodno da se sprovede empirijsko istraživanje koje i predstavlja najznačajniji dio ove doktorske disertacije.

Glavni cilj disertacije je otkrivanje eksternih i internih determinanti inflacije u Crnoj Gori. Kandidat takođe ističe sljedeće rezultate istraživanja: prvo, teorijska specifikacija, na osnovu koje se analiziraju empirijski determinante inflacije, koja kombinuje teoriju i empirijsku analizu, još uvijek nije opšteprihvaćena; drugo, izvođenjem se identifikuju tri strukturna VAR i BVAR modela i kombinuju se sa jednakim i inverznim MSE pristupom ponderisanja. Ovaj pristup u dosadašnjim istraživanjima nije primijenjen na podatke o inflaciji u Crnoj Gori.

Empirijska analiza koristi širok spektar ekonometrijskih modela, od kojih svaki nosi zaokružene vremenske serije, te kandidat procenjuje i ocjenjuje njihove prediktivne performanse kroz posmatrane vremenske raspone i modele. Različite studije su vršile poređenja predviđanja na jednom određenom modelu. Međutim, ova disertacija fokusira se na objedinjavanje ključnih internih i eksternih faktora inflacije i izvođenje kombinacije predviđanja za isti događaj, budući da nema pojedinačno "najboljeg" modela. Bez obzira na postojanje mnogih visoko rafiniranih kombinacionih metoda, tačnost predviđanja je često najbolja kada se primijenjuje jednostavno prosječno korišćenje na svim modelima. Kandidat je koristio pristup jednakih i relativnih vrijednosti pondera (inverzni MSE). Referirajući na referentnu literaturu, ovo je prvi put da je za ekonomiju Crne Gore dobijeno kombinovano predviđanje, sugerišući višedimenzionalne dinamičke modele.

2.4 Rezultati disertacije i njihovo tumačenje

Kao što je prethodno već navedeno, cilj ove doktorske disertacije je **empirijski istražiti i prognozirati determinante inflacije Crne Gore, koristeći kombinacione metode prognoze**, od januara 2006. do decembra 2016. godine, i van uzorka, dvanestomjesečnog predviđanja vremenskog horizonta od januara 2017. do decembra 2017. godine. S obzirom da kreatori politike moraju da definišu odgovarajuće kriterijume za dijagnozu, odnosno prepoznavanje indikatora inflacije, glavni izazov kod ovog istraživanja je bila potreba da se razvije pristup i metodologija koju Vlada Crne Gore, a posebno CBCG, mogu koristiti, u istraživanju determinanti inflacije, a uskladu sa postepenim prilagođavanjem standardima koje je neophodno uvoditi u makroekonomskom upravljanju, a na putu pristupanja EU, odnosno Evropskoj monetarnoj uniji.

U radu se isputuju tri pojedinačna prediktora SVAR i tri BVAR modela za predviđanje inflacije. Takođe, koristi se pristup panel vektorskog modela sa korekcijom greške (VECM) za predviđanje dinamike inflacije i očekivanja inflacije u Crnoj Gori, Srbiji, Hrvatskoj i Sloveniji. Cilj pristupa panel kointegracije nije samo poređenje dvije podgrupe: i) Crne Gore (ME) i Srbije (SR) kao zemalja kandidata za članstvo u EU i ii) Hrvatske (CR) i Slovenije (SI), koje su već u EU, već da se posebno istakne slučaj Crne Gore.

Podaci o varijablama su preuzeti iz baza crnogorskih nacionalnih publikacija, dok su drugi podaci pronadjeni u referentnim međunarodnim bazama. Varijable inflacije (Inf) i nezaposlenosti (Un) prikupljene su sa tradingeconomics.com. Varijabla vremenske serije BDP-a prikupljena je sa statista.com. Varijabla vremenske serije deviznog kursa (Exch) dobijena je sa oanda.com, dok se vremenske serije cijena aluminijuma (Alu) i cijena nafte (Oil) prikupljene su sa indexmundi.com. Podaci o depozitima privatnog sektora, kao mjera M2, prikupljeni su od CBCG. EGDI vremenska serija izvedena je iz anketa UN eGov. Varijabla ekonomske slobode (EcoFree) preuzeta je od Heritidž fondacije (Heritage Foundation). Varijabla osnovnog kapitala (investicije/BDP) potiče iz data.worldbank.org, a zaposlenost (Employ) iz Fred ekonomskih podataka. Vremenske serije rasta

ljudskog kapitala (HumCap), plata (W) i industrijske produktivnosti (IndG) prikupljene su sa monstat.org.

Da bi dokazao **prvu hipotezu**, kandidat predstavlja ocjene parametara i glavne karakteristike tri modela. Prvi identifikovani rekurzivni SVAR model je sljedeći:

$$\pi_t = \beta_0 + \beta_1 \log(EF)_t + \beta_2 \log(EDGI)_t + \beta_3 CStock_t + \beta_4 \log(H)_t + \beta_5 Emp_t + \beta_6 GDP_GAP_t + u_t \quad (1)$$

gdje π_t označava stopu inflacije, $\log(EF)_t$ označava ekonomske slobode, $\log(EDGI)_t$ označava stanje tehnologije, $CStock_t$ označava stopu zaliha kapitala, $\log(H)_t$ označava ljudski kapital, Emp_t označava radnu snagu, GDP_GAP_t označava jaz bruto domaćeg proizvoda.

Model 2 ispituje kako promjene deviznog kursa, novčane mase, zarada i produktivnosti utiču na inflaciju u Crnoj Gori, koristeći rekurzivni strukturni VAR pristup. Ovdje se posebno ističu istraživanja koja procjenjuju da je evropska monetarna integracija, kompletna Evropska monetarna unija, istovremeno i suštinski, posredni korak, ka političkoj uniji.

$$\pi_t = \beta_0 + \beta_1 \log(EX)_t + \beta_2 \log(M2)_t + \beta_3 \log(W)_t + \beta_4 Prod_t + u_t \quad (2)$$

gdje $\log(EX)_t$ označava nominalni kurs američkog dolara za euro, $\log(M2)_t$ označava mjeru novčane mase definisanu u Međunarodnom monetarnom fondu (IMF, Monetary and Financial Statistics Manual 2017), $\log(W)_t$ označava oblik zarada, i $Prod_t$ označava rast industrijske proizvodnje.

Cijene nafte i aluminijuma su ključne promijenljive u modelu 3 i makroprudencijalni donosioci odluka su zainteresovani za praćenje njihove dinamike. Stoga cijene nafte i aluminijuma predstavljaju značajne determinante koje treba uzeti u obzir u makroekonometrijskom predviđanju crnogorske ekonomije.

$$\pi_t = \beta_0 + \beta_1 \log(Oil)_t + \beta_2 \log(Alu)_t + \beta_3 Un_t + \beta_4 GDP_GAP_t + u_t \quad (3)$$

gdje $\log(Oil)_t$ označava cijene nafte, $\log(Alu)_t$ označava cijene LME aluminijuma i Un_t označava zarade. Ovaj model procijenjuje spoljne inovacije putem cijena nafte i aluminijuma.

Kombinovanje predviđanja pojedinačnih prediktora nudi jednostavan način izgradnje sofisticiranog, fleksibilnijeg modela predviđanja za objašnjavanje podataka. Kombinovane prognoze podrazumevaju diverzifikaciju rizika. Procijenjena su tri različita modela, a zatim upoređena njihove prognozne performanse na osnovu srednje kvadratne greške. Pored toga, izračunate su kombinovane prognoze sa ovim modelima.

Kombinovanjem gornje tri prognoze, sa jednakim i relativnim ponderima performansi (inverzni ponderi MSE), otkrivaju se još dva RMSE. Zašto su ovi rezultati izuzetno značajni? Oni pokazuju da uzimanje u obzir svih determinanti inflacije na tržištu Crne Gore otkriva ključne informacije za CBCG, što rezultira boljim predviđanjem. Iako su relativni ponderi modela 2 i modela 3 relativno niski, kada se kombinuju u relativne pondere, oni otkrivaju značajne informacije za kreatore makroprudencijalne politike odnosno niži RMSE. Dokazuje se da **dodavanje varijabli, kroz SVAR modele, sistematski povećava performansu predviđanja**, snižavajući RMSE. Zaključujemo da uključivanje adekvatnih SVAR prognoza u kombinaciju predviđanja dosljedno smanjuje osnovnu kvadratnu grešku prognoza kombinacije. Drugim riječima, **adekvatno konstruisane kombinacije prognoza** u Crnoj Gori mogu zamijeniti tradicionalne prognoze inflacije koje su se pokazale nedovoljno pouzdanim.

Inverzni MSE je optimalna linearna kompozitna prognoza, minimizirajući srednju kvadratnu grešku (MSE). Model 1 prati inverzni MSE do kraja, ali ipak, prosječna kombinacija ima bolje rezultate od Modela 2 i Modela 3. Na kraju decembra 2017. stvarna inflacija iznosi 1,9%, dok inverzni MSE 1,5%, u prosijeku 1,4 %, model 1 (1,3%), model 2 (5,8%) i model 3 (-3,0%). Modeli 1-3 pokazuju performanse

predviđanja koje su održive i prosječna inflacija nije veća od 1,5% iznad stope tri države članice sa najboljim učinkom: Kipar (0,2%), Irska (0,3%) i Finska (0,8%). Prosječna stopa je 0,4%, a dodajući 1.5 p.p., referenca je 1,9% (EC, 2018).

Na kraju decembra 2017. kombinovana inflacija BVAR MSE modela iznosi 2,661%, dok BVAR prosječna kombinovana inflacija iznosi 2,822%. Prosječne vrijednosti pondera kombinacije VAR modela približavaju se 1,537%, a obrnuto od standardnih VAR MSE modela 1,516%. Standardni modeli kombinacije VAR modela, prosječne i relativne performanse, pokazuju predviđanje performansi koje su održive.

Standardna VAR kombinacija ima niži RMSE (0,577499) pri korišćenju inverznog MSE od BVAR modela (0,586937). S druge strane, prosječna Bajesova VAR kombinacija ima niži RMSE (0,804415) od prosječne vrijednosti pondera standardne VAR kombinacije u smislu srednje kvadratne greške (0,864771).

Dolazi se do važnog zaključka da Vlada Crne Gore i CBCG moraju da uzmu u obzir obje kombinacije: standardna VAR kombinacija najbolje prognozira za I i II kvartal 2017. godine, dok Bajesova VAR kombinacija pokazuje najbolje prognozne performanse za kvartale III i IV 2017. Zaključuje se da uključivanje adekvatnih kombinovanih Bajesovih VAR prognoza, suštinski smanjuje osnovnu srednju kvadratnu grešku predviđanja kombinacije. Obje kombinacije su ključno sredstvo za kreatore politike u Centralnoj banci Crne Gore.

Druga hipoteza koja se odnosi na faktore inflacije u zoni eksterne tražnje, koji ključno opredjeljuju održavanje stabilnosti cijena u zemlji, na primjeru crnogorske ekonomije i u predloženom modelu, a to su cijena energenata i cijena aluminijuma, testirana je koristeći strukturne VAR modele. Stoga, u istraživanju moraju se identifikovati čisto egzogeni (politički ili drugi tip) šokovi, da bi mogli da se pronađu njihovi dinamički efekti odnosno formulišu strukturni VAR modeli. Impulsni odgovori prate efekte strukturnih šokova na endogene varijable. Funkcija impulsnog odgovora ukazuje na promjenu endogenih varijabli za svaki strukturni šok pri t , $t + 1$ i tako dalje.

Odgovor impulsa na inflaciju, od jedne jedinice tzv. Koleski (eng. *Cholesky*) standardne inovacije cijena nafte, počinje da se postepeno povećava nakon docnje od četiri mjeseca. Poslije toga, inflacija opada, dostižući deflaciju od -0,002 nakon 15 mjeseci. Dostiže najnižu vrijednost od -0,09 nakon 21 mjeseca. Uticaj šoka cijene nafte je evidentan. Treba imati na umu da porast cijena nafte ne može biti reakcija na ono što se dešava sa ostalim varijablama, već su njene promjene egzogeno uslovljene. Drugim riječima, s obzirom da je ekonomija usporila, proizvodnja je dosegla najnižu vrijednost nakon 13 mjeseci, dok je inflacija dostigla najniži nivo poslije 21 mjeseca (jaz od 8 mjeseci između proizvodnje i inflacije). Već nakon 30 mjeseci, inflacija postaje pozitivna, 0,0047. Dakle, povećanje cijene nafte primorava CBCG i kreatore fiskalne politike da intervenišu u cilju smanjenja inflacije. Povećanje cijene nafte uticalo je na potražnju na crnogorskom tržištu, navodeći kompanije da promijene svoja ulaganja i otkazu planirane projekte. U roku od 12 mjeseci, dok se proizvodnja smanjuje, inflacija nastavlja da raste. U ovom slučaju intervenisali su kreatori fiskalne politike u Crnoj Gori, prilagođavajući inflaciju i proizvodnju. Ovaj proces prilagođavanja uglavnom se koordinira kroz proces inflatornih očekivanja. Navedeno ukazuje na važan zaključak da se inflatorna očekivanja u Crnoj Gori formiraju u odnosu na dinamičke efekte šokova. Implikacija ovog šoka sa cijenama nafte je da proizvodnja brzo opada za tranzicionu ekonomiju kao što je Crna Gora, i treba joj više od godinu dana da se oporavi.

Potrebno je osvrnuti se na empirijske rezultate dekompozicije varijanse cijene aluminijuma. U kratkom vremenskom periodu, čak od prvog mjeseca, predviđena varijacija greške cijene aluminijuma je 88.4857%. Pored navedenog, šokovi cijene nafte istovremeno utiču na cijene aluminijuma. Kako se vremenski horizonti povećavaju, na primjer, sa mjeseca 1 na 2, primjećujemo svaki doprinos i odgovarajuće šokove cijena nafte, nezaposlenosti, BDP-a i inflatornih šokova na kretanje cijene aluminijuma. U vremenskim horizontima od dva mjeseca, doprinos cijena nafte, nezaposlenosti, BDP-a i inflatornih šokova na kretanje cijena aluminijuma raste sa 11.51% na 16.56%, sa 0% na 2.15%, sa 0% na 0.07% i sa 0% na 0.92%, respektivno. A na dužim vremenskim horizontima, na primjer, u periodu

od 10 mjeseci, doprinos odgovarajućih šokova raste na 40.29%, 0,12%, 6.96% i 3.76%. Dok kod dekompozicije varijanse inflacije u kratkim vremenskim horizontima, predviđena varijacija greške inflacije je 93.18%. Na vremenskim horizontima od 10 mjeseci, doprinos šokova cijena nafte, cijena aluminijuma, nezaposlenosti, BDP-a raste na 17.72%, 9.91%, 9.93% i 0.57%, respektivno.

Dakle, ovdje se primjećuje da cijena nafte i cijena aluminijuma doprinose povećanju odstupanja (kretanja) u prognozi inflacije. Ipak, cijena nafte, od svih eksternih šokova, je vodeći šok koji doprinosi kretanju inflacije na crnogorskom tržištu. Na ovaj način dobijene su nepristrasne i konzistentne procjene parametara putem instrumenata.

Takođe, testirana je **treća hipoteza** da jačanje mjera i politika državne uprave ka razvoju e-usluga, ali i ekonomskih sloboda, doprinosi stabilizaciji internih šokova inflacije u Crnoj Gori. U modelu 1 primijećeno je da su ekonomske slobode od presudnog značaja, pa stoga i ovdje analiziramo detektovane impulse i dekompoziciju varijanse. Inflacija odmah počinje da opada, posebno u prvoj godini, a zatim počinje vrlo sporo da raste. Navedena kretanja, tj. rezultati upućuju na zaključak da je Crna Gora izuzetno izložena dejstvu spoljnih determinanti inflacije, posebno promjenama cijena nafte, kao berzanske robe. Nagle promjene ove varijable, imaju izuzetno izražen uticaj kako na nivo proizvodnje, tako i na zaposlenost, te na samu antinflacionu politiku. Na putu pristupanja EU, Crna Gora mora uzimati u obzir dejstvo ovih determinanti inflacije, koje dolaze sa međunarodnog tržišta, te efikasnom i fleksibilnom makroprudencijalnom, i ukupnom makroekonomskom politikom, blagovremeno se prilagođavati promjenama eksterne tražnje i šokovima cijena nafte. Istovremeno, neophodno je ekonomskim i strukturnim reformama smanjivati ranjivost, odnosno povećavati otpornost na eksterne šokove. To podrazumijeva korekciju očekivanja cijena P^e u odnosu na trenutni nivo cijena P .

Konačno, očekivano, Koleskijeva dekompozicija varijanse greške prognoze inflacije na šokovima ekonomskih sloboda uglavnom je rezultat šokova *per se* u kratkim vremenskim horizontima, do nivoa od 96,53%. Posle šestomjesečnog vremenskog horizonta, doprinos šokova ekonomskih sloboda kretanju inflacije povećava se na 9,13% u ukupnoj kompoziciji. U dvanestomjesečnim vremenskim horizontima, doprinos ekonomskih sloboda i odgovarajućih šokova evoluciji inflacije iznosi 24,94%. U dvadesetčetvoromjesečnim vremenskim horizontima, udio kretanja inflacije usljed šokova uzrokovanim ekonomskim slobodama dostiže 35,89%. Posle šestomjesečnog vremenskog horizonta, doprinos šokova EGD I kretanju inflacije povećava se na 5,79% u ukupnoj kompoziciji. U dvanestomjesečnim vremenskim horizontima, doprinos EGD I i odgovarajućih šokova evoluciji inflacije iznosi 9.03%. U dvadesetčetvoromjesečnim vremenskim horizontima, udio kretanja inflacije usljed šokova uzrokovanim ekonomskim slobodama dostiže 7.59%.

U drugoj fazi kandidat je razmatrao panel empirijsku studiju odnosa između ekonomskih sloboda i e-uprave na inflaciju, koristeći podatke za Crnu Goru, Srbiju, Hrvatsku i Sloveniju od 2006:1 do 2017:12. Pedroni, Kao i Johansen panel testovi kointegracije pokazuju dugoročnu korelaciju između inflacije, ekonomskih sloboda i e-uprave. VECM ukazuje da porast ekonomskih sloboda i e-uprave za 1% smanjuje inflaciju za 62,28%, odnosno 1,05%. Grejndžerov test uzročnosti često se koristi za otkrivanje toka uzročno-poslijedične veze. Uz determinističko-stohastičku simulaciju i dinamičko-statička rješenja, PVECM se koristi za predviđanje inflacije.

Kandidat zaključuje da je doprinos ekonomskih sloboda i e-uprave kretanju inflacije izuzetno značajan. Takav ambijent pogoduje očuvanju cjenovne stabilnosti i kvalitetu prognoza ključnih makroekonomskih indikatora.

2.5 Zaključci

Doktorska disertacija kandidata Martina Bojana "**Maintaining price stability in Montenegro through governing of external and internal factors of inflation**" ("Održavanje stabilnosti cijena u Crnoj Gori kroz upravljanje spoljnim i unutrašnjim faktorima inflacije") sadrži kompleksnu analizu

koja je dala značajne naučne rezultate i doprinose. Na osnovu sveobuhvatne analize, kandidat je prihvatio i potvrdio osnovne istraživačke hipoteze.

Prva hipoteza koja se odnosi na značaj mjerenja uticaja ključnih faktora koji opredjeljuju nivo inflacije, a što značajno doprinosi postizanju i održavanju stabilnosti cijena u Crnoj Gori, testirana je analizom tri pojedinačna – prediktora SVAR i tri BVAR modela za predviđanje inflacije. Kombinujući navedena tri VAR i tri BVAR modela, kandidat otkriva još četiri RMSE-a: (i) dvije VAR jednake i inverzne MSE težine, i (ii) još dva BVAR RMSE-a. Oni pokazuju performanse prognoziranja koje su održive: prosječna inflacija ne viša od 1,5 p.p. iznad prosječne stope tri države članice sa najboljim performansama. Standardna VAR kombinacija daje najbolje predviđanje za I i II kvartal 2017. godine, dok BVAR kombinacija pokazuje najbolje performanse predviđanja za III i IV kvartal za 2017. Rezultati omogućavaju kreatorima politika Crne Gore da bolje razumiju faktore koji su uključeni u prepoznavanje dinamike inflacije i inflacionih očekivanja i razviju efikasnije regulativu i mjere. Na navedeni način, ovo istraživanje unapređuje i preporučuje potrebne metodološke alate, kombinujući prognoze, kako bi se kreatori markoprudencijalnih politika u Crnoj Gori efikasnije borili sa izazovima održavanja stabilnosti cijena.

Time je *potvrđena prva osnovna hipoteza* po kojoj postizanju i održavanju stabilnosti cijena u Crnoj Gori značajno doprinosi i mjerenje uticaja ključnih faktora koje opredjeljuju nivo inflacije u zemlji.

Na osnovu zahtjeva tzv. Mاستrihtskih kriterijuma za ulazak u EU (European Commission, Convergence Report, 2018), stopa inflacije mora biti stabilizovana kao preduslov za pridruživanje odnosno pristupanje Uniji. Otvaranjem pregovora o Poglavlju 17 - Ekonomska i monetarna politika, Unija pažljivo prati napredak u usklađivanju i primijeni pravne tekovine EU tokom čitavog procesa pregovora. Jedno od mjerila za ovo poglavlje je: Crna Gora je usvojila potrebne ustavne promjene. Ona mora da obezbijedi da se primarni cilj stabilnosti cijena definiše u skladu sa članovima 127(1) i 282 (2) Ugovora o funkcionisanju Evropske unije (čl. 143 Ustava Crne Gore). Da bi usvojila odnosno koristila euro u skladu sa svim kriterijumima, Crna Gora mora uskladiti svoje nacionalno zakonodavstvo sa propisima EU i ispuniti preduslov stabilnosti cijena, kako bi osigurala ekonomsku konvergenciju. Kriterijumi konvergencije izričito izvještavaju: „Performanse cijena koja su održive i prosječna inflacija ne veća od 1,5 p.p. iznad prosječne stope inflacije tri države članice sa najboljim učinkom (European Commission, 2018)“.

Druga hipoteza koja se odnosi na ispitivanje faktora inflacije u zoni eksterne tražnje, koji ključno opredjeljuju održavanje stabilnosti cijena u zemlji, na primjeru crnogorske ekonomije i u predloženom modelu, su cijena energenata i cijena aluminijuma. Testirana je koristeći strukturne VAR-ove. Reakcija impulsa na inflaciju, od jedne jedinice tzv. Koleski standardne inovacije cijena nafte - počinje da se postepeno povećava nakon docnje od četiri mjeseca. Poslije toga, opada, dostižući deflaciju od -0,002 nakon 15 mjeseci. U roku od 12 mjeseci, dok se proizvodnja smanjuje, inflacija nastavlja da raste. Ovaj proces prilagođavanja uglavnom se koordinira kroz proces očekivanja, koji je u Crnoj Gori solidno postavljen. Ovo prikazuje ključnu tačku: formiranje očekivanja u Crnoj Gori i dinamičke efekte šokova. Implikacija ovog šoka sa cijenama nafte je da proizvodnja brzo opada za tranzicionu ekonomiju kao što je Crna Gora, i treba joj više od godinu dana da se oporavi.

Šokovi cijena nafte istovremeno utiču na cijene aluminijuma. U vremenskim horizontima od dva mjeseca, doprinos cijena nafte, nezaposlenosti, BDP-a i inflatornih šokova na kretanje cijena aluminijuma raste sa 11.51% na 16.56%, sa 0% na 2.15%, sa 0% na 0.07% i sa 0% na 0.92%, respektivno. A na dužim vremenskim horizontima, na primer, 10 horizonata, doprinos odgovarajućih šokova raste na 40.29%, 0,12%, 6.96% i 3.76%. Dok kod dekompozicije varijanse inflacije u kratkim vremenskim horizontima, predviđena varijacija greške inflacije je 93.18%. Na vremenskim horizontima od 10 mjeseci, doprinos šokova cijena nafte, cijena aluminijuma, nezaposlenosti, BDPa raste na 17.72%, 9.91%, 9.93% i 0.57%, respektivno. Dakle, ovdje se primjećuje da cijena nafte i cijena aluminijuma doprinose povećanju odstupanja u greškama prognoze inflacije. Ipak, cijena nafte, od eksternih šokova, je vodeći šok koji doprinosi kretanju inflacije na crnogorskom tržištu. Na

navedeni način model 3 izmjerio je uticaj rasta cijena energenata i cijena aluminijuma na inflaciju u Crnoj Gori, čime je *potvrđena druga hipoteza*.

Takođe, testirana je treća hipoteza da jačanje mjera i politika državne uprave ka razvoju e-usluga i ekonomskih sloboda doprinosi stabilizaciji internih šokova inflacije u Crnoj Gori. U modelu 1 primijećeno je da su ekonomske slobode od presudnog značaja. Koleskijeva dekompozicija varijanse prognoze greške inflacije na inovacijama ekonomskih sloboda uglavnom je rezultat šokova *per se* u kratkim horizontima, do nivoa od 96,53%. U 12 i 24 mjesečnim horizontima, doprinos ekonomskih sloboda i odgovarajućih šokova evoluciji inflacije iznosi 24,94% i 35,89%, respektivno. Dok, doprinos šokova EGDI kretanju inflacije povećava se na 5,79% u ukupnoj kompoziciji, posle šestomjesečnog horizonta. U 12-mjesečnim horizontima, doprinos EGDI i odgovarajućih šokova evoluciji inflacije iznosi 9.03%. U drugoj fazi panel empirijske analize veza između ekonomskih sloboda i e-uprave na inflaciju je ispitana, primijenom skupa podataka za Crnu Goru, Srbiju, Hrvatsku i Sloveniju za vremenski raspon 2006: 1 - 2017: 12. Heterogeni testovi kointegracije panela Pedroni, Kao i Johansena otkrivaju dugoročnu vezu između inflacije, ekonomskih sloboda i e-uprave. Na osnovu ocjene VECM modela dolazi se do zaključka da povećanje ekonomskih sloboda i e-uprave od 1% smanjuje inflaciju za 62,28%, odnosno 1,05%. Drugim riječima, doprinos ekonomskih sloboda i e-uprave kretanju inflacije je izuzetno značajan. Drugim riječima, u ekonomski slobodnom društvu pojedinci mogu slobodno raditi, proizvoditi, trošiti i ulagati. Kumulativno, takav ambijent pogoduje očuvanju cjenovne stabilnosti i kvalitetu prognoza ključnih makroekonomskih indikatora. Na navedeni način model 1 izmjerio je uticaj ekonomskih sloboda i e-uprave na inflaciji Crne Gore, čime je *potvrđena treća hipoteza*.

Imajući u vidu ocijenjene modele, kandidat zaključuje da Vlada Crne Gore i CBCG moraju da uzmu u obzir obje kombinacije: standardna VAR kombinacija najbolje prognozira za I i II kvartal 2017. godine, dok Bajesova VAR kombinacija pokazuje najbolje prognozne performanse za kvartale III i IV 2017. Kandidat, zaključuje da uključivanje adekvatnih Bajesovih VAR prognoza u kombinaciju prognoza, suštinski smanjuje osnovnu srednju kvadratnu grešku predviđanja kombinacije (RMSE). Obje kombinacije su značajno sredstvo za kreatore politike Centralne banke Crne Gore.

Dakle, generalni zaključak koji kandidat izvodi na osnovu sprovedene analize je da uključivanje adekvatnih VAR i BVAR prognoza u kombinaciju prognoza, suštinski smanjuje osnovnu srednju kvadratnu grešku predviđanja kombinacije (RMSE). Obje kombinacije su značajno sredstvo za kreatore politike Centralne banke Crne Gore. Rezultati impulsnog odgovora otkrivaju da je odgovor inflacije na šok cijena nafte, cijena aluminijuma, ekonomske slobode i e-vladu od suštinske važnosti. Navedeno ukazuje na važan zaključak da se inflatorna očekivanja u Crnoj Gori formiraju u odnosu na dinamičke efekte šokova.

3. Konačna ocjena disertacije

3.1 Usaglašenost sa obrazloženjem teme

Na osnovu detaljnog uvida u cjelokupan sadržaj istraživanja, Komisija konstatuje da doktorska disertacija mr Martina Bojaja predstavlja originalan naučno-istraživački rad, koji je u potpunosti usaglašen sa obrazloženjem teme koje je kandidat podnio i koje je prihvaćeno od strane Senata Univerziteta Crne Gore. Prema opsegu i dubini analize, načinu izlaganja i dobijenim rezultatima, ova doktorska disertacija predstavlja značajan doprinos ekonomskoj debati o upravljanju spoljnim i unutrašnjim faktorima inflacije.

Kandidat je analizom rezultata originalnog empirijskog istraživanja utvrdio da postizanju i održavanju stabilnosti cijena u Crnoj Gori, kao jednom od ciljeva centralne monetarne vlasti na putu ka EU i EMU, značajno doprinosi i mjerenje uticaja ključnih faktora koje opredjeljuju nivo inflacije u zemlji. Stoga je kandidat empirijski istražio i prognozirao determinante inflacije Crne Gore, koristeći kombinacione metode prognoze.

Uzimanje u obzir svih istraženih determinanti inflacije na tržištu Crne Gore otkriva ključne informacije za CBCG koje dovode do boljeg predviđanja inflacije. Dodavanjem varijabli, kroz SVAR modele, sistematski se povećava performansa predviđanja, snižavajući RMSE. Kandidat Bojaj sa pravom zaključuje da uključivanje adekvatnih SVAR prognoza u kombinaciju predviđanja dosljedno smanjuje osnovnu kvadratnu grešku prognoza kombinacije. Drugim riječima, **adekvatno konstruisane kombinacije prognoza** u Crnoj Gori mogu zamijeniti tradicionalne prognoze inflacije koje su se pokazale nedovoljno pouzdane.

Faktori inflacije u zoni eksterne tražnje, koji ključno opredjeljuju održavanje stabilnosti cijena u zemlji, na primjeru crnogorske ekonomije i u predloženom modelu, su cijena energenata i cijena aluminijuma. Na strani unutrašnjih faktora koji određuju stopu inflacije u Crnoj Gori, svakako je veoma značajno jačanje mjera i politika državne uprave ka razvoju e-usluga i ekonomskih sloboda, što doprinosi efektivnijem i efikasnijem pružanju javnih usluga, što nadalje utiče na BDP, rast produktivnosti, nivo nezaposlenosti, proizvodni jaz i stoga stabilizuje interne šokove inflacije u Crnoj Gori.

3.2. Mogućnost ponovljivosti

Imajući u vidu detaljno objašnjenu metodologiju koja je korišćena u istraživanju, postoji mogućnost da se istraživanje ponovi za produženi vremenski period ili da se proširi uzorak, što bi, poređenjem sa postojećim rezultatima, moglo dovesti do novih saznanja i zaključaka. Ali u pogledu teorijske analize osnove uticaja izabranih spoljnih i unutrašnjih faktora koji opredjeljuju inflaciju u Crnoj Gori, ovo istraživanje je iscrpno urađeno i ne može se uskoro ponoviti. Posebno je značajno korišćenje kombinacionih metoda prognoze, pri istraživanju determinanti inflacije u Crnoj Gori, koja u posmatranom periodu koristi euro kao sopstvenu valutu.

3.3. Buduća istraživanja

Rezultati ove doktorske disertacije predstavljaju kvalitetnu osnovu za sprovođenje budućih istraživanja. Savremeni uslovi iznenadne zdravstvene i narastajuće ekonomske krize, u uslovima rastuće sistemske neizvjesnosti, takođe potvrđuju značaj istraživanja poput ovoga i kreiraju prostor za buduća istraživanja. Drugim riječima, stabilizaciona politika u toku egzogenih šokova, kao što je pandemija COVID-19, prvo je pitanje za monetarne i fiskalne vlasti Crne Gore. Ova disertacija je dokumentovala da jačanje crnogorskih institucija, javne uprave i korišćenje glavnog pokretača rasta - izvoza - i diverzifikacije proizvoda u smislu jačanja izvoznog potencijala naše ekonomije, čini Crnu Goru snažnijom u apsorbovanju globalnih ekonomskih šokova. Crnogorska ekonomija (kao izrazito servisno orjentisana ekonomija) posebno je osjetljiva na spoljne šokove, jer se u velikoj mjeri oslanja na priliv kapitala i promjene eksterne tražnje. Štaviše, očuvanje ljudskog kapitala i njegovo zadržavanje u zemlji predstavljaju vitalnu podršku i pokretač rasta, ne samo za neophodnu makroekonomsku stabilnost, već i za jednako značajne i neophodne - strukturne reforme u Crnoj Gori.

Uzimajući u obzir sve neizvjesnosti koje je sa sobom donijela 2020. godina, kao i sagledavanje realnog oporavka ekonomije u srednjem roku, potpuni oporavak nivoa BDP-a, na nivo iz 2019. godine, prije COVID 19, svakako da može potrajati i nekoliko godina, što takodje potvrđuje potrebu daljih istraživanja u ovoj oblasti. Iako se čini da se nazire nova sinteza odnosno više usaglašenosti stavova savremenih makroekonomista po pitanju modela oporavka, te da oni cijene da posjeduju set alata potreban za dublje razumijevanje makroekonomije i dizajniranje budućih politika - dubina zdravstvene krize koja je započela u januaru 2020. godine i nastavlja se širom svijeta, ipak upućuje na oprez i dalja istraživanja. Crna Gora, kao mala i otvorena ekonomija, svakodnevno mora pažljivo preispitivati svoju buduću ekonomsku i razvojnu politiku, jer relativno mali šok može dovesti do ozbiljne makroekonomske krize. Nedovoljni fokus na finansijskim institucijama mogao bi biti izvor neuspjeha. U navedenim okolnostima, od presudnog je značaja pozicija nezavisnosti CBCG, koja bi svojim instrumentima mogla uticati na izbjegavanje ozbiljnijih posljedica.

3.4 Ograničenja disertacije i njihov uticaj na vrijednost disertacije

Objektivno ograničenje istraživanja predstavlja nedostupnost, odnosno relativno kratke vremenske serije raspoloživih podataka. Drugim riječima, vremenski period za koji je izvršeno istraživanje bio je određen dostupnošću, uporedivošću i kvalitetom podataka. Uprkos prepoznatom ograničenju, jasno definisani ciljevi, primjena relevantnih i opravdanih naučnih metoda kao i precizno prikazivanje i analiza rezultata, upućuju na zaključak da kvalitet i originalnost razmatrane doktorske disertacije ne mogu biti dovedeni u pitanje.

Kandidat ukazuje da kombinacione prognoze generalno nadmašuju prognoze proizvedene korišćenjem metoda dinamičkih faktora. U slučaju da postoji veći broj pojedinačnih prognoza, mogle bi se uzeti u obzir sledeće kombinacijske prognoze: jednostavne kombinacijske prognoze; diskontovane MSFE prognoze; skupljanje predviđanja; predviđanja faktorskog modela; i prognoze kombinacija vremenski promijenljivih parametara (TVP).

Orginalni naučni doprinos

Glavni naučni doprinos ove doktorske teze ogleda se u tome što pruža detaljnu analizu problema koji je od velikog teorijskog i praktičnog značaja za Crnu Goru. Iako su determinante inflacije u velikoj mjeri proučavane, kandidat posebno ističe sljedeće rezultate istraživanja: prvo, teorijska specifikacija, na osnovu koje se analiziraju empirijska ispitivanja determinanti inflacije, još uvijek nije opšteprihvaćena; drugo, istraživanjem se identifikuju rekurzivno tri strukturalna VAR i tri BVAR modela i kombinuju sa jednakim i inverznim MSE pristupom ponderisanja, dobijajući šest pojedinačnih RMSE i četiri kombinovana RMSE. Navedene metode u dosadašnjim istraživanjama nisu primijenjene na crnogorske podatke o inflaciji. VAR model se pokazao jednim od ključnih empirijskih alata u savremenoj makroekonomiji i omogućava učinkovito modeliranje makroekonomskih podataka.

Ipak, najveći doprinos i vrijednost ovog rada ogleda se u sprovedenoj makroekonometrijskoj analizi na osnovu koje su ispitane prethodno postavljene hipoteze i izvedene konkretne preporuke za vođenje makroekonomske politike, što čini praktičan doprinos ove disertacije.

Na prvom mjestu, kandidat ispituje tri pojedinačna prediktora SVAR modela za predviđanje inflacije. Takođe, koristi pristup vektorskog modela sa korekcijom greške (VECM) za predviđanje dinamike inflacije i očekivanja inflacije u Crnoj Gori, Srbiji, Hrvatskoj i Sloveniji. S druge strane, kombinujući navedena tri VAR i tri Bajesova VAR (BVAR) modela, otkrivaju se još četiri RMSE: (i) dvije VAR jednake i inverzne MSE vrijednosti pondera, i (ii) još dva BVAR RMSE. Oni pokazuju performanse prognoziranja koje su održive, odnosno da prosječna inflacija ne viša od 1,5 p.p. iznad prosječne stope tri države članice sa najboljim performansama.

Cijenimo da je posebna *dodata vrijednost* ove doktorske disertacije, istraživački napor uložen na identifikaciji posebnog pristupa i same metodologije prognoziranja nivoa inflacije, koju bi Vlada Crne Gore i CBCG mogle koristiti u razvoju anti-inflacione i ukupne strategije razvoja. S obzirom na veliki porast interesa za ispunjavanje kriterijuma konvergencije odnosno kriterijuma iz Mastroihta, kao i nedostatak ujednačene metodologije prognoziranja nivoa inflacije, vjerujemo da će zaključci predstavljeni u ovom istraživanju koristiti kreatorima makroprudencijalne politike u sprovođenju jedne od ključnih funkcija upravljanja ekonomskim sistemom, a to je održavanje cjenovne stabilnosti i podsticanje rasta.

Kombinacija integrisanih faktora je u velikoj mjeri dokumentovana u ovoj tezi kao dosljedan uzor za održavanje stabilnosti cijena. Drugim riječima, nedovoljno razumijevanje međufaktorskih indikatora od strane Centralne banke i nepostojanje faktora iz makroekonomskih modela, kombinuje i stvara krizu. Lekcije velikih integrisanih makroekonomskih modela su dokumentovane u ovoj tezi, uz dizajniranje makrobonitetnih alata kako bi se održala stabilna i niska inflacija i izbjegli značajni rizici u upravljanju faktorima koji je opredjeljuju. Polazeći od novije ekonomske istorije, savremene privredne sisteme će pogađati još izvora različitih šokova koje makroekonomisti do sada nisu analizirali u kombinovanim zagonetkama.

U trenutku pisanja ove doktorske teze, dokumentovani nalazi, povučeni iz empirijskih istraživanja u poglavljima 3, 4 i 5, privući će kreatore makroekonomskih politika i približiti argumente da bolje razumiju šta se dešava sa upotrebom alata monetarne i fiskalne politike: da se ekonomija postepeno oporavlja i usmjeri ponovo na putanju rasta. Nalazi kombinacije integrisanih faktora, tzv. kombinovane slagalice (combination puzzle) preporučuju kreatorima politike da zauzmu kombinovani stav novih kejnzijanaca i teoretičara novog rasta: ekonomski povratak na prirodni nivo u srednjem roku i upotreba determinanti tehnološkog napretka. Alat kombinovane politike, monetarni i fiskalni, najbolje se bavi ovim pitanjem u našim kombinovanim modelima VAR i BVAR.

Zaključno, empirijski rezultati ove doktorske disertacije rada pružaju kreatorima makroprudencijalnih politika detaljno razumijevanje modela kombinacije prognoza.

Mišljenje i prijedlog komisije

Proučavanje sadržaja i temeljna analiza dostignuća naučnih istraživanja kandidata mr Martina Bojaja opredijelili su usaglašen stav Komisije da doktorska disertacija "**Maintaining price stability in Montenegro through governing of external and internal factors of inflation**" ("Održavanje stabilnosti cijena u Crnoj Gori kroz upravljanje spoljnim i unutrašnjim faktorima inflacije") po svim relevantnim faktorima, u potpunosti ispunjava sve uslove i standarde koji se zahtijevaju od disertacije u oblasti ekonomskih nauka. Zaključci do kojih je kandidat došao zasnovani su na pravilnim teorijskim osnovama, jasni, logički konzistentni i argumentovani empirijskim rezultatima dobijenim primjenom odgovarajućih metodoloških postupaka i tehnika. Na osnovu svega navedenog, Komisija je jedinstveno saglasna u visokoj pozitivnoj ocjeni doktorske disertacije kandidata mr Martina Bojaja, te sa posebnim zadovoljstvom predlaže Vijeću Ekonomskog fakulteta Univerziteta Crne Gore u Podgorici i Senatu Univerziteta Crne Gore da prihvate ovaj izvještaj i odobre javnu odbranu doktorske disertacije pod nazivom "**Maintaining price stability in Montenegro through governing of external and internal factors of inflation**".

Izdvojeno mišljenje

/

Napomena

/

KOMISIJA ZA OCJENU DOKTORSKE DISERTACIJE

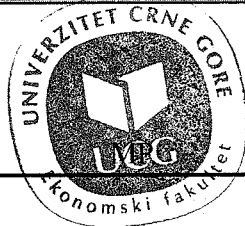
Prof. dr Gordana Đurović, redovni profesor
 Ekonomski fakultet, Univerzitet CrneGore

Prof. dr Nikola Fabris, redovni profesor
 Ekonomski fakultet Univerziteta u Beogradu, Srbija

Prof. dr Nikola Milović, vanredni profesor
 Ekonomski fakultet, Univerzitet CrneGore

Datum i ovjera (pečat i potpis odgovorne osobe)

U Podgorici,
 __. __. 20__.

DEKAN

OCJENA DOKTORSKE DISERTACIJE /ENG./

OPŠTI PODACI O DOKTORANDU		
Titula, ime i prezime	mr Martin (Marash) Bojaj	
Fakultet	Ekonomski fakultet Univerziteta Crne Gore – Podgorica	
Studijski program	Doktorske studije ekonomije	
Broj indeksa	01/16	
MENTOR		
Prvi mentor	Prof. dr Gordana Đurović, redovni profesor	Ekonomski fakultet Univerziteta Crne Gore
KOMISIJA ZA OCJENU DOKTORSKE DISERTACIJE		
Prof. dr Gordana Đurović, redovni profesor	Ekonomski fakultet, Univerzitet Crne Gore, Podgorica, Crna Gora	
Prof. dr Nikola Fabris, redovni profesor	Ekonomski fakultet Univerziteta u Beogradu, Srbija	
Prof. dr Nikola Milović vanredni profesor	Ekonomski fakultet, Univerzitet Crne Gore, Podgorica, Crna Gora	
Datum značajni za ocjenu doktorske disertacije		
Doktorska disertacija i Izvještaj Komisije dostavljen Biblioteci UCG	19.03.2021.	
Javnost informisana (dnevne novine) da su Doktorska disertacija i Izvještaj Komisije dati na uvid	22.03.2021.	
Sjednica Senata na kojoj je izvršeno imenovanje Komisije za ocjenu doktorske disertacije	10.03.2021.	
Uvid javnosti		
U predviđenom roku za uvid javnosti bilo je primjedbi?	No.	
OCJENA DOKTORSKE DISERTACIJE / Doctoral Dissertation Evaluation		
<p>1. The Dissertation Overview</p> <p>The doctoral dissertation entitled "Maintaining price stability in Montenegro through governing of external and internal factors of inflation" ("Održavanje stabilnosti cijena u Crnoj Gori kroz upravljanje spoljnim i unutrašnjim faktorima inflacije") by doctoral student Martin M. Bojaj was written in English (Times New Roman, font 12, line spacing 1.5) on 277 pages, A4 format. The first pages of the dissertation, which include basic information about the candidate and dissertation, are followed by a summary in English and Montenegrin, bilingual abstract of the thesis, a list of abbreviations, a list of tables, graphics, and figures, an overview of the thesis, introductory considerations, four chapters, conclusion, extended abstract in Montenegrin language on 23 pages, a list of references as well as a biography of the candidate.</p> <p>To more validly understand the topic of the paper, 29 tables, 52 graphs, and 7 figures are given, which provide more detailed information and illustration of the findings and conclusions presented in the text.</p> <p><u>In preparing the dissertation, the candidate used extensive and contemporary literature consisting of</u></p>		

320 bibliographic items and several websites.

In addition to the introduction and conclusion, the doctoral dissertation structure includes rounded and logically connected thematic units, divided into four chapters. In the introductory part of the dissertation (pp.19-28), the candidate specifies the research problem, primary goals, and hypotheses tested by adequate economic methods.

The first chapter, "**Governance of External and Internal Factors of Inflation**" (pp. 29-78), through five chapters, explains the role of inflation and maintaining price stability through the governance of external and internal factors from a theoretical point of view. To understand the essence of inflation governance, in the first subchapter (Approach to the analysis of inflation), the candidate defines the basic concept of inflation and its governance and provides various definitions and represents the impact of the prevailing internal and external inflation factors in Montenegro in the reference period. Since there are many factors, in the second chapter (External determinants of inflation in Montenegro), the candidate points out that Montenegrin policymakers especially examine and econometrically measure the impact of external factors on determining inflation.

The candidate continues to study export potential and product diversification, as one of the external factors impacting inflation, as the economic policymakers are interested in devising appropriate measures to maintain stable and low inflation. The third chapter (Internal determinants of inflation in Montenegro) describes the internal factors of inflation governance. Economic freedom, eGovernment Development Index (EGDI), capital, human capital, employment, and GDP will be used as critical internal factors contributing to the anchoring of inflation in model 1. The second set of indicators is explained in Chapter 4, analyzing demand-pull and cost-push ingredients of inflation, including aggregate demand and aggregate supply factors. Since the Central Bank of Montenegro has explicitly stated financial stability as its primary goal, the candidate in Chapter 5 (Maintaining Price Stability in Montenegro) describes the objective, methodology and the model, and novelty of governing and maintaining price stability at the end of this part of the doctoral dissertation.

In the second chapter, "**Methodology and Data**" (pp.79-170), the emphasis is on methodology, applying recursive and non-recursive SVAR identifications (Structural Vector Autoregressive Model), panel data analysis, and forecast VAR and BVAR model combinations of inflation (Vector Autoregressive Model, VAR and Bayesian Vector Autoregressive Model, BVAR), using the approach of equal and inverse MSE weights (Mean Squared Error). The candidate analyzes time series in the first chapter (*Empirical time series analysis*), emphasizing that the starting point is the use of information that we get from analyzing the variable within the econometric time series. By analyzing one variable at a time, the candidate understands the time series's original properties through research. Systematized econometric knowledge has been used as a deductive way of understanding the behavior of time series. In the second chapter (Vector autoregressive model of inflation in Montenegro), the candidate continues to use the VAR model for macroeconomic forecasting and policy analysis to investigate the sources of business cycle fluctuations and provide benchmarks against which to assess modern dynamic macroeconomic theories. VARs are linear time series models designed to capture the common dynamics of multiple time series. Predicting the estimated VAR (3) model's performance is shown as the next step, then the evolution of the confidence interval through "fan charts." Dynamic solution - deterministic simulation, dynamic solution - stochastic simulation, and static solution - stochastic simulation for prediction were used. Sensitivity scenarios have been applied, as the CBCG and the Ministry of Finance are interested to hypothetically look at the inflation response in different scenarios, such as an increase in oil, aluminum, or GDP growth. In the fourth chapter (Structural vector autoregressive model), the candidate emphasizes that, without structural VAR analysis, erroneous conclusions could be reached due to the non-individualization of errors in the structural VAR model.

There is no conceptual interpretation of VAR coefficients as is the case with multivariate regression models. The candidate analyzes and interprets SVAR coefficients through impulse responses during a period of dynamic economic development. Impulse responses get the response of a dependent variable to shocks in errors. The whole problem here is to identify these shocks, and once they are defined, we

can observe the response of inflation and other variables in the VAR model. With the conducted research, in a stated way, the interpretation then becomes much more comfortable. Also, knowledge about the decomposition of error forecast variance is useful for analyzing the relationships between variables. The decomposition of variance gives us the proportion of the variance of the prediction error for y_{jt+h} in percentages, which are explained by each of the stated shocks. The candidate continues with non-recursive analysis in the fifth chapter (*Non-recursive identification*).

The third chapter entitled, “**Forecast Combination Puzzle of Inflation**” (pp. 171-192), is the central part of this dissertation. It contains an empirical analysis of the relationship between the three VAR and BVAR models. The candidate evaluated three different models and then compared their predictive performance based on the mean square error. Besides, he calculated combined forecasts with these models.

In the first chapter (*Empirical Results*), the candidate points out that the first model best fits the 9% confidence range (from 1.6% to 2.0% of inflation). It shows a performance forecast that is sustainable and average inflation is no more than 1.5 percentage points above the average inflation rate of the three best performing Member States: Cyprus (0.2%), Ireland (0.3%), and Finland (0.8%). The average inflation rate is 0.4% and adding 1.5 percentage points, the reference is 1.9% (EC, 2018). Model 2 has more oscillations around "mode" than model 1. However, model 2 has a significant set of information to consider for combined forecasts. As expected, model 3, which has external shocks (oil and aluminum stock prices), creates more significant fluctuations as horizons increase. The first model has the least root mean square error (0.69), while the RMSE (root mean square error) of the second model (2.35). We can conclude that the RMSE of the third model seems to have the worst results, having a value of (3.71). The RMSE VAR combination of equal weights (RMSE_C = 0.864771) is significantly better than the second and third SVAR models. The RMSE VAR combination of relative performance (RMSE_MSE = 0.577499) is better than any of the SVAR models.

In the second chapter (Bayesian VAR models), the candidate proceeds with a combination of predictions using the Bayesian theorem. Compared to standard VAR model estimates, the Litterman / Minnesota BVAR model shows that it has the lowest RMSE for model 2 (0.48967) and model 3 (1.27483), given $\mu_1 = 0$, $\lambda_1 = 0.1$, $\lambda_2 = 0.99$, $\lambda_3 = 1$, and $\lambda_4 = 10$, while for model 1 Normal-Flat BVAR model is RMSE = 0.9913. The significant difference is that Litterman / Minnesota model estimates are significantly lower for each variable's first lag.

The third chapter (*Forecast comparison*) shows comparisons of VAR and BVAR model forecast combinations. The standard VAR model combination has a lower RMSE (0.577499) when using inverse MSE than the BVAR model (0.586937). On the other hand, the average Bayesian VAR model combination has a lower RMSE (0.804415) than the average weight of the standard VAR model combination in terms of the root mean square error (0.864771). As already pointed out, for the first three months, the standard VAR arithmetic average combination prediction model exceeds all sophisticated "optimal" composite forecasts (2.045%). From April to June 2017, the inverse VAR MSE model is the optimal linear composite forecast closest to real inflation (2.127%). Bayesian inverse MSE model becomes the closest from July to December 2017, converging best into real inflation (2.661%). Based on the conducted research, the candidate came to the critical conclusion that the Government of Montenegro must take into account both combinations: the standard VAR combination model predicts best for the I and II quarter of 2017, while the Bayesian VAR combination model shows the best forecast performance for quarters III and IV of 2017. The candidate concludes that the inclusion of adequate results of Bayesian VAR model predictions in a combination of forecasts substantially reduces the root mean square error of the combination prediction. Both combinations are a critical tool for policymakers of the Central Bank of Montenegro.

The fourth chapter, “**Panel Data Econometrics**” (pp. 193 - 208), examines the short-term and long-term effects of economic freedom and e-government on inflation, using a set of data for Montenegro, Serbia, Croatia, and Slovenia over time range 2006:1 - 2017:12. In the first chapter (*Methodology of panel econometrics*), the candidate uses heterogeneous tests of cointegration of the Pedroni, Kao, and

Johansen panels, which reveal a long-term link between inflation, economic freedom, and e-government. In the second chapter, the candidate analyzes the VECM panel of Montenegro, Serbia, Croatia, and Slovenia (Vector error correction model). The VECM proposes that a 1% increase in economic freedom and e-government reduce inflation by 62.28% and 1.05%, respectively, in the long run. In addition, the Granger causality test is used to detect the direction of the cause-and-effect relationship. PVECM model (panel VECM) is applied to predict inflation using deterministic-stochastic simulation and dynamic-static solutions.

Forecast evaluation measures such as bias ratio, variance ratio, SE, RMSE, covariance ratio, Theil's U1, and Theil's U2 are used, based on which predictions are evaluated, confirming the results of predicting impact effects. The impulse response findings reveal that the response of inflation to the shock for economic freedom and e-government is essential. The explanation of the variance of the error in the forecast of the inflation rate derives mainly from the level of economic freedom indicator.

In the concluding part of the dissertation (pp.209-229), the results are summarized according to the set goals and research hypotheses.

2. The Dissertation Evaluation

2.1. Problem

Inflation is one of the central or fundamental macroeconomic indicators that is thoroughly examined by macroprudential policymakers and macroeconomic researchers. The government is very interested in reliable inflation forecasts. The inflation forecast is challenging research. A significant number of researchers have assessed and predicted the properties of inflation time series. The general agreement of these academic studies is that the underlying trend and volatility of inflation change significantly over time; however, there is still no consensus on the best way to predict inflation dynamics. Inflation forecasts with the smallest deviation from the actual value of inflation are also important for other entities in the economy. Economic actors will make their decisions on wages and prices based on inflation expectations formed and rely on the accuracy of the inflation forecast.

On the other hand, the level of dependence of a small and open economy, such as Montenegro and the dynamics of its macroeconomic indicators, has undergone significant development changes in recent decades. Some of these changes are reflected in the restoration of Montenegro's independence, while others are attributed to the economic and political orientation towards the European Union. These significant changes have brought about a significant reduction in the volatility of the macroeconomic environment in Montenegro, which is confirmed by inflation trends.

Therefore, the Government and macroprudential policymakers of Montenegro have taken on the duty and obligation to create clear macroeconomic policies to stabilize and consolidate inflation. Simultaneously, the European Commission explicitly reports on the convergence criteria in which price-performance must be sustainable and the average inflation rate not higher than 1.5 percentage points above the inflation rate of the three best performing Member States.

As previously pointed out, the determinants of inflation are one of the critical issues that macroeconomic policymakers in Montenegro have continuously been confronted with over the past decades, especially since 2002, after adopting the euro as the official currency. The country achieved the status of a candidate for the European Union in 2010 and has been in the process of negotiations since June 2012. As stated in the negotiating position of the Union, during the opening of negotiations, especially the opening of the chapter on the European Monetary Union, the use of the euro as the official means of payment in Montenegro will be considered during the final phase of negotiations on accession to the Union. The framework scenario would imply that Montenegro has acceded to the Economic and Monetary Union as an exempted Member State since accession and formally joins the euro area following a Council decision

to that effect, based on an assessment of the fulfillment of the necessary conditions.

Based on the requirements of the so-called Maastricht criteria for joining the EU, the inflation rate must be stabilized as a precondition for joining, accessing the Union. By opening negotiations on Chapter 17 - Economic and Monetary Policy, the Union closely monitors progress in the alignment and implementation of the *acquis* throughout the negotiation process. One of the benchmarks for this chapter is: Montenegro has adopted the necessary constitutional changes. It must ensure that the primary objective of price stability is defined in accordance with Articles 127 (1) and 282 (2) of the Treaty on the Functioning of the European Union. To adopt or use the euro in accordance with all criteria, Montenegro must harmonize its national legislation with EU regulations and meet the precondition of price stability to ensure economic convergence. The convergence criteria explicitly report: "Sustainable price performance and average inflation no higher than 1.5 p.p. above the average inflation rate of the three best performing Member States".

The candidate published part of his doctoral dissertation as the first author in a journal on the SSCI (Social Science Citation Index) list. This is a paper entitled "**Forecasting Inflation: A Combination Approach**", which was published in the journal *Inzinerine Ekonomika-Engineering Economics* (31 (2), 145-154, April 2020, DOI: <https://doi.org/10.5755 /j01.ee.31.2.24609>). Also, the candidate published part of his research as a co-author in the chapter: **The quality of economic governance and its impact on the growth of Western Balkan countries**, in the book: *Linear and Non - Linear Financial Econometrics - Theory and Practice* (Edited by Mehmet Terzioğlu, Co-editor Gordana Djurovic), InTechOpen London, Print ISBN 978-1-83962-486-5, Published: March 17th, 2021; DOI: 10.5772 / intechopen.91731). In this way, he shared the results of his research with the international professional and scientific public, which further confirms their value and relevance.

2.2 Goals and Hypothesis of the Dissertation

The determinants of inflation are an essential question that macroeconomic policymakers in Montenegro have faced continually over the past decade, especially since 2002, following the euro's adoption as Montenegro's formal currency. This doctoral dissertation aims to theoretically and analytically research and then examine and forecast Montenegrin's inflation determinants empirically, using the forecast combination approach: from January 2006 to December 2016. Out-of-sample 12-month time horizon forecasting is performed from January 2017 to December 2017. The main research subject is that given the struggle macroprudential policymakers have had to define proper criteria to identify and diagnose the onset of inflation indicators, to identify an approach and methodology that the government of Montenegro and CBCG can use in maintaining price stability within the accession process towards the European Union. Three individual-predictor SVAR models to forecast inflation are researched.

The novelty of this thesis is that it uses a combined forecast for the economy of Montenegro. This paper proposes using high-dimensional dynamic models, examining time-series data for Montenegro from January 2006 to December 2017. Evaluates and compares the empirical performance of different projected inflation combinations.

The research aims to discover the determinants of inflation in Montenegro in this period and predict inflation dynamics using a combined approach. To achieve this goal, three structural VAR-identified inflation models were recursively assessed. The first model identifies the primary internal and independent determinants of inflation (economic freedom and e-government). Model 2 has variables of demand-pull and cost-push (nominal exchange rate, demand, and deposits of the private sector as a measure of M2, wages, and growth of industrial production), while Model 3 identifies basic external and independent determinants of supply shocks (oil prices and LME aluminum prices). Forecast combination theory suggests that methods that use better forecast performance and different weights will perform better than simple forecast combination models.

The critical research assumptions and hypotheses presented to test their logical and empirical result are structured as follows:

H1: Achieving and maintaining price stability in Montenegro, as one of the goals of the central monetary authority in the country (and its instruments), on the road to the European Union and the European Monetary Union, is significantly contributed by the measurement of the impact of key factors that determine the level of inflation in the country.

It is important to emphasize that this is one of main Montenegro's goals in fulfilling the criterion of being a functioning market economy, which is precisely defined in the set of closing benchmarks for the EU negotiation chapter 17. European and monetary Union (opened on June 26, 2018). Montenegro is also obliged to adopt the required constitutional change to ensure that the primary objective of price stability is defined in compliance with Articles 127(1) and 282(2) of the Treaty on the Functioning of the European Union.

H2: Factors of inflation in the area of external demand that are crucial to maintaining price stability in the country, such as the Montenegrin economy and in the proposed model, are the price of energy and aluminum prices. In other words, the changes in the price of oil in the international market, expressed by the level of energy prices on the domestic market, as one of the key inputs for economic activities in the country, significantly determine the level of inflation. At the same time, the price of aluminum effects at the same level, which is also a stock market product. The more advancement of technological sophistication of KAP and its product diversification of aluminum (as the principal industrial export growth engine) – the greater assistance to policymakers to stabilize the trade balance, debt/GDP ratio, productivity growth, unemployment reduction, output gap, and consequently, limit external shocks to inflation in Montenegro, fixing price disparities and qualifying for the membership into the EU/EMU. In other words, this research will focus on the measurement of the impact of aluminum export growth on the average inflation rate in Montenegro and an analysis of the effects of changes in energy prices of the world market.

H3: Strengthening of the measures and state administration policies towards the development of e-services contributes to more efficient and efficient provision of public services, which affects GDP, productivity growth, unemployment, production gap and therefore stabilizes internal inflation shocks in Montenegro. Namely, one of the internal factors determining the inflation rate in Montenegro in this research will be the level of developed e-services, included in the OLS regression model, such as the EGDI index.

2.3. Methods

During the preparation of the doctoral dissertation, the candidate used methodological procedures appropriate for the given field of research and that ensure the reliability of the results and the generalization of conclusions. The doctoral thesis contains theoretical and empirical research.

In the theoretical part, based on the collected scientific literature, the descriptive method and the method of analysis and synthesis explain the role of inflation in national economies, ie the views of different schools of economic thought on the effects of inflation on macroeconomic performance. This method was also applied in explaining the general concept of inflation governance, which was followed by an analysis of the relationship between inflation governance policy and monetary and fiscal policy. By applying the historical method, the evolution of inflation in Montenegro was observed, as well as the origin, causes, and consequences of inflation that have marked economic history. The method of comparative analysis was used to study inflation governance strategies applied in different countries and solutions in the field of monetary and fiscal rules. Using quantitative methods of analysis, various methods of measuring inflation sustainability as well as ways of solving inflation stability are explained.

The theoretical framework provided the basis for setting research hypotheses. Keeping in mind the previously described research hypotheses, it was necessary to conduct empirical research, which is the most important part of this doctoral dissertation.

The dissertation's main goal is to reveal the external and internal determinants of inflation in Montenegro. The candidate also highlights the following research results: first, the theoretical specification, based on which the determinants of inflation are analyzed empirically, is not prevailing combining theory and empirical analysis; second, the derivation identifies three structural VAR and BVAR models and combines them with an equal and inverse MSE weighting approach. This approach has not been applied to inflation data in Montenegro so far.

The empirical analysis uses a wide range of econometric models, each carrying robust time series, and the candidate accesses and evaluates their predictive performance over the observed time span and models. Different studies have made a comparison of predictions on one particular model. However, this dissertation focuses on combining critical internal and external inflation factors and creating a combination of forecasts for the same event: since there is no single "best" model. Despite many highly sophisticated combination methods, prediction accuracy is often best when simple average use is applied to all models. The candidate used the equal and relative performance weight values (inverse MSE) approach. Referring to reference literature, this is the first time a combined forecast has been obtained for the Montenegrin economy, suggesting multidimensional dynamic models.

2.4 The dissertation results and their interpretations

As it is already mentioned, this doctoral dissertation aims to **empirically investigate and forecast the determinants of inflation in Montenegro, using combinational forecasting methods** from January 2006 to December 2016 and out-of-sample 12-month time horizon forecast from January 2017 to December 2017. Given that policymakers must define appropriate criteria for diagnosis, i.e. recognition of inflation indicators, the main challenge in this research was the need to develop an approach and methodology that the Government of Montenegro, and especially the CBCG can use in researching inflation determinants, in line with gradual adjustment to standards, which is necessary to introduce in macroeconomic governance, and on the way to EU accession, ie the European Monetary Union.

The thesis examines three individual - SVAR predictors and three BVAR models for inflation forecasting. The panel vector error correction model (VECM) approach is used to predict the dynamics of inflation and inflation expectations in Montenegro, Serbia, Croatia, and Slovenia. The aim of the panel integration approach is not only to compare two subgroups: i) Montenegro (ME) and Serbia (SR) as candidate countries for EU membership and ii) Croatia (CR) and Slovenia (SI), already in the EU, but to highlight the case of Montenegro.

Data about variables were taken from databases in the Montenegrin national publications while other data were found in the international referenced databases. The variables of inflation (Inf) and unemployment (Un) are collected from tradingeconomics.com. The GDP variable time series is collected from statista.com. The exchange rate variable time series (Exch) is obtained from oanda.com, while aluminum price time series (Alu) and oil price (Oil) are collected from indexmundi.com. The data about broad Money M2 is collected from the CBCG. The EGDI time series is drawn from UN eGov surveys. The economic freedom (EcoFree) variable is collected from the Heritage Foundation. Capital stock (investments/GDP) variable comes from data.worldbank.org and employment (Employ) from Fred economic data. Human capital (HumCap), wages (W), and industrial productivity (IndG) growth time series are collected from monstat.org.

To prove **the first hypothesis**, the candidate presents parameter estimates and the three models' main characteristics. The first identified recursive SVAR model is as follows:

$$\pi_t = \beta_0 + \beta_1 \log(EF)_t + \beta_2 \log(EDGI)_t + \beta_3 CStock_t$$

$$+\beta_4 \log(H)_t + \beta_5 \text{Emp}_t + \beta_6 \text{GDP_GAP}_t + u_t \quad (1)$$

where π_t denotes the inflation rate, $\log(EF)_t$ denotes economic freedom, $\log(EDGI)_t$ denotes state of technology, $CStock_t$ denotes the capital stock rate, $\log(H)_t$ denotes human capital, Emp_t denotes the labor force, GDP_GAP_t denotes the gross domestic product gap.

Model 2 examines how changes in exchange rates, money supply, wages, and productivity affect inflation in Montenegro, using a recursive structural VAR approach. Particular emphasis is placed on research that estimates that European monetary integration, the complete European Monetary Union, is at the same time an essential, indirect step towards a political union.

$$\pi_t = \beta_0 + \beta_1 \log(EX)_t + \beta_2 \log(M2)_t + \beta_3 \log(W)_t + \beta_4 \text{Prod}_t + u_t \quad (2)$$

where $\log(EX)_t$ denotes the nominal exchange rate US dollar to euro, $\log(M2)_t$ denotes the broad money defined by the International Monetary Fund (IMF), Monetary and Financial Statistics Manual (2017), $\log(W)_t$ denotes wages, and Prod_t denotes industrial production growth.

Oil and aluminum prices are critical variables in model 3, and macroprudential decision-makers are interested in monitoring their dynamics. Therefore, oil and aluminum prices are significant determinants that need to be taken into account in the Montenegrin economy's macroeconomic forecasting.

$$\pi_t = \beta_0 + \beta_1 \log(Oil)_t + \beta_2 \log(Alu)_t + \beta_3 \text{Un}_t + \beta_4 \text{GDP_GAP}_t + u_t \quad (3)$$

where $\log(Oil)_t$ denotes the oil prices, $\log(Alu)_t$ denotes the LME aluminum prices, and Un_t denotes wages.

Combining individual forecast predictions offers an easy way to build a sophisticated, more flexible prediction model to explain data. Combined forecasts imply risk diversification. Three different models were evaluated, and then their predicted performance was compared based on the mean square error. Besides, combined forecasts with these models were calculated.

Combining the above three predictions, with equal weights and relative performance weights (MSE inverse weights), reveals two more RMSEs. Why are these results so significant? They show that considering all determinants of inflation in the Montenegrin market reveals vital information for the CBCG, which results in better forecasting. Although the relative weights of model 2 and model 3 are relatively low, when combined into relative weights, they reveal vital information for macroprudential policymakers, which is lower RMSE. Evidence is that **adding variables through SVAR models systematically increases prediction performance**, lowering RMSE. We conclude that the inclusion of adequate SVAR forecasts in the prediction combination consistently reduces the combination predictions' underlying square error. In other words, **adequately constructed combinations of forecasts in Montenegro** could replace traditional inflation forecasts that have proven insufficiently reliable.

The inverse MSE is the optimal linear composite forecast, minimizing the mean square error (MSE). Model 1 follows the inverse MSE to the end, but the average combination has better results than model 2 and model 3. At the end of December 2017, real inflation was 1.9%, while inverse MSE was 1.5%, averaging 1.4%, model 1 (1.3%), model 2 (5.8%) and model 3 (-3.0%). Models 1-3 show predictive performance that is sustainable and average inflation is no higher than 1.5% above the rate of the three best performing Member States: Cyprus (0.2%), Ireland (0.3%), and Finland (0.8 %). The average rate is 0.4%, and adding 1.5 p.p., the reference is 1.9% (EC, 2018).

At the end of December 2017, the combined inflation rate of the BVAR MSE model was 2.661%, while the BVAR average combined inflation was 2.822%. The average weight values of the VAR model combination approach 1.537%, and vice versa from the standard VAR MSE model 1.516%. Standard

VAR combination models, average and relative performance, show sustainable performance predictions.

The standard VAR combination has a lower RMSE (0.577499) when using inverse MSE than BVAR model (0.586937). On the other hand, the average Bayesian VAR combination has a lower RMSE (0.804415) than the average weight value of the standard VAR combination in terms of the mean square error (0.864771).

It is critically concluded that the Government of Montenegro and CBCG must consider both combinations: the standard VAR combination best forecasts for the I and II quarters of 2017, while the Bayesian VAR combination shows the best forecast performance for the III and IV quarters of 2017. It is concluded that the inclusion of adequate Bayesian VAR combination predictions in combination forecasts substantially reduces the underlying mean square error prediction of the combination. Both combinations are a critical tool for policymakers of the Central Bank of Montenegro.

The second hypothesis, which refers to inflation factors in the external demand zone, is crucial for maintaining the country's price stability, such as the Montenegrin economy. The proposed model, namely energy prices and aluminum prices, was tested using structural VAR models. Therefore, in the research, purely exogenous (political or another type of shock) must be identified to be able to find their dynamic effects, that is to formulate structural VAR models. Impulse responses follow the effects of structural shocks on endogenous variables. The impulse response function will indicate the change of endogenous variables for each structural shock at t , $t + 1$, and so on.

The impulse response of inflation to Cholesky one standard oil price innovations starts increasing after a lag of four months, increasing gradually. After that, inflation declines, reaching deflation of -0.0023% after 15 months, hitting the lowest value of -0.09% after 21 months. The impact of the oil price shock is evident. It should be kept in mind that the rise in oil prices cannot react to what is happening with other variables, its changes are already exogenously conditioned. In other words, as the economy slowed, production reached the lowest value after 13 months, while inflation reached its lowest level after 21 months (an 8-month gap between output and inflation). After only 30 months, inflation becomes positive, 0.0047. Thus, the increase in oil price forces the CBCG and fiscal policymakers to intervene to reduce inflation. The increase in oil prices has affected demand in the Montenegrin market, prompting companies to change their investments and cancel planned projects.

Within 12 months, while production is declining, inflation continues to rise. In this case, the creators of fiscal policy in Montenegro intervened, adjusting inflation and output. This adjustment process is mainly coordinated through the inflation expectation process. This indicates an important conclusion that inflation expectations in Montenegro are formed in relation to the dynamic effects of shocks. The implication of this oil price shock is that production declines rapidly for a transition economy such as Montenegro, and it takes more than a year to recover.

It is necessary to look at the empirical results of the decomposition of aluminum price variance. In a short period of time, even from the first month, the predicted variation of the aluminum price error is 88.4857%. In addition to the above, oil price shocks affect aluminum prices, while shocks from other variables have no impact in the first month. As the time horizons increase, for example, from month 1 to 2, we notice every contribution and corresponding shocks of oil prices, unemployment, GDP, and inflationary shocks to the movement of aluminum prices. In the two-month time horizons, the contribution of oil prices, unemployment, GDP, and inflation shocks to aluminum prices' movement increases from 11.51% to 16.56%, from 0% to 2.15%, from 0% to 0.07%, and from 0% to 0.92%, respectively. On longer time horizons, for example, 10 months, the contribution of corresponding shocks increases to 40.29%, 0.12%, 6.96%, and 3.76%. While in the decomposition of inflation variance in short time horizons, the projected variation of inflation error is 93.18%. On the time horizons of 10 months, the contribution of oil prices, aluminum prices, unemployment, GDP rises to 17.72%, 9.91%, 9.93%, and 0.57%, respectively.

Thus, it is noticed here that the price of oil and the price of aluminum contribute to the increase of deviations (movements) in the forecasted inflation errors. Nevertheless, the oil price from all external shocks is the leading shock contributing to inflation in the Montenegrin market. In this way, impartial and consistent parameter estimates were obtained through instruments.

Also, **the third hypothesis** was tested that the strengthening of state administration measures and policies towards the development of e-services and economic freedom contributes to the stabilization of internal inflation shocks in Montenegro. In model 1, it was observed that economic freedom is crucial, and therefore here too, we analyze the detected impulses and the decomposition of variance. Inflation immediately begins to decline, especially in the first year, and then rises very slowly. These movements, i.e., the results suggest that Montenegro is hugely exposed to the effects of external determinants of inflation, especially changes in oil prices, as commodities. The sudden changes in this variable have a significantly pronounced impact on the level of production and employment and on the anti-inflation policy itself. On the path to EU accession, Montenegro must consider the effects of these determinants of inflation, which come from the international market, and efficient and flexible macroprudential and overall macroeconomic policies, timely adapt to changes in external demand and oil price shocks. At the same time, economic and structural reforms must reduce vulnerability, i.e., increase resilience to external shocks. This implies a correction of the price expectations P^e in relation to the current price level P .

Finally, as expected, Cholesky's decomposition of inflation variance forecast error on shocks to economic freedom is mainly the result of shocks *per se* in short time horizons, to a level of 96.53%. After a six-month time horizon, economic freedom shocks' contribution to the inflation trend increases to 9.13% in the total composition. In 12-month time horizons, the contribution of economic freedom and its corresponding shocks to the evolution of inflation rises to 24.94%. In the 24-month time horizons, the share of inflation due to shocks caused by economic freedom reaches 35.89%. After a six-month time horizon, EGDI shocks' contribution to the inflation trend increases to 5.79% in the total composition. In the 12-month time horizons, the contribution of EGDI and its corresponding shocks to the evolution of inflation rises to 9.03%. In the 24-month time horizons, the share of inflation due to shocks caused by economic freedom reaches 7.59%.

In the second phase, the candidate considered a panel empirical study of the relationship between economic freedom and e-government on inflation, using data for Montenegro, Serbia, Croatia, and Slovenia from 2006: 1 to 2017: 12. Pedroni, Kao, and Johansen panel tests of cointegration show a long-term correlation between inflation, economic freedom, and e-government. VECM indicates that an increase in economic freedom and e-government by 1% reduces inflation by 62.28% and 1.05%, respectively. The Granger causality test is often used to detect the course of a cause-and-effect relationship. In addition to deterministic-stochastic simulation and dynamic-static solutions, PVECM is used to predict inflation.

The candidate concludes that the contribution of economic freedom and e-government to inflation is exceptionally significant. Such an environment is conducive to maintaining price stability and the quality of key macroeconomic indicator forecasts.

2.5 Conclusions

The doctoral dissertation "**Maintaining price stability in Montenegro through the governance of external and internal factors of inflation**" ("Održavanje stabilnosti cijena u Crnoj Gori kroz upravljanje spoljnim i unutrašnjim faktorima inflacije") contains a complex analysis that has given significant scientific results and contributions. Based on a comprehensive examination, the candidate accepted the set research hypotheses.

level of inflation, which significantly contribute to achieving and maintaining price stability in Montenegro, was tested by analyzing three individual - SVAR predictors and three BVAR models for inflation forecasting. Combining these three VARs and three BVAR models, the candidate discloses four more RMSEs: (i) two VARs of equal and inverse MSE weights, and (ii) two more BVAR RMSEs. They show sustainable forecasting performance: average inflation no higher than 1.5 p.p. above the average rate of the three best performing Member States. The standard VAR combination provides the best forecast for the first and second quarters of 2017, while the BVAR combination shows the best forecast performance for the third and fourth quarters of 2017. The results allow Montenegrin policymakers to understand better the factors involved in recognizing inflation dynamics and inflation expectations and develop more effective regulations and measures. In this way, this research improves and recommends the necessary methodological tools, combining forecasts, for prudential policymakers in Montenegro to combat the challenges of maintaining price stability more effectively.

This *accepts the first primary hypothesis*, according to which the achievement and maintenance of price stability in Montenegro are significantly contributed by measuring the impact of key factors that determine the level of inflation in the country.

Based on the requirements of the so-called Maastricht criteria for joining the EU (European Commission, Convergence Report, 2018), the inflation rate must be stabilized as a precondition for joining, actually accessing the Union. By opening negotiations on Chapter 17 - Economic and Monetary Policy, the Union closely monitors progress in aligning with and implementing the *acquis* throughout the negotiation process. One of the benchmarks for this chapter is: Montenegro has adopted the necessary constitutional changes. It must ensure that the primary objective of price stability is defined in accordance with Articles 127 (1) and 282 (2) of the Treaty on the Functioning of the European Union (Article 143 of the Constitution of Montenegro). To adopt or use the euro in accordance with all criteria, Montenegro must harmonize its national legislation with EU regulations and meet the precondition of price stability to ensure economic convergence. The convergence criteria explicitly report: "Sustainable price performance and average inflation no higher than 1.5 p.p. above the average inflation rate of the three best performing Member States (European Commission, 2018)".

The second hypothesis related to examining inflation factors in the zone of external demand, which is crucial for maintaining price stability in the country, on the example of the Montenegrin economy and the proposed model is the price of energy and the price of aluminum. It was tested using structural VARs. The impulse response of inflation, from one unit of the so-called Cholesky standard innovation of oil prices - begins to increase gradually after a lag of four months. After that, it declines, reaching a deflation of -0.002 after 15 months. Within 12 months, as production declines, inflation continues to rise. This adjustment process is mainly coordinated through the expectations process, which is well established in Montenegro. This shows a key point: the formation of expectations in Montenegro and the dynamic effects of shocks. The implication of this oil price shock is that production declines rapidly for a transition economy such as Montenegro, and it takes more than a year to recover.

At the same time, oil price shocks affect aluminum prices. In the two-month time horizons, the contribution of oil prices, unemployment, GDP, and inflation shocks to aluminum prices' movement increases from 11.51% to 16.56%, from 0% to 2.15%, from 0% to 0.07%, and from 0% to 0.92%, respectively. On longer time horizons, for example, 10 horizons, the contribution of corresponding shocks increases to 40.29%, 0.12%, 6.96%, and 3.76%. While in the decomposition of inflation variance in short time horizons, the projected variation of inflation error is 93.18%. On the time horizons of 10 months, the contribution of oil prices, aluminum prices, unemployment, GDP shocks rises to 17.72%, 9.91%, 9.93%, and 0.57%, respectively. Thus, it is noticed here that the price of oil and the price of aluminum contribute to the increase of deviations (movements) in the forecasted inflation errors. Nevertheless, the oil price from external shocks is the leading shock contributing to inflation in the Montenegrin market. In this way, model 3 measured the impact of rising energy prices and aluminum prices on inflation in Montenegro, which *accepts the second hypothesis*.

Also, the third hypothesis was tested that the strengthening of state administration measures and policies

towards the development of e-services and economic freedom contributes to the stabilization of internal inflation shocks in Montenegro. In model 1, it was observed that economic freedom is crucial. Cholesky's variance decomposition of the inflation error forecast on economic freedom innovations is mainly the result of shocks *per se* in the short horizons, to the level of 96.53%. In the 12 and 24 month horizons, the contribution of economic freedom and its corresponding shocks to the evolution of inflation is 24.94% and 35.89%, respectively. The contribution of EGDI shocks to the inflation trend increases to 5.79% in the total composition after a six-month horizon. In the 12-month horizons, the contribution of EGDI and its corresponding shocks to the evolution of inflation is 9.03%. In the second phase, the panel empirical analysis of the relationship between economic freedom and e-government on inflation was examined, applying a set of data for Montenegro, Serbia, Croatia, and Slovenia 2006:1 - 2017:12. Heterogeneous tests of cointegration of the Pedroni panel and Johansen reveal the long-term link between inflation, economic freedom, and e-government. Based on the VECM model estimates, it is concluded that a 1% increase in economic freedom and e-government reduce inflation by 62.28% and 1.05%, respectively. In other words, the contribution of economic freedom and e-government to inflation is exceptionally significant. In other words: in an economically free society, individuals are free to work, produce, spend, and invest. Cumulatively, such an environment is conducive to maintaining price stability and the quality of forecasts of key macroeconomic indicators. In this way, model 1 measured the impact of economic freedom and e-government on inflation in Montenegro, which *accepts the third hypothesis*.

Having in mind the evaluated models, the candidate concludes that the Government of Montenegro and CBCG must take into account both combinations: the standard VAR combination best forecasts for the I and II quarter of 2017, while the Bayesian VAR combination shows the best forecast performance for the III and IV quarters of 2017. The candidate concludes that the inclusion of adequate Bayesian VAR forecasts in the combination prediction substantially reduces the root mean square error of the combination prediction (RMSE). Both combinations are a critical tool for policymakers of the Central Bank of Montenegro.

Thus, the general conclusion that the candidate draws from the conducted analysis is that the inclusion of adequate VAR and BVAR forecasts in the combination predictions essentially reduces the root mean square error of the combination prediction (RMSE). Both combinations are a critical tool for policymakers of the Central Bank of Montenegro. The findings of impulse response reveal that inflation's response to the shocks of oil prices, aluminum prices, economic freedom, and e-government is essential. This indicates an important conclusion that inflation expectations in Montenegro are formed in relation to the dynamic effects of shocks.

3. Final estimation of the dissertation

3.1 Compliance with the topic explanation

Based on detailed insight into the entire content of the research, the Commission concludes that the doctoral dissertation of Martin Bojaj is an original scientific research work, which is fully harmonized with the explanation of the topic submitted by the candidate and accepted by the Senate of the University of Montenegro. According to the scope and depth of the analysis, the way of presentation, and the obtained results, this doctoral dissertation represents a significant contribution to the economic debate on the governance of external and internal factors of inflation.

Analyzing the results of the original empirical research, the candidate found that achieving and maintaining price stability in Montenegro, as one of the goals of the central monetary authority on the road to the EU and EMU, significantly contributes to measuring the impact of key factors that determine the level of inflation in the country. Therefore, the candidate empirically researched and forecasted the determinants of inflation in Montenegro, using combination forecasting methods.

Taking into account all researched determinants of inflation on the Montenegrin market reveals key

information for the CBCG, which leads to better inflation forecasting. By adding variables, through SVAR models, the performance of the prediction is systematically increased, lowering the RMSE. Candidate Bojaj rightly concludes that the inclusion of adequate SVAR forecasts in a prediction combination consistently reduces the root mean square error of the combination predictions. In other words, **adequately constructed combinations of forecasts** in Montenegro could replace traditional inflation forecasts that have proved insufficiently reliable.

Factors of inflation in the zone of external demand, which are crucial for maintaining price stability in the country, on the example of the Montenegrin economy and in the proposed model, are the price of energy and the price of aluminum. On the side of internal factors that determine the inflation rate in Montenegro, it is certainly very important to strengthen public administration measures and policies towards the development of e-services and economic freedoms, which contributes to more effective and efficient provision of public services, which further affects GDP, productivity growth, unemployment, production gap and therefore stabilizes internal inflation shocks in Montenegro.

3.2. Possibility of repeatability

Given the detailed explanation of the methodology used in the research, there is a possibility that the research could be repeated for an extended period of time or to expand the sample, which compared to the existing results, could lead to new findings and conclusions. But in terms of theoretical analysis of the basis of the influence of selected external and internal factors that determine inflation in Montenegro, this research has been exhaustively done and cannot be repeated soon. The use of combination forecasting methods is especially important when researching the determinants of inflation in Montenegro, which in the observed period uses the euro as its own currency.

3.3. Future research

The results of this doctoral dissertation represent a good basis for conducting of future research. The current conditions of the sudden health and growing economic crisis, in the states of growing systemic uncertainty, also confirm the importance of research like this and create a space for further research. In other words, stabilization policy during exogenous shocks, such as the COVID-19 pandemic, is the first issue for the monetary and fiscal authorities of Montenegro. This dissertation documented that strengthening Montenegrin institutions, public administration, and using the main driver of growth - exports - and product diversification to enhance our economy's export potential makes Montenegro stronger in absorbing global economic shocks. Another important conclusion drawn from the research is that the Montenegrin economy (as a highly service-oriented economy) is susceptible to external shocks because it relies heavily on capital inflows and external demand changes. Moreover, the preservation of human capital and its retention in the country represent vital support and driver of growth, not only for the necessary macroeconomic stability but also for equally important and necessary - structural reforms in Montenegro.

Considering all the uncertainties that 2020 brought with it and the perception of the real recovery of the economy in the medium term, the full recovery of GDP levels to the level of 2019, before COVID 19, can certainly take several years, which also confirms the need for further research in this area. However, it seems that a new synthesis or more harmonization of the views of modern macroeconomists on the recovery model is in sight and that they assess having the set of tools needed for a deeper understanding of macroeconomics and designing future policies - the depth of the health crisis that began in January 2020 around the world, however, forces caution and further research. As a small and open economy, Montenegro must carefully review its future economic and development policies daily, as a relatively small shock can lead to a severe macroeconomic crisis. Insufficient focus on financial institutions could be a source of failure. In these circumstances, the position of the independence of the CBCG is crucial, which with its instruments could influence the avoidance of more severe consequences.

3.4 Dissertation limitations and their impact on the value of the dissertation

An objective limitation of the research is the unavailability of, relatively short time series of available data. In other words, the time period for which the research was conducted was determined by the availability, comparability, and quality of the data. Despite the recognized limitation, clearly defined goals, application of relevant and justified scientific methods as well as precise presentation and analysis of results, point to the conclusion that the quality and originality of the considered doctoral dissertation cannot be questioned.

The candidate finds that the combination forecasts generally outperform the forecasts produced using dynamic factor methods. In case there existed a wider number of individual forecasts, the following combination forecasts could be considered: simple combination forecasts; discounted MSFE forecasts; shrinkage forecasts; factor model forecasts; and time-varying-parameter (TVP) combination forecasts.

Original scientific contribution

The main scientific contribution of this doctoral thesis is reflected in the fact that it provides a detailed analysis of the problem that is of great theoretical and practical importance for Montenegro. Although the determinants of inflation have been mainly studied, the candidate highlights, in particular, the following research results: first, the conceptual specification, based on which empirical tests of inflation determinants are analyzed, does not prevail by combining theory and empirical analysis; second, the research recursively identifies three structural VAR and three BVAR models and combines them with an equal and inverse MSE weighting approach, obtaining six single RMSEs and four combined RMSEs. These methods, previous research, were not applied to Montenegrin inflation data. VAR model has proven to be one of the vital empirical tools in modern macroeconomics and enables effective macroeconomic data modeling.

Nevertheless, this thesis's most significant contribution and value are reflected in the conducted macroeconomic analysis based on which previously set hypotheses were examined, and concrete recommendations for conducting macroeconomic policy were made, which is a practical contribution of this dissertation.

In the first place, the candidate examines three individual - predictors of the SVAR model for predicting inflation. It also uses the panel vector error correction model (VECM) approach to predict inflation dynamics and inflation expectations in Montenegro, Serbia, Croatia, and Slovenia. On the other hand, combining these three VARs and three Bayesian VAR (BVAR) models, four more RMSEs are detected: (i) two VARs of equal and inverse MSE value weights, and (ii) two more BVAR RMSEs. They show sustainable forecasting performance, which is average inflation no higher than 1.5 p.p. above the average rate of the three best performing Member States.

We appreciate that the special *added value* of this doctoral dissertation is the research effort invested to identify a specific approach and the methodology for forecasting inflation, which the Government of Montenegro could use in developing anti-inflation and overall development strategies. Given the large increase in interest in meeting the convergence criteria or the Maastricht criteria, as well as the lack of a uniform methodology for forecasting inflation, we believe that the conclusions presented in this study will benefit macroprudential policymakers in implementing one of the key functions of economic system governance, which is maintaining price stability and achieving growth.

The *combination of integrated factors* is primarily documented in this thesis as a consistent model for maintaining price stability. In other words, the central bank's insufficient understanding of inter-factor indicators and the lack of factors from macroeconomic models combine and create a crisis. The lessons of large integrated macroeconomic models are documented in this thesis, with the design of macroprudential tools to maintain stable and low inflation and avoid significant risks in managing the factors determining it. Starting from recent economic history, more sources of various shocks that macroeconomists have so far not analysed in combined puzzles will hit modern economic systems.

At the time of writing this doctoral thesis, documented findings, drawn from empirical research in chapters 3, 4, and 5, will attract macroeconomic policymakers and bring arguments closer to understanding what is happening with the use of monetary and fiscal policy tools: that the economy is gradually recovering and refocusing on the path of growth. Findings of the combination of integrated factors, the so-called combination puzzles recommend policymakers take a combined stance of new Keynesians and new growth theorists: the economic return to the natural level in the medium term and the use of technological determinants progress. The combined policy tool, monetary and fiscal, best addresses this issue in our VAR and BVAR combined models.

In conclusion, this doctoral dissertation's empirical results provide macroprudential policymakers with a detailed understanding of the forecast combination model.

Opinion and proposal of the Commission

The study of the content and thorough analysis of the scientific research achievements of the candidate Martin Bojaj, determined the agreed position of the Commission that the doctoral dissertation "Maintaining price stability in Montenegro through governing external and internal factors of inflation" ("Održavanje stabilnosti cijena u Crnoj Gori kroz upravljanje spoljnim i unutrašnjim faktorima inflacije") by all relevant factors, fully meets all the conditions and standards required of the dissertation in the field of economics. The conclusions reached by the candidate are based on correct theoretical bases, clear, logically consistent and argued by empirical results obtained by applying appropriate methodological procedures and techniques. Based on all the above, the Commission unanimously agrees in the high positive assessment of the doctoral dissertation of the candidate Martin Boja, and with special satisfaction proposes to the Council of the Faculty of Economics of the University of Montenegro in Podgorica and the Senate of the University of Montenegro to accept this report and approve the public defense of the doctoral dissertation entitled "Maintaining price stability in Montenegro through governing of external and internal factors of inflation".

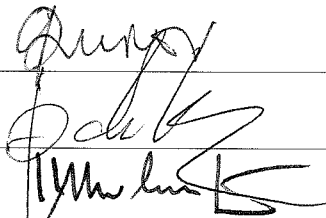
Izdvojeno mišljenje

/

Napomena

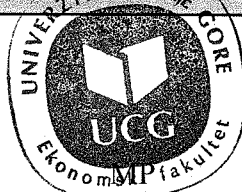
/

KOMISIJA ZA OCJENU DOKTORSKE DISERTACIJE

Prof. dr Gordana Đurović, redovni profesor Ekonomski fakultet, Univerzitet Crne Gore, Podgorica	
Prof. dr Nikola Fabris, redovni profesor Ekonomski fakultet Univerziteta u Beogradu, Srbija	
Prof. dr Nikola Milović, vanredni profesor Ekonomski fakultet, Univerzitet Crne Gore, Podgorica	

Datum i ovjera (pečat i potpis odgovorne osobe)

U Podgorici,
 ____ . ____ .20 ____

DEKAN

Odlukom Senata Univerziteta Crne Gore br. 03-171/1-1, donijetoj na sjednici održanoj 10.03.2021. godine, a na predlog Vijeća Ekonomskog fakulteta, imenovani smo za pisanje Izvještaja o doktorskoj disertaciji „**Maintaining price stability in Montenegro through governing of external and internal factors of inflation**” („Održavanje stabilnosti cijena u Crnoj Gori kroz upravljanje spoljnim i unutrašnjim faktorima inflacije”), kandidata **mr Martina M. Bojaja**.

Na osnovu člana 33. Pravila doktorskih studija Univerziteta Crne Gore, komisija je proučila sadržaj i naučne zaključke ove disertacije i podnosi sljedeći:

IZVJEŠTAJ O OCJENI DOKTORSKE DISERTACIJE

I OPŠTE KARAKTERISTIKE

1. Podaci o kandidatu

Mr Martin M. Bojaj je rođen 29.08.1976. godine u Mannheimu, Njemačka, gdje počinje obrazovanje, dok je osnovnu i srednju školu završio u Tuzima, u Crnoj Gori. Osnovne studije završio na Fakultetu za poslovnu administraciju, School of Business Administration, Wayne State University, Detroit, Michigan, USA, 2001. godine sa prosječnom ocjenom A (GPA 3.73).

Magistarske studije (MSc) završio na Ekonomskom fakultetu u Podgorici u maju 2016. godine sa prosječnom ocjenom A (10.00). Magistarsku tezu, pod nazivom “Uticaj razvijenosti modela G2B i G2C na ekonomski rast Crne Gore“, pod mentorstvom prof.dr Maje Baćović.

Na Oakland Community College, Michigan, bio je angažovan kao istraživač 1999. godine. Na Wayne State University bio je angažovan kao saradnik za oblast Accounting od 2000 do 2001. godine, i to na predmetima: Advanced accounting theory 5100, Managerial accounting 5160, Taxes on income 5170, i Auditing, assurance, and attestation 5996. U cilju usavršavanja pohađao je IMF Macroeconometric forecasting studije. Takođe, dobitnik je brojnih nagrada tokom studiranja, između ostalog i Phi Theta Kappa međunarodnu skolastičku dekoraciju.

Angažovan je u Hellenic Petroleum, Kotor, 2005. godine kao menadžer plana budžeta i analitičar. Od 2006. godine vodi filijalu NLB banke AD Podgorica u Tuzima.

Doktorske studije na Ekonomskom fakultetu u Podgorici upisuje 2016. godine, gdje je, nakon položenih ispita, septembra 2018. godine prijavio doktorsku tezu pod mentorstvom prof. dr Gordane Đurović. Autor je više naučnih radova iz oblasti makroekonomije.

2. Osnovni podaci o doktorskoj disertaciji

Doktorska disertacija pod nazivom „**Maintaining price stability in Montenegro through governing of external and internal factors of inflation**” („Održavanje stabilnosti cijena u Crnoj Gori kroz upravljanje spoljnim i unutrašnjim faktorima inflacije”) doktoranda mr Martina M. Bojaja napisana je na engleskom jeziku (Times New Roman, font 12, prored 1.5) na 277

stranice A4 formata. Nakon početnih stranica disertacije koje uključuju osnovne podatke o kandidatu i disertaciji, slijede rezime na engleskom i crnogorskom jeziku, dvojezični apstrakt teze, lista skraćenica, zatim popis tabela, grafika i slika, pregled sadržaja teze, uvodna razmatranja, četiri glave, zaključak, prošireni apstrakt na crnogorskom jeziku, spisak literature kao i biografija kandidata. U cilju validnijeg razumijevanja tematike rada dato je 29 tabela, 52 grafika i 7 slika, koji pružaju detaljnije informacije i ilustraciju nalaza i zaključaka iznijetih u tekstu.

U izradi disertacije, kandidat je koristio obimnu i savremenu literaturu koju čini 320 bibliografskih jedinica i više internet stranica. Od navedenog broja, većina se odnosi na stranu literaturu, tako da se može zaključiti da je, s obzirom na obuhvat, karakter i sadržaj, kandidat pribavio i koristio relevantnu i kvalitetnu dokumentacionu osnovu za istraživanje i izradu predmetne doktorske disertacije.

II TEORIJSKO – HIPOTETIČKI OKVIR ISTRAŽIVANJA, METODOLOGIJA I STRUKTURA RADA

1. Teorijsko – hipotetički okvir istraživanja

Inflacija je jedan od centralnih odnosno osnovnih makroekonomskih pokazatelja koji se temeljno ispituje od strane kreatora makroprudencijalne politike i makroekonomskih istraživača. Vlade je veoma zainteresovana za pouzdane prognoze inflacije. Prognoza inflacije je izazovno istraživanje. Značajan broj istraživača procijenio je i predvidio svojstva vremenskih serija inflacije. Opšta saglasnost ovih studioznih ispitivanja je da se osnovni trend i volatilitet inflacije tokom vremena znatno mijenjaju; međutim, još uvijek ne postoji konsenzus o najboljem načinu predviđanja dinamike inflacije. Prognoze inflacije bez grešaka od značaja su i za ostale subjekte u ekonomiji. Ekonomski akteri će donijeti svoje odluke o platama i cijenama na osnovu inflacionih očekivanja koje se formiraju i oslanjaju na tačnost prognoze inflacije.

Sa druge strane, nivo zavisnosti jedne male i otvorene ekonomije, poput Crne Gore, kao i dinamika njenih makroekonomskih indikatora, prošli su kroz značajne razvojne promjene poslednjih decenija. Neke od ovih promjena se ogledaju u obnovi nezavisnosti Crne Gore, dok se druge pripisuju ekonomskoj i političkoj orijentaciji ka Evropskoj uniji. Ove velike promjene donijele su značajno smanjenje volatiliteta makroekonomskog okruženja u Crnoj Gori: inflacija je ključni pokazatelj. Dakle, Vlada i makroprudencijalni kreatori politike Crne Gore preuzeli su dužnost i obavezu da kreiraju jasne makroekonomske politike sa namjerom da stabilizuju i učvrste inflaciju. Istovremeno, Evropska komisija eksplicitno izvještava o kriterijumima konvergencije u kojima performanse cijena moraju biti održive i prosječna stopa inflacije ne viša od 1,5 procentnih poena iznad stope inflacije tri države članice sa najboljim rezultatima.

Kao što je prethodno istaknuto, determinante inflacije su jedno od ključnih pitanja sa kojim su se kreatori makroekonomskih politika u Crnoj Gori neprekidno suočavali tokom proteklih decenija, a posebno od 2002. godine, nakon usvajanja eura kao zvanične valute. Država je status kandidata za Evropsku uniju postigla 2010. godine i u procesu je pregovora od juna 2012. godine. Kako je i navedeno u pregovaračkoj poziciji Unije, prilikom otvaranja pregovora, posebno otvaranja poglavlja o Evropskoj monetarnoj uniji, korišćenje eura kao zvaničnog sredstva plaćanja u Crnoj Gori biće razmotreno tokom završne faze pregovora o pristupanju Uniji. Okvirni scenario podrazumijevao bi da Crna Gora od pristupanja učestvuje u

Ekonomskoj i monetarnoj uniji kao država članica sa izuzećem i formalno se pridružuje eurozoni nakon odluke Savjeta u tom smislu, na osnovu procjene ispunjenosti potrebnih uslova.

Na osnovu zahtjeva tzv. Mاستrihtskih kriterijuma za ulazak u EU, stopa inflacije mora biti stabilizovana kao preduslov za pridruživanje odnosno pristupanje Uniji. Otvaranjem pregovora o Poglavlju 17 - Ekonomska i monetarna politika, Unija pažljivo prati napredak u usklađivanju i primjeni pravne tekovine EU tokom čitavog procesa pregovora. Jedno od mjerila za ovo poglavlje je: Crna Gora je usvojila potrebne ustavne promjene. Ona mora da obezbijedi da se primarni cilj stabilnosti cijena definiše u skladu sa članovima 127(1) i 282 (2) Ugovora o funkcionisanju Evropske unije. Da bi usvojila odnosno koristila euro u skladu sa svim kriterijumima, Crna Gora mora uskladiti svoje nacionalno zakonodavstvo sa propisima EU i ispuniti preduslov stabilnosti cijena, kako bi osigurala ekonomsku konvergenciju. Kriterijumi konvergencije izričito izvještavaju: „Performanse cijena koja su održive i prosiječna inflacija ne veća od 1,5 p.p. iznad prosječne stope inflacije tri države članice sa najboljim učinkom“.

Novina ovog rada je u tome što koristi kombinovano predviđanje za ekonomiju Crne Gore. Ovaj rad predlaže upotrebu visokodimenzionalnih dinamičkih modela, ispitivanje podataka vremenskih serija za Crnu Goru od januara 2006. do decembra 2017. godine. Procjenjuje i upoređuje empirijske performanse različitih prognoziranih kombinacija inflacije.

Cilj sprovedenog istraživanja je otkriti determinante inflacije u Crnoj Gori u navedenom periodu i predvidjeti dinamiku inflacije, koristeći kombinovani pristup. Da bi se postigao taj cilj, rekurzivno su procijenjena tri strukturalna VAR identifikovana modela inflacije. Prvi model identifikuje primarne unutrašnje i nezavisne determinante inflacije (ekonomska sloboda i e-uprava). Model 2 ima varijable povlačenja potražnje i potiskivanja troškova (nominalni kurs, tražnja i depoziti privatnog sektora kao mjera M2, zarade i rast industrijske proizvodnje), dok model 3 identifikuje osnovne spoljne i nezavisne determinante šokove ponude (cijene nafte i LME cijene aluminijuma). Teorija kombinovanja prognoza sugerise da će metode koje koriste bolje prognozne performanse i različite pondere, imati bolji učinak od jednostavnih modela kombinacije prognoza.

Kritičke pretpostavke istraživanja i hipoteze iznijete da bi testirali njihov logički i empirijski rezultat strukturirane su na sljedeći način:

H1: Postizanju i održavanju stabilnosti cijena u Crnoj Gori, kao jednom od ciljeva centralne monetarne vlasti u zemlji (i njenim instrumentima), na putu ka Evropskoj uniji i Evropskoj monetarnoj uniji, značajno doprinosi i mjerenje uticaja ključnih faktora koje opredjeljuju nivo inflacije u zemlji.

Važno je naglasiti da je ovo jedan od glavnih ciljeva Crne Gore u ispunjavanju kriterijuma uspostavljanja funkcionalne tržišne ekonomije, koja je precizno definisana u nizu zatvarajućih mjerila za pregovore sa EU u pregovaračkom poglavlju 17 - Evropska i monetarna unija (koje je otvoreno 26. juna 2018. godine). Crna Gora je takođe obavezna da usvoji neophodne ustavne promjene kako bi se osiguralo da se primarni cilj stabilnosti cijena definiše u skladu s članom 127(1) i 282(2) Ugovora o funkcionisanju Evropske unije.

H2: Faktori inflacije u zoni eksterne tražnje, koji ključno opredjeljuju održavanje stabilnosti cijena u zemlji, na primjeru crnogorske ekonomije i u predloženom modelu, su cijena energenata i cijena aluminijuma. Drugim riječima, promjene cijene nafte na međunarodnom tržištu, izražena nivoom cijena energenata na domaćem tržištu, kao jedan od ključnih inputa za

ekonomske aktivnosti u zemlji, značajno opredjeljuju nivo inflacije. Istovremeno, na taj nivo utiče i cijena aluminijuma, koja je takođe berzanski proizvod. Što je naprednija tehnološka sofisticiranost KAP-a i što je veća diverzifikacija proizvoda od aluminijuma (kao glavnog motora rasta industrijskog izvoza), to je veća podrška kreatorima politika u cilju stabilizacije trgovinskog bilansa, odnosa duga/BDP-a, rasta produktivnosti, smanjenja nezaposlenosti, smanjenja proizvodnog jaza, i poslijedično, ograničavanja eksternih šokova inflacije u Crnoj Gori, smanjenja cjenovne nejednakosti i kvalifikovanja zemlje za članstvo u EU/EMU. Drugim riječima, ovo istraživanje se fokusira na mjerenje uticaja izvoza aluminijuma na prosječnu stopu inflacije u Crnoj Gori, kao i analizu efekata promjene cijena energenata na svjetskom tržištu.

H3: Jačanje mjera i politika državne uprave ka razvoju e-usluga doprinosi efektivnijem i efikasnijem pružanju javnih usluga, što utiče na BDP, rast produktivnosti, nivo nezaposlenosti, proizvodni jaz i stoga stabilizuje interne šokove inflacije u Crnoj Gori. Naime, jedan od unutrašnjih faktora koji određuju stopu inflacije u Crnoj Gori u ovom istraživanju biće nivo razvijenih e-usluga, uključen u model regresije OLS, kao što je EGDI indeks. Testiranjem hipoteze u navedenom modelu, ocjenice se postojanje korelacije između izabiranih varijabli.

2. Metodologija istraživanja i nalaza disertacije

Prilikom izrade doktorske disertacije kandidat je koristio metodološke postupke koji su prikladni za datu oblast istraživanja i koji obezbjeđuju pouzdanost rezultata i generalizaciju zaključaka. Doktorska teza sadrži teorijsko i empirijsko istraživanje.

U teorijskom dijelu, na osnovu prikupljene naučne literature, deskriptivnim metodom i metodom analize i sinteze objašnjena je uloga inflacije u nacionalnim ekonomijama, odnosno gledišta različitih škola ekonomske misli po pitanju efekata inflacije na makroekonomske performanse. Takođe, ovaj metod je primijenjen u objašnjavanju opšteg koncepta upravljanja inflacijom, što je praćeno analizom odnosa politike upravljanja inflacije sa monetarnom i fiskalnom politikom. Primjenom istorijskog metoda sagledana je evolucija inflacije u Crnoj Gori, kao i nastanak, uzroci i posljedice inflacije koje su obilježile ekonomsku istoriju. Metodom komparativne analize proučene su strategije upravljanja inflacije koje se primjenjuju u različitim zemljama kao i rješenja u oblasti monetarnih i fiskalnih pravila. Primjenom kvantitativnih metoda i metoda analize objašnjene su različite metode mjerenja održivosti inflacije kao i načini rješavanja stabilnosti inflacije.

Teorijski okvir dao je osnov za postavljanje istraživačkih hipoteza. Imajući u vidu prethodno opisane istraživačke hipoteze, bilo je neophodno da se sprovede empirijsko istraživanje koje i predstavlja najznačajniji dio ove doktorske disertacije.

Ceteris paribus, glavni cilj disertacije je otkrivanje eksternih i internih determinanti inflacije u Crnoj Gori. Kandidat otkriva značajno širi jaz znanja: prvo, teorijska specifikacija, na osnovu koje se analiziraju empirijski determinante inflacije, koja kombinuje teoriju i empirijsku analizu, još uvijek nije opšteprihvaćena; drugo, izvođenjem identifikuje tri strukturalna VAR i BVAR modela i kombinuje ih sa jednakim i inverznim MSE pristupom ponderisanja. Ovaj pristup u dosadašnjim istraživanjima nije primijenjen na podatke o inflaciji u Crnoj Gori.

Empirijska analiza koristi širok spektar ekonometrijskih modela, od kojih svaki nosi robustne vremenske serije, i procenjuje i ocjenjuje njihove prognozne performanse kroz vrijeme i modele. Različite studije su vršile poređenja predviđanja na jednom određenom modelu. Međutim, ova disertacija fokusira se na objedinjavanje ključnih internih i eksternih faktora inflacije i izvođenje kombinacije predviđanja za isti događaj: budući da nema pojedinačno

“najboljeg” modela. Bez obzira na postojanje mnogih visoko rafiniranih kombinacionih metoda, tačnost predviđanja je često najbolja kada se primijenjuje jednostavno prosiječno korišćenje na svim modelima. Kandidat je koristio pristup jednakih i relativnih težina performansi (inverzni MSE). Ovo je prvi put da je za ekonomiju Crne Gore dobijeno kombinovano predviđanje, sugerišući višedimenzionalne dinamičke modele.

Cilj ove doktorske disertacije je empirijski istražiti i prognozirati determinante inflacije Crne Gore, koristeći kombinacione metode prognoze, od januara 2006. do decembra 2016. godine, i van uzorka 12 – mjesečnog predviđanja horizonta od januara 2017. do decembra 2017. godine. S obzirom da kreatori politike moraju da definišu odgovarajuće kriterijume za dijagnozu, odnosno prepoznavanje indikatora inflacije, glavni izazov kod ovog istraživanja je bila potreba da se razvije pristup i metodologija koju Vlada Crne Gore može koristiti, u istraživanju determinanti inflacije, a uskladu sa postepenim prilagođavanjem standardima koje je neophodno uvoditi u makroekonomskom upravljanju, a na putu pristupanja EU, odnosno Evropskoj monetarnoj uniji.

U radu se ispituju tri pojedinačna – prediktora SVAR i tri BVAR modela za predviđanje inflacije. Takođe, koristi se pristup panel-vektorskog modela korekcije grešaka (VECM) za predviđanje dinamike inflacije i očekivanja inflacije u Crnoj Gori, Srbiji, Hrvatskoj i Sloveniji. Cilj pristupa panel kointegracije nije samo poređenje dvije podgrupe: i) Crna Gora (ME) i Srbija (SR) kao zemlje kandidati za članstvo u EU i ii) Hrvatska (CR) i Slovenija (SI), već u EU, već da se istakne slučaj Crne Gore.

Neke varijable pronađene su u crnogorskim nacionalnim publikacijama, dok su neke u međunarodnim. Varijable inflacije (Inf) i nezaposlenosti (Un) prikupljene su sa tradingeconomics.com. Varijabla vremenske serije BDP-a prikupljena je sa statista.com. Varijabla vremenske serije deviznog kursa (Exch) dobijena je sa oanda.com, dok se vremenske serije cijena aluminijuma (Alu) i cijena nafte (Oil) prikupljene su sa indexmundi.com. Depoziti privatnog sektora kao mjera M2 prikupljena je od CBCG. EGDI vremenska serija izvedena je iz anketa UN eGov. Varijabla ekonomske slobode (EcoFree) prikuplja se od Heritage Foundation. Varijabla osnovnog kapitala (investicije/BDP) potiče iz data.worldbank.org, a zaposlenost (Employ) iz Fred ekonomskih podataka. Vremenske serije rasta ljudskog kapitala (HumCap), plata (W) i industrijske produktivnosti (IndG) prikupljene su sa monstat.org.

Da bi dokazao prvu hipotezu, kandidat predstavlja procjene parametara i glavne karakteristike tri modela. Prvi identifikovani rekurzivni SVAR model je sledeći:

$$\pi_t = \beta_0 + \beta_1 \log(EF)_t + \beta_2 \log(EDGI)_t + \beta_3 CStock_t + \beta_4 \log(H)_t + \beta_5 Emp_t + \beta_6 GDP_GAP_t + u_t \quad (1)$$

gdje π_t označava stopu inflacije, \log prirodni logaritam, tako da funkcija inflacije ima konstantnu elastičnost cijena, $\log(EF)_t$ prirodni logaritam ekonomske slobode, $\log(EDGI)_t$ logaritamsko stanje tehnologije, $CStock_t$ stopa zaliha kapitala, Emp_t prirodni logaritam ljudskog kapitala, Emp_t radna snaga, GDP_GAP_t označava jaz bruto domaćeg proizvoda.

Model 2 ispituje kako promjene deviznog kursa, novčane mase, zarada i produktivnosti utiču na inflaciju u Crnoj Gori, koristeći rekurzivni strukturni VAR pristup. Ovdje se posebno ističu istraživanja koja procjenjuju da je evropska monetarna integracija, kompletna Evropska monetarna unija, istovremeno i suštinski, posredni korak, ka političkoj uniji.

$$\pi_t = \beta_0 + \beta_1 \log(EX)_t + \beta_2 \log(M2)_t + \beta_3 \log(W)_t + \beta_4 Prod_t + u_t \quad (2)$$

gdje $\log(EX)_t$ označava logaritamski oblik nominalnog kursa američki dolar za euro, $\log(M2)_t$ mjera novčane mase definisana u Međunarodnom monetarnom fondu (MMF, Monetary and Financial Statistics Manual 2017), $\log(W)_t$ logaritamski oblik zarada, i $Prod_t$ označava rast industrijske proizvodnje.

Cijene nafte i aluminijuma su kritične promijenljive u modelu 3 i makroprudencijalni donosioci odluka su zainteresovani za praćenje njihove dinamike. Stoga su cijene nafte i aluminijuma predstavljaju značajne determinante koje treba uzeti u obzir u makroekonometrijskom predviđanju crnogorske ekonomije.

$$\pi_t = \beta_0 + \beta_1 \log(Oil)_t + \beta_2 \log(Alu)_t + \beta_3 Un_t + \beta_4 GDP_GAP_t + u_t \quad (3)$$

gdje $\log(Oil)_t$ označava logaritamski oblik cijena nafte, $\log(Alu)_t$ logaritam cijena LME aluminijuma i Un_t zarade. Ovaj model procijenjuje spoljne inovacije putem cijena nafte i aluminijuma.

Kombinovanje predviđanja pojedinačnih prediktora nudi jednostavan način izgradnje sofisticiranog, fleksibilnijeg modela predviđanja za objašnjavanje podataka. Kombinovane prognoze podrazumevaju diverzifikaciju rizika. Procijenjena su tri različita modela, a zatim upoređena njihove prognozne performanse na osnovu greške srednjeg kvadrata. Pored toga, izračunate su kombinovane prognoze sa ovim modelima.

Kombinovanjem gornje tri prognoze, sa jednakim ponderima i relativnim ponderima performansi (inverzni ponderi MSE), otkrivaju se još dva RMSE. Zašto su ovi rezultati izuzetno značajni? Oni pokazuju da uzimanje u obzir svih determinanti inflacije na tržištu Crne Gore otkriva ključne informacije za CBCG: bolje predviđanje. Iako su relativni ponderi modela 2 i modela 3 relativno niski, kada se kombinuju u relativne pondere, oni otkrivaju vitalne i robusne informacije za kreatore makroprudencijalne politike: niži RMSE. Dokaz je da dodavanje varijabli, kroz SVAR modele, sistematski povećava performansu predviđanja, snižavajući RMSE. Zaključujemo da uključivanje adekvatnih SVAR prognoza u kombinaciju predviđanja dosljedno smanjuje osnovnu kvadratnu grešku prognoza kombinacije. Drugim riječima, adekvatno konstruisane kombinacije prognoza u Crnoj Gori trebale bi zamijeniti tradicionalne prognoze inflacije koje su se pokazale nedovoljno pouzdane.

Inverzni MSE je optimalna linearna kompozitna prognoza, minimizirajući srednju kvadratnu grešku (MSE). Model 1 prati inverzni MSE do kraja, ali ipak, prosječna kombinacija ima bolje rezultate od Modela 2 i Modela 3. Na kraju decembra 2017. stvarna inflacija iznosi 1,9%, dok inverzni MSE 1,5%, u prosijeku 1,4 %, model 1 (1,3%), model 2 (5,8%) i model 3 (-3,0%). Modeli 1-3 pokazuju performanse predviđanja koje su održive i prosječna inflacija nije veća od 1,5% iznad stope tri države članice sa najboljim učinkom: Kipar (0,2%), Irska (0,3%) i Finska (0,8%). Prosječna stopa je 0,4%, a dodajući $1^{1/2}$ procentnih poena, referenca je 1,9% (EC, 2018).

Na kraju decembra 2017. kombinovana inflacija BVAR MSE iznosi 2,661%: BVAR prosječna kombinovana inflacija iznosi 2,822%. Prosječne težine kombinacije VAR približavaju se 1,537%, a obrnuto od standardnih VAR MSE 1,516%. Standardni modeli kombinacije VAR, prosječne i relativne performanse, pokazuju predviđanje performansi koje su održive.

Standardna VAR kombinacija ima niži RMSE (0,577499) pri korišćenju inverznog MSE od BVAR-a (0,586937). S druge strane, prosječna Bayesian VAR kombinacija ima niži RMSE (0,804415) od prosječne težine standardne VAR kombinacije u smislu ygreške srednjeg

kvadrata (0.864771). Kao što smo već istakli, za prva tri mjeseca, jednostavna VAR aritmetička prosječna prognoza kombinacije nadmašuje sve sofisticirane „optimalne“ kompozitne prognoze (2.045%). Od aprila do juna 2017. godine, inverzna VAR MSE, optimalna je linearna kompozitna prognoza, koja je najbliža stvarnoj inflaciji (2,127%). Bayesian inverzni MSE preuzima vođstvo od jula do decembra 2017. godine, konvergirajući najbolje u stvarnu inflaciju (2,661%).

Dolazi se do kritičnog zaključka da Vlada Crne Gore mora da uzme u obzir obe kombinacije: standardna VAR kombinacija najbolje prognozira za I i II kvartal 2017. godine, dok Bayesian VAR kombinacija pokazuje najbolje prognozne performanse za kvartale III i IV 2017. Zaključuje se da uključivanje adekvatnih Bayesian VAR prognoza u kombinaciju prognoza, suštinski smanjuje osnovnu srednju kvadratnu grešku predviđanja kombinacije. Obje kombinacije su kritično sredstvo za kreatore politike Centralne banke Crne Gore.

Druga hipoteza koja se odnosi na faktore inflacije u zoni eksterne tražnje, koji ključno opredjeljuju održavanje stabilnosti cijena u zemlji, na primjeru crnogorske ekonomije i u predloženom modelu, a to su cijena energenata i cijena aluminijuma, testirana je koristeći strukturne VAR-ove. Stoga, u istraživanju moraju se identifikovati čisto egzogeni (politički ili drugi tip) šoka, da bi mogli da se pronađu njihovi dinamički efekti: identifikuje se strukturni VAR. Impulsni odgovori prate efekte strukturnih šokova na endogene varijable. Funkcija impulsnog odziva će reći promjenu endogenih varijabli za svaki strukturni šok pri t , $t + 1$ i tako dalje.

Reakcija impulsa na inflaciju, od jedne jedinice tzv. Cholesky standardne inovacije cijena nafte - počinje da se postepeno povećava nakon docnje od četiri mjeseca. Poslije toga, opada, dostižući deflaciju od -0,002 nakon 15 mjeseci. Dostiže dno od -0,09 nakon 21 mjeseca. Prenos šoka cijene nafte je evidentan. Treba imati na umu da porast cijena nafte ne može biti reakcija na ono što se dešava sa ostalim varijablama. To mora biti egzogeno. U ovom slučaju, „egzogeni“ koraci Centralne banke Crne Gore, čine je zaista nezavisnom institucijom. Dakle, egzogeni šokovi su pravilno identifikovani. Riječima: s obzirom da je ekonomija usporila, proizvodnja je dosegla dno nakon 13 mjeseci, dok je inflacija dostigla najniži nivo poslije 21 mjeseca (jaz od 8 mjeseci između proizvodnje i inflacije). Već nakon 30 mjeseci inflacija postaje pozitivna, 0,0047. Dakle, povećanje cijene nafte tjera CBCG i kreatore fiskalne politike da intervišu u cilju smanjenja inflacije. Povećanje cijene nafte uticalo je na potražnju na crnogorskom tržištu, navodeći kompanije da promijene svoja ulaganja i otkazu planirane projekte. U roku od 12 mjeseci, dok se proizvodnja smanjuje, inflacija nastavlja da raste. U ovom slučaju intervišali su kreatori fiskalne politike u Crnoj Gori, prilagođavajući inflaciju i proizvodnju. Ovaj proces prilagođavanja uglavnom se koordinira kroz proces očekivanja, koji je u Crnoj Gori solidno postavljen. Ovo prikazuje ključnu tačku: formiranje očekivanja u Crnoj Gori i dinamičke efekte šokova. Implikacija ovog šoka sa cijenama nafte je da proizvodnja brzo opada za tranzicionu ekonomiju kao što je Crna Gora, i treba joj više od godinu dana da se oporavi.

Potrebno je osvrnuti se na empirijske rezultate dekompozicije varijanse aluminijuma. U kratkim horizontima, čak od prvog mjeseca, predviđena varijacija greške cijene aluminijuma je 88.4857%. Šokovi cijene nafte istovremeno utiču na cijene aluminijuma, dok šokovi ostalih varijabli nemaju uticaj na prvom mjesecu. Kako se horizonti povećavaju, na primjer, sa mjeseca 1 na 2, primjećujemo svaki doprinos i odgovarajuće šokove cijena nafte, nezaposlenosti, BDPa, i inflatornih šokova na kretanje cijene aluminijuma. U horizontima od dva mjeseca, doprinos cijena nafte, nezaposlenosti, BDPa i inflatornih šokova na kretanje cijena aluminijuma raste sa 11.51% na 16.56%, sa 0% na 2.15%, sa 0% na 0.07% i sa 0% na 0.92%, respektivno. A na

dužim horizontima, na primer, 10 horizonata, doprinos odgovarajućih šokova raste na 40.29%, 0,12%, 6.96% i 3.76%. Dok kod dekompozicije varijanse inflacije u kratkim horizontima, predviđena varijacija greške inflacije je 93.18%. Na horizontima od 10 mjeseci, doprinos šokova cijena nafte, cijena aluminijuma, nezaposlenosti, BDPa raste na 17.72%, 9.91%, 9.93% i 0.57%, respektivno.

Dakle, ovdje se primećuje da cijena nafte i cijena aluminijuma doprinose povećanju odstupanja (kretanja) u prognoziranom greškama inflacije. Ipak, cijena nafte, od eksternih šokova, je vodeći šok koji doprinosi kretanju inflacije na crnogorskom tržištu. Na ovaj način dobijene su nepristrasne i konzistentne procjene parametara putem instrumenata.

Takođe, testirana je treća hipoteza da jačanje mjera i politika državne uprave ka razvoju e-usluga i ekonomskih sloboda doprinosi stabilizaciji internih šokova inflacije u Crnoj Gori. U modelu 1 primijećeno je da su ekonomske slobode od presudnog značaja, pa stoga i ovdje analiziramo detektovane impulse i dekompoziciju varijanse. Inflacija odmah počinje da opada, posebno u prvoj godini, a zatim počinje vrlo sporo da raste. Navedena kretanja, tj. rezultati upućuju na zaključak da je Crna Gora izuzetno izložena dejstvu spoljnih determinanti inflacije, posebno promjenama cijena nafte, kao berzanske robe. Da nagle promjene ove varijable, imaju izuzetno izražen uticaj kako na nivo proizvodnje, tako i na zaposlenost, te na samu antinflacionu politiku. Na putu pristupanja EU, Crna Gora mora uzimati u obzir dejstvo ovih determinanti inflacije, koje dolaze sa međunarodnog tržišta, te efikasnom i fleksibilnom makroprudencijalnom, i ukupnom makroekonomskom politikom, blagovremeno se prilagođavati promjenama eksterne tražnje i šokovima cijena nafte. Istovremeno, neophodno je ekonomskim i strukturnim reformama, smanjivati ranjivost, odnosno povećavati otpornost na eksterne šokove. To podrazumeva korekciju očekivanja cijena P^e u odnosu na trenutni nivo cena P .

Konačno, očekivano, Choleski-jeva dekompozicija varijanse prognoze greške inflacije na inovacijama ekonomskih sloboda uglavnom je rezultat šokova per se u kratkim horizontima, do nivoa od 96,53%. Posle šestomjesečnog horizonta, doprinos šokova ekonomskih sloboda kretanju inflacije povećava se na 9,13% u ukupnoj kompoziciji. U 12-mjesečnim horizontima, doprinos ekonomskih sloboda i odgovarajućih šokova evoluciji inflacije iznosi 24,94%. U 24-mjesečnim horizontima, udio kretanja inflacije usled šokova uzrokovanim ekonomskim slobodama dostiže 35,89%. Posle šestomjesečnog horizonta, doprinos šokova EGDI kretanju inflacije povećava se na 5,79% u ukupnoj kompoziciji. U 12-mjesečnim horizontima, doprinos EGDI i odgovarajućih šokova evoluciji inflacije iznosi 9.03%. U 24-mjesečnim horizontima, udio kretanja inflacije usled šokova uzrokovanim ekonomskim slobodama dostiže 7.59%.

U drugoj fazi panel empirijske analize veza između ekonomskih sloboda i e-uprave na inflaciju je ispitana, primijenom skupa podataka za Crnu Goru, Srbiju, Hrvatsku i Sloveniju za vremenski raspon 2006: 1 - 2017: 12. Heterogeni testovi kointegracije panela Pedroni, Kao i Johansena otkrivaju dugoročnu vezu između inflacije, ekonomskih sloboda i e-uprave. VECM predlaže da povećanje ekonomskih sloboda od 1% i e-uprave smanjuju inflaciju za 62,28%, odnosno 1,05%. Pored toga, koristi se Granger-ov test uzročnosti da bi se otkrio pravac uzročno-posljedične veze. PVECM se primenjuje za predviđanje inflacije pomoću determinističko-stohastičke simulacije i dinamičko-statičkih riješenja.

Kandidat zaključuje da je doprinos ekonomskih Sloboda i e-uprave kretanju inflacije izuzetno značajan. Drugim riječima: u ekonomski slobodnom društvu pojedinci mogu slobodno raditi, proizvoditi, trošiti i ulagati. Kumulativno, takav ambijent pogoduje očuvanju cjenovne stabilnosti i kvalitetu prognoza ključnih makroekonomskih indikatora.

3. Struktura disertacije

Pored uvoda i zaključka, struktura doktorske disertacije uključuje zaokružene i međusobno logički povezane tematske cjeline, podijeljene u četiri glave. U uvodnom dijelu disertacije (str.19-28) kandidat precizira problem istraživanja, osnovne ciljeve i hipoteze koje će biti testirane adekvatnim ekonomskim metodama.

U prvoj glavi „Governance of External and Internal Factors of Inflation” /*Upravljanje spoljnim i unutrašnjim faktorima inflacije* (str. 29-78), kroz pet poglavlja, objašnjena je uloga inflacije i održavanje stabilnosti cijena kroz upravljanje spoljnim i unutrašnjim faktorima sa teorijskog aspekta. U cilju razumijevanja suštine upravljanja inflacijom, u prvom poglavlju (Pristup analizi inflacije) kandidat definiše osnovni koncept inflacije i njeno upravljanje i daje različite definicije i pokazatelje učinka. Budući da ima mnogo faktora, u drugom poglavlju (Spoljne odrednice inflacije u Crnoj Gori), kandidat ističe da je veoma važno da crnogorski kreatori politike ispituju i ekonometrijski mjere uticaj spoljnih faktora na određivanje inflacije. Kandidat se nastavlja fokusirati na izvozni potencijal i diverzifikaciju proizvoda – izvoz – kao motor rasta, jer su centralni kreatori politike zainteresovani za osmišljavanje odgovarajućih mjera za održavanje stabilne i niske inflacije. Treće poglavlje (Unutrašnje odrednice inflacije u Crnoj Gori) opisuje unutrašnje faktore upravljanja inflacijom. Ekonomska sloboda, indeks razvoja e-uprave (EGDI), kapital, ljudski kapital, zaposlenost i BDP koristiće se kao kritični unutrašnji faktori koji doprinose usidrenju inflacije u modelu 1. Drugi skup pokazatelja objašnjen je u četvrtom poglavlju (Potražnja – povlačenje i trošak – potiskivanje detereminanti na inflaciju), uključujući agregatnu potražnju i agregatne faktore ponude. Budući da je Centralna banka Crne Gore izričito navela finansijsku stabilnost kao svoj primarni cilj, kandidat u petom poglavlju (Održavanje stabilnosti cijena u Crnoj Gori) opisuje cilj, metodologiju i novinu upravljanja i održavanja stabilnosti cijena na kraju ovog dijela doktorske disertacije.

U drugoj glavi »Data Methodology«/Metodologija podataka (str.79-170) naglasak je na metodologiji, primjenjući rekurzivne i nerekurzivne SVAR identifikacije, analizu podataka panela i prognozne VAR i BVAR kombinacije inflacije, koristeći pristup jednakih i inverznih MSE pondera. Kandidat analizira vremenske serije u prvom poglavlju (*Empirijska analiza vremenskih serija*), ističući da je polazna tačka iskorišćavanje informacija koje možemo dobiti od promjenljive u okviru ekonometrijskih vremenskih serija. Analizirajući jednu po jednu promjenljivu, kandidat kroz istraživanje dobija bolje razumijevanje izvornih svojstava vremenskih serija. Sistematizovano ekonometrijsko znanje je korišćeno kao deduktivni način razumevanja ponašanja vremenskih serija. U drugom poglavlju (Vektorski autoregresivni model inflacije u Crnoj Gori), kandidat nastavlja da koristi VAR za makroekonomsko predviđanje i analizu politika za istraživanje izvora fluktuacija poslovnog ciklusa i obezbeđivanje mjerila na osnovu kojih se mogu ocjenjivati savremene dinamične makroekonomske teorije. VAR su linearni modeli vremenskih serija dizajnirani da uhvate zajedničku dinamiku više vremenskih serija. Predviđanje performansi procenjenog VAR (3) modela je prikazano kao sljedeći korak, zatim evolucija intervala povjerenja – “fan charts”. Korišćene su dinamičko rješenje - deterministička simulacija, dinamičko rješenje - stohastička simulacija, i statičko rješenje - stohastička simulacija za predviđanje. Scenariji osetljivosti su primijenjeni, jer CBCG i Ministarstvo finansija su zainteresovani da hipotetički sagledaju reakciju inflacije u različitim scenarijima, poput povećanja cijena nafte, aluminijuma ili rasta BDPa. U četvrtom poglavlju (*Strukturni vektorski autoregresijski model*), kandidat naglašava da bi se, bez strukturne VAR analize, moglo doći do pogrešnih zaključaka zbog ne-individualizacije grešaka u strukturnom VAR modelu. Ne postoji konceptualno tumačenje VAR koeficijentata poput multivarijantnih regresionih modela. Kandidat analizira i tumači SVAR koeficijente putem impulsnih odgovora, tokom perioda dinamičnog ekonomskog

razvoja. Impulsni odgovori uočavaju odgovor zavisne promjenljive na šokove u greškama. Cijeli problem ovdje je identifikovanje navedenih šokova, i kada su oni jednom definisani, možemo da posmatramo odgovor inflacije i drugih promjenljivih u VAR modelu. Sprovedenim istraživanjem, na navedeni način, tumačenje tada postaje znatno lakše. Takođe, saznanja o dekompoziciji varijanse prognoze greške korisna su za analizu odnosa između promjenljivih. Dekompozicija varijanse daje nam proporciju varijansi grešaka predviđanja za y_{jt+h} u procentima, koji su pojašnjeni svakim od navedenih šokova. Kandidat nastavlja sa nerekurzivnom analizom u petom poglavlju (*Nerekurzivna identifikacija*).

U trećoj glavi »**Forecast Combination Puzzle of Inflation**«/Predviđanje inflacije kombinovanim pristupom (str. 171-192) predstavlja centralni dio ove disertacije, s obzirom na to da sadrži empirijsku analizu veze između tri VAR i BVAR modela. Kandidat je procijenio tri različita modela, a zatim uporedio njihove prognozne performanse na osnovu greške srednjeg kvadrata. Pored toga, izračunao je kombinovane prognoze sa ovim modelima.

U prvom poglavlju (*Empirisjki rezultati*) kandidat ističe da se prvi model najbolje uklapa u opseg pouzdanosti od 9% (od 1,6% do 2,0% inflacije). Pokazuje performansu predviđanja koji je održiv i prosječna inflacija ne veća od 1,5% iznad stope tri države članice sa najboljim učinkom: Kipar (0,2%), Irska (0,3%) i Finska (0,8%). Prosječna stopa je 0,4%, a dodajući $1^{1/2}$ procentnih poena, referenca je 1,9% (EC, 2018). Model 2 ima više oscilacija oko "mode" nego model 1. Ipak, model 2 ima značajne skupove informacija koje treba uzeti u obzir za kombinovane prognoze. Kao što se i očekivalo, model 3 koji ima spoljne šokove (berzanske cijene nafte i aluminijuma), stvara veće fluktuacije kako se horizonti povećavaju. Prvi model ima najmanju grešku srednjeg kvadrata (0,69), dok je RMSE drugog modela (2,35). Izgleda da RMSE trećeg modela ima najlošije rezultate, imajući vrijednost (3,71). RMSE VAR kombinacije jednakih težina (RMSE_C = 0.864771) je znatno bolji od drugog i trećeg SVAR modela, a RMSE VAR kombinacije relativnih performansi (RMSE_MSE = 0.577499) bolji je od bilo kog od SVAR modela.

U drugom poglavlju (*Bayesian VAR-ovi*), kandidat nastavlja sa kombinacijom predviđanja koristeći Baiesovu teoremu. U poređenju sa standardnim procjenama VAR, BVAR Litterman / Minnesota pokazuje da ima najniže RMSE za model 2 (0,48967) i model 3 (1,27483), s obzirom na $\mu_1 = 0$, $\lambda_1 = 0.1$, $\lambda_2 = 0.99$, $\lambda_3 = 1$, and $\lambda_4 = 10$, dok je za model 1 BVAR Normal-Flat, RMSE = 0.9913. Osetljiva razlika je u tome što su procjene Litterman / Minnesota znatno manje za prvo zaostajanje svake promjenljive. Treće poglavlje (*Poređenje prognoza*) prikazuje kombinacije poređenja prognoza VAR i BVAR. Standardna VAR kombinacija ima niži RMSE (0,577499) pri korišćenju inverznog MSE od BVAR-a (0.586937). S druge strane, prosječna Baiesova VAR kombinacija ima niži RMSE (0,804415) od prosječne težine standardne VAR kombinacije u smislu greške srednjeg kvadrata (0.864771). Kao što je već istaknuto, za prva tri mjeseca, jednostavna VAR aritmetička prosječna prognoza kombinacije nadmašuje sve sofisticirane „optimalne“ kompozitne prognoze (2.045%). Od aprila do juna 2017. godine, inverzna VAR MSE, optimalna je linearna kompozitna prognoza, koja je najbliža stvarnoj inflaciji (2,127%). Baiesova inverzni MSE preuzima vođstvo od jula do decembra 2017. godine, konvergirajući najbolje u stvarnu inflaciju (2,661%). Na bazi sprovedenih istraživanja, kandidat je došao do kritičnog zaključka da Vlada Crne Gore mora da uzme u obzir obe kombinacije: standardna VAR kombinacija najbolje prognozira za I i II kvartal 2017. godine, dok Baiesova VAR kombinacija pokazuje najbolje prognozne performanse za kvartale III i IV 2017. Zaključuje da uključivanje adekvatnih Baiesova VAR prognoza u kombinaciju prognoza, suštinski smanjuje osnovnu srednju kvadratnu grešku predviđanja kombinacije. Obje kombinacije su kritično sredstvo za kreatore politike Centralne banke Crne Gore.

U četvrtoj glavi »Panel Data Econometrics«/ »Ekonometrija podataka panela« (str. 193 – 208) istražuju se kratkoročni i dugoročni efekti ekonomskih sloboda i e-uprave na inflaciju, primijenom skupa podataka za Crnu Goru, Srbiju, Hrvatsku i Sloveniju za vremenski raspon 2006: 1 - 2017: 12. U prvom poglavlju (*Metodologija panelne ekonometrije*), kandidat koristi heterogene testove kointegracije panela Pedroni, Kao i Johansena, koji otkrivaju dugoročnu vezu između inflacije, ekonomskih sloboda i e-uprave. U drugom poglavlju, kandidat analizira panel VECM Crne Gore, Srbije, Hrvatske i Slovenije. VECM predlaže da povećanje ekonomskih sloboda od 1% i e-uprave smanjuju inflaciju za 62,28%, odnosno 1,05%. Pored toga, koristi se Granger-ov test uzročnosti da bi se otkrio pravac uzročno-posljedične veze. PVECM se primenjuje za predviđanje inflacije pomoću determinističko-stohastičke simulacije i dinamičko-statičkih rješenja.

Koriste se predviđene mjere kao što su proporcija pristrasnosti, proporcija varijanse, SE, RMSE, proporcija kovarijanse i Theil U1 i Theil U2, što potvrđuje rezultate predviđanja strategija učinaka. Nalazi impulsnog odgovora otkrivaju da je odgovor inflacije na šok za ekonomske slobode i e-vladu od suštinske važnosti. Razlaganje varijanse greške u prognozi stope inflacije proizilazi uglavnom iz indikatora nivoa ekonomskih sloboda.

U zaključnom dijelu disertacije (str.209-229) sumirani su rezultati prema postavljenim ciljevima i istraživačkim hipotezama.

4. Ostvareni rezultati i naučni doprinos doktorske disertacije

Doktorska disertacija „Maintaining price stability in Montenegro through governing of external and internal factors of inflation” („Održavanje stabilnosti cijena u Crnoj Gori kroz upravljanje spoljnim i unutrašnjim faktorima inflacije”), sadrži kompleksnu analizu koja je dala značajne naučne rezultate i doprinose. Na osnovu sveobuhvatne analize, kandidat je prihvatio postavljene istraživačke hipoteze.

Prva hipoteza koja se odnosi na značaj mjerenja uticaja ključnih faktora koji opredjeljuju nivo inflacije, a što značajno doprinosi postizanju i održavanju stabilnosti cijena u Crnoj Gori, testirana je analizom tri pojedinačna – prediktora SVAR i tri BVAR modela za predviđanje inflacije. Kombinujući navedena tri VAR i tri Bayesian VAR (BVAR) modela, kandidat otkriva još četiri RMSE-a: (i) dvije VAR jednake i inverzne MSE težine, i (ii) još dva BVAR RMSE-a. Oni pokazuju performanse prognoziranja koje su održive: prosječna inflacija ne viša od 1,5 p.p. iznad prosječne stope tri države članice sa najboljim performansama. Standardna VAR kombinacija daje najbolje predviđanje za I i II kvartal 2017. godine, dok Bayesian VAR kombinacija pokazuje najbolje performanse predviđanja za III i IV kvartal za 2017. Rezultati omogućavaju kreatorima politika Crne Gore da bolje razumiju faktore koji su uključeni u prepoznavanje dinamike inflacije i inflacionih očekivanja i razviju efikasnije regualtivu i mjere. Na navedeni način, ovo istraživanje unaprjeđuje i preporučuje potrebne metodološke alate, kombinujući prognoze, kako bi se kreatori markoprudencijalnih politika u Crnoj Gori efikasnije borili sa izazovima održavanja stabilnosti cijena.

Time je *potvrđena prva osnovna hipoteza* po kojoj postizanju i održavanju stabilnosti cijena u Crnoj Gori značajno doprinosi i mjerenje uticaja ključnih faktora koje opredjeljuju nivo inflacije u zemlji.

Na osnovu zahtjeva tzv. Mastroitskih kriterijuma za ulazak u EU (European Commission, Convergence Report, 2018), stopa inflacije mora biti stabilizovana kao preduslov za pridruživanje odnosno pristupanje Uniji. Otvaranjem pregovora o Poglavlju 17 - Ekonomska i

monetarna politika, Unija pažljivo prati napredak u usklađivanju i primijeni pravne tekovine EU tokom čitavog procesa pregovora. Jedno od mjerila za ovo poglavlje je: Crna Gora je usvojila potrebne ustavne promjene. Ona mora da obezbijedi da se primarni cilj stabilnosti cijena definiše u skladu sa članovima 127(1) i 282 (2) Ugovora o funkcionisanju Evropske unije (Article 143 of the Constitution, 2012). Da bi usvojila odnosno koristila euro u skladu sa svim kriterijumima, Crna Gora mora uskladiti svoje nacionalno zakonodavstvo sa propisima EU i ispuniti preduslov stabilnosti cijena, kako bi osigurala ekonomsku konvergenciju. Kriterijumi konvergencije izričito izvještavaju: „Performanse cijena koja su održive i prosiječna inflacija ne veća od 1,5 p.p. iznad prosječne stope inflacije tri države članice sa najboljim učinkom (European Commission, 2018)“.

Druga hipoteza koja se odnosi na ispitivanje faktora inflacije u zoni eksterne tražnje, koji ključno opredjeljuju održavanje stabilnosti cijena u zemlji, na primjeru crnogorske ekonomije i u predloženom modelu, su cijena energenata i cijena aluminijuma. Testirana je koristeći strukturne VAR-ove. Reakcija impulsa na inflaciju, od jedne jedinice tzv. Cholesky standardne inovacije cijena nafte - počinje da se postepeno povećava nakon docnje od četiri mjeseca. Poslije toga, opada, dostižući deflaciju od -0,002 nakon 15 mjeseci. U roku od 12 mjeseci, dok se proizvodnja smanjuje, inflacija nastavlja da raste. Ovaj proces prilagođavanja uglavnom se koordinira kroz proces očekivanja, koji je u Crnoj Gori solidno postavljen. Ovo prikazuje ključnu tačku: formiranje očekivanja u Crnoj Gori i dinamičke efekte šokova. Implikacija ovog šoka sa cijenama nafte je da proizvodnja brzo opada za tranzicionu ekonomiju kao što je Crna Gora, i treba joj više od godinu dana da se oporavi.

Šokovi cijene nafte istovremeno utiču na cijene aluminijuma. U horizontima od dva mjeseca, doprinos cijena nafte, nezaposlenosti, BDPa i inflatornih šokova na kretanje cijena aluminijuma raste sa 11.51% na 16.56%, sa 0% na 2.15%, sa 0% na 0.07% i sa 0% na 0.92%, respektivno. A na dužim horizontima, na primer, 10 horizonata, doprinos odgovarajućih šokova raste na 40.29%, 0,12%, 6.96% i 3.76%. Dok kod dekompozicije varijanse inflacije u kratkim horizontima, predviđena varijacija greške inflacije je 93.18%. Na horizontima od 10 mjeseci, doprinos šokova cijena nafte, cijena aluminijuma, nezaposlenosti, BDPa raste na 17.72%, 9.91%, 9.93% i 0.57%, respektivno. Dakle, ovdje se primećuje da cijena nafte i cijena aluminijuma doprinose povećanju odstupanja (kretanja) u prognoziranim greškama inflacije. Ipak, cijena nafte, od eksternih šokova, je vodeći šok koji doprinosi kretanju inflacije na crnogorskom tržištu. Na navedeni način model 3 izmjerio je uticaj rasta cijena energenata i cijena aluminijuma na inflaciju u Crnoj Gori, čime je *potvrđena druga hipoteza*.

Takođe, testirana je treća hipoteza da jačanje mjera i politika državne uprave ka razvoju e-usluga i ekonomskih sloboda doprinosi stabilizaciji internih šokova inflacije u Crnoj Gori. U modelu 1 primijećeno je da su ekonomske slobode od presudnog značaja. Choleski-jeva dekompozicija varijanse prognoze greške inflacije na inovacijama ekonomskih sloboda uglavnom je rezultat šokova *per se* u kratkim horizontima, do nivoa od 96,53%. U 12 i 24 mjesečnim horizontima, doprinos ekonomskih sloboda i odgovarajućih šokova evoluciji inflacije iznosi 24,94% i 35,89%, respektivno. Dok, doprinos šokova EGDI kretanju inflacije povećava se na 5,79% u ukupnoj kompoziciji, posle šestomjesečnog horizonta. U 12-mjesečnim horizontima, doprinos EGDI i odgovarajućih šokova evoluciji inflacije iznosi 9.03%. U drugoj fazi panel empirijske analize veza između ekonomskih sloboda i e-uprave na inflaciju je ispitana, primijenom skupa podataka za Crnu Goru, Srbiju, Hrvatsku i Sloveniju za vremenski raspon 2006: 1 - 2017: 12. Heterogeni testovi kointegracije panela Pedroni, Kao i Johansena otkrivaju dugoročnu vezu između inflacije, ekonomskih sloboda i e-uprave. VECM predlaže da povećanje ekonomskih sloboda od 1% i e-uprave smanjuju inflaciju za 62,28%, odnosno 1,05%. Zaključno, doprinos ekonomskih sloboda i e-uprave kretanju inflacije je izuzetno

značajan. Drugim riječima: u ekonomski slobodnom društvu pojedinci mogu slobodno raditi, proizvoditi, trošiti i ulagati. Kumulativno, takav ambijent pogoduje očuvanju cjenovne stabilnosti i kvalitetu prognoza ključnih makroekonomskih indikatora. Na navedeni način model 1 izmjerio je uticaj ekonomskih Sloboda i e-uprave na inflaciji Crne Gore, čime je *potvrđena treća hipoteza*.

Imajući u vidu ocijenjene modele, kandidat zaključuje da Vlada Crne Gore mora da uzme u obzir obe kombinacije: standardna VAR kombinacija najbolje prognozira za I i II kvartal 2017. godine, dok Bayesian VAR kombinacija pokazuje najbolje prognozne performanse za kvartale III i IV 2017. Kandidat, zaključuje da uključivanje adekvatnih Bayesian VAR prognoza u kombinaciju prognoza, suštinski smanjuje osnovnu srednju kvadratnu grešku predviđanja kombinacije (RMSE). Obje kombinacije su kritično sredstvo za kreatore politike Centralne banke Crne Gore.

Dakle, generalni zaključak koji kandidat izvodi na osnovu sprovedene analize je da uključivanje adekvatnih VAR i Bayesian VAR prognoza u kombinaciju prognoza, suštinski smanjuje osnovnu srednju kvadratnu grešku predviđanja kombinacije (RMSE). Obje kombinacije su kritično sredstvo za kreatore politike Centralne banke Crne Gore. Nalazi impulsnog odgovora otkrivaju da je odgovor inflacije na šok cijena nafte, cijena aluminijuma, ekonomske slobode i e-vladu od suštinske važnosti. Ovo prikazuje ključnu tačku: formiranje očekivanja u Crnoj Gori i dinamičke efekte šokova.

Glavni naučni doprinos ove doktorske teze ogleda se u tome što pruža detaljnu analizu problema koji je od velikog teorijskog i praktičnog značaja za Crnu Goru. Iako su determinante inflacije u velikoj mjeri proučavane, kandidat otkriva znatno širi jaz u znanju. Prvo, konceptualna specifikacija, na osnovu koje se analiziraju empirijska ispitivanja determinanti inflacije, ne prevladava kombinovanjem teorije i empirijske analize. Drugo, identifikuje rekurzivno tri strukturalna VAR i tri BVAR modela i kombinuje ih sa jednakim i inverznim MSE pristupom ponderisanja, dobivajući šest pojedinačna RMSE-a i četiri kombinovana RMSE-a. Navedene metode nisu primijenjene na crnogorske podatke o inflaciji. VAR se pokazalo jednim od ključnih empirijskih alata u savremenoj makroekonomiji i omogućavaju informativno modeliranje makroekonomskih podataka.

Ipak, najveći doprinos i vrijednost ovog rada ogleda se u sprovedenoj makroekonometrijskoj analizi na osnovu koje su ispitane prethodno postavljene hipoteze i izvedene konkretne preporuke za vođenje makroekonomske politike, što čini praktičan doprinos ove disertacije.

Na prvom mjestu, kandidat isputuje tri pojedinačna – prediktora SVAR modela za predviđanje inflacije. Takođe, koristi pristup panel-vektorskog modela korekcije grešaka (VECM) za predviđanje dinamike inflacije i očekivanja inflacije u Crnoj Gori, Srbiji, Hrvatskoj i Sloveniji. S druge strane, kombinujući navedena tri VAR i tri Bayesian VAR (BVAR) modela, otkrivaju se još četiri RMSE-a: (i) dvije VAR jednake i inverzne MSE težine, i (ii) još dva BVAR RMSE-a. Oni pokazuju performanse prognoziranja koje su održive: prosječna inflacija ne viša od 1,5 p.p. iznad prosječne stope tri države članice sa najboljim performansama.

S obzirom na to da su kreatori politike morali da definišu odgovarajuće kriterijume za dijagnozu nastupa indikatora inflacije, cijenimo da je *dodata vrijednost* ovog istraživanja napor na identifikaciji posebnog pristupa i same metodologije prognoziranja nivoa inflacije, koju bi Vlada Crne Gore mogla koristiti u razvoju antiinflacione i ukupne strategije razvoja. S obzirom na veliki porast interesa za ispunjavanje kriterijuma konvergencije odnosno kriterijuma iz

Mastrihta, kao i nedostatak ujednačene metodologije prognoziranja nivoa inflacije, vjerujemo da će zaključci predstavljeni u ovom istraživanju koristiti kreatorima makroprudencijalne politike u sprovođenju jedne od ključnih funkcija upravljanja ekonomskim sistemom, a to je održavanje cjenovne stabilnosti i posticanje rasta.

Savremeni uslovi iznenadne zdravstvene i narastajuće ekonomske krize, u uslovima rastuće sistemske neizvjesnosti, takođe potvrđuju značaj istraživanja poput ovoga. Drugim riječima, stabilizaciona politika u toku egzogenih šokova, kao što je pandemija COVID-19, prvo je pitanje za monetarne i fiskalne vlasti Crne Gore. Ova disertacija je dokumentovala da jačanje crnogorskih institucija, javne uprave i korišćenje glavnog pokretača rasta - izvoza - i diverzifikacije proizvoda u smislu jačanja izvoznog potencijala naše ekonomije, čini Crnu Goru snažnijom u apsorbovanju globalnih ekonomskih šokova.

Takođe važan zaključak koji se može izvući na bazi sprovedenih istraživanja jeste da je crnogorska ekonomija (kao izrazito servisno orjentisana ekonomija) posebno osetljiva na spoljne šokove, jer se u velikoj mjeri oslanja na prilive kapitala i promjene eksterne tražnje. Štaviše, očuvanje ljudskog kapitala i njegovo zadržavanje u zemlji predstavljaju vitalnu podršku i pokretač rasta, ne samo za neophodnu makroekonomsku stabilnost, već i za jednako značajne i neophodne - strukturne reforme u Crnoj Gori.

Uzimajući u obzir sve neizvesnosti koje je sa sobom donijela 2020. godina, kao i sagledavanje realnog oporavka ekonomije u srednjem roku, potpuni oporavak nivoa BDP-a, na nivo iz 2019. godine, prije COVID 19, svakako da može potrajati i nekoliko godina. Iako se čini da se nazire nova sinteza odnosno više usaglašenosti stavova savremenih makroekonomista po pitanju modela oporavka, te da oni cijene da posjeduju set alata potreban za dublje razumijevanje makroekonomije i dizajniranje budućih politika - dubina zdravstvene kriza koja je započela u januaru 2020. godine i nastavlja se širom svijeta, ipak tjera na oprez i dalja istraživanja. Crna Gora, kao mala i otvorena ekonomija, svakodnevno mora pažljivo preispitivati svoju buduću ekonomsku i razvojnu politiku, jer relativno mali šok može dovesti do ozbiljne makroekonomske krize. Nedovoljni fokus na finansijskim institucijama mogao bi biti izvor neuspjeha. U navedenim okolnostima, od presudnog je značaja pozicija nezavisnosti CBCG, koja bi svojim instrumentima mogla uticati na izbjegavanje ozbiljnijih posljedica.

Kombinacija integrisanih faktora je u velikoj mjeri dokumentovana u ovoj tezi kao dosljedan uzor za održavanje stabilnosti cijena. Sažeto rečeno: nedovoljno razumijevanje međufaktorskih indikatora od strane centralne banke i nepostojanje faktora iz makroekonomskih modela, kombinuje i stvara krizu. Lekcije velikih integrisanih makroekonomskih modela su dokumentovane u ovoj tezi, uz dizajniranje makrobonitetnih alata kako bi se održala stabilna i niska inflacija i izbjegli značajni rizici u upravljanju faktorima koji je opredjeljuju. Polazeći od novije ekonomske istorije, savremene privredne sisteme će pogađati još izvora različitih šokova koje makroekonomisti do sada nisu analizirali u kombinovanim zagonetkama.

U trenutku pisanja ove doktorske teze, dokumentovani nalazi, povučeni iz empirijskih istraživanja u poglavljima 3, 4 i 5, privući će kreatore makroekonomskih politika i približiti argumente da bolje razumiju šta se dešava sa upotrebom alata monetarne i fiskalne politike: da se ekonomija postepeno oporavlja i usmjeri ponovo na putanju rasta. Nalazi kombinacije integrisanih faktora, tzv. kombinovane slagalice (combination puzzle) preporučuju kreatorima politike da zauzmu kombinovani stav novih kejnzijanaca i teoretičara novog rasta: ekonomski povratak na prirodni nivo u srednjem roku i upotreba determinanti tehnološkog napretka. Alat

kombinovane politike, monetarni i fiskalni, najbolje se bavi ovim pitanjem u našim kombinovanim modelima VAR i BVAR.

Zaključno, empirijski rezultati ove doktorske disertacije rada pružaju kreatorima makroprudencijalnih politika detaljno razumijevanje modela kombinacije prognoza.

III OCJENA RADA I PREDLOG KOMISIJE

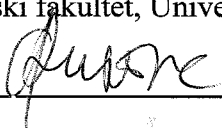
Doktorska disertacija pod nazivom „Maintaining price stability in Montenegro through governing of external and internal factors of inflation” („Održavanje stabilnosti cijena u Crnoj Gori kroz upravljanje spoljnim i unutrašnjim faktorima inflacije”), kandidata mr Martina M. Bojaja sadrži temeljnu teorijsku i empirijsku analizu upravljanja faktorima inflacije, te njenim predviđanjem. Korišćenjem relevantne naučne metodologije i opsežne literature, kandidat je uspješno obradio odobrenu temu, koja je od velikog teorijskog i praktičnog značaja za Crnu Goru i ispunio zadati cilj istraživanja. Disertacija predstavlja rezultat originalnog naučnog istraživanja kao i vrijedan doprinos ekonomskoj debati o upravljanju faktorima inflacije i njenom predviđanju. Zaključci do kojih je kandidat došao zasnovani su na pravilnim teorijskim osnovama, jasni, logički konzistentni i argumentovani empirijskim rezultatima dobijenim primjenom odgovarajućih metodoloških postupaka i tehnika.

Na osnovu svega navedenog, Komisija pozitivno ocjenjuje doktorsku disertaciju mr Martina M. Bojaja i predlaže Vijeću Ekonomskog fakulteta u Podgorici i Senatu Univerziteta Crne Gore da prihvati ovaj izvještaj i odobri javnu odbranu disertacije pod nazivom „Maintaining price stability in Montenegro through governing of external and internal factors of inflation” („Održavanje stabilnosti cijena u Crnoj Gori kroz upravljanje spoljnim i unutrašnjim faktorima inflacije”).

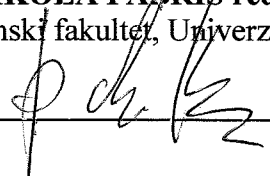
Podgorica, 19. mart 2021. godine

KOMISIJA ZA OCJENU DOKTORSKE DISERTACIJE:

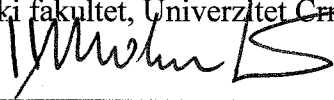
1. Prof. dr GORDANA ĐUROVIĆ, redovni profesor,
Ekonomski fakultet, Univerzitet Crne Gore

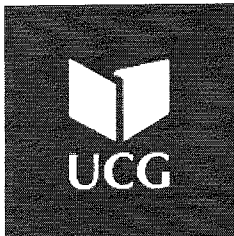

2. Prof. dr NIKOLA FABRIŠ redovni profesor,
Ekonomski fakultet, Univerzitet u Beogradu

3. Prof. dr NIKOLA MILOVIĆ, vanredni profesor,
Ekonomski fakultet, Univerzitet Crne Gore

Univerzitet Crne Gore
Centralna univerzitetska biblioteka
adresa / address_ Cetinjska br. 2
81000 Podgorica, Crna Gora
telefon / phone _00382 20 414 245
fax_ 00382 20 414 259
mail_ cub@ac.me
web_ www.ucg.ac.me
Central University Library
University of Montenegro

Broj / Ref 01/6-1-G-78/1
Datum / Date 28.04.2021

UNIVERZITET CRNE GORE

EKONOMSKI FAKULTET

N/r Gospodinu Željku Vujoševiću

Poštovani gospodine Vujoševiću,

U prilogu ovog akta dostavljamo Vam doktorsku disertaciju mr Martina Bojaja, pod naslovom „ODRŽAVANJE STABILNOSTI CIJENA U CRNOJ GORI KROZ UPRAVLJANJE SPOLJNIM I UNUTRAŠNJIM FAKTORIMA INFLACIJE“, koja je u skladu sa članom 42 stav 3 Pravila doktorskih studija dostavljena Centralnoj univerzitetskoj biblioteci 29.03.2021. godine, na uvid i ocjenu javnosti.

Na navedeni rad nije bilo primjedbi javnosti u predviđenom roku od 30 dana.
Molimo Vas da nam nakon odbrane dostavite konačnu verziju doktorske disertacije.

S poštovanjem,

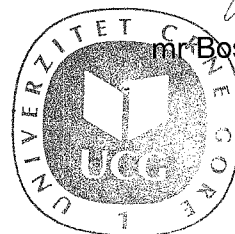
Pripremio:

Ognjen Savić

bibliotekar

Tel: 020 414 245

e-mail: cub@ucg.ac.me

DIREKTOR

Bosiljka Cicmil
mr Bosiljka Cicmil

OBAVJEŠTENJE

Doktorska disertacija doktoranda MR MARTINABOJAJA, pod naslovom „ODRŽAVANJE STABILNOSTI CIJENA U CRNOJ GORI KROZ UPRAVLJANJE SPOLJNIM I UNUTRAŠNJIM FAKTORIMA INFLACIJE“ i Izvještaj o ocjeni doktorske disertacije stavljaju se na uvid javnosti.

Izvještaj o ocjeni doktorske disertacije podnijela je Komisija, u sastavu:

- Prof. dr Gordana Đurović, redovni profesor Ekonomskog fakulteta Univerziteta Crne Gore, mentor,
- Prof. dr Nikola Fabris, redovni profesor Ekonomskog fakulteta Univerziteta u Beogradu, član,
- Prof. dr Nikola Milović, vanredni profesor Ekonomskog fakulteta Univerziteta Crne Gore, član.

Pregled doktorske disertacije i izvještaja se može izvršiti u roku od 30 dana od dana objavljivanja ovog obavještenja, u Centralnoj univerzitetskoj biblioteci i Biblioteci Ekonomskog fakulteta.

Poslovni broj: I.br. 561/21.

Javni izvršitelj Veselin Šćepanović iz Bara, odlučujući u pravnoj stvari izvršnog povjerioca Prva banka Crne Gore AD Podgorica – osnovana 1901, Bulevar Svetog Petra Cetinjskog br.141, protiv izvršnog dužnika DOO "SB – STATUS" Bar, ul. Maršala Tita D-5, na osnovu izvršne isprave – rješenja Privrednog suda Crne Gore u Podgorici I.br. 775/2010. od 29.01.2010. godine, radi naplate novčanog potraživanja, dana 25.03.2021. godine

JAVNO OBJAVLJUJE

da je kod ovog Javnog izvršitelja u toku izvršni postupak po predlogu izvršnog povjerioca, protiv izvršnog dužnika DOO "SB – STATUS" Bar, ul. Maršala Tita D-5, na osnovu izvršne isprave – rješenja Privrednog suda Crne Gore u Podgorici I.br. 775/2010. od 29.01.2010. godine. Javni izvršitelj nije mogao da izvrši uredno dostavljanje pismena u vidu rješenja o promjeni sredstva izvršenja, zaključka o izlasku na lice mjesta od 25.03.2021. godine, koje lice mjesta je zakazano za dan 26.04.2021. godine u 12,00 časova.

S tim u vezi potrebno je da se izvršni dužnik u roku od 8 dana obrati ovom Javnom izvršitelju radi preuzimanja pismena, u suprotnom, dostavljanje se vrši javnim objavljivanjem, a smatra se izvršenim danom posljednjeg objavljivanja. Ovakav način objavljivanja smatra se urednom dostavom i negativne posljedice koje mogu nastati snosiće izvršni dužnik.

Javni izvršitelj
Veselin Šćepanović

Bar, 25.03.2021. godine

Poslovni broj: I.br. 562/21.

Javni izvršitelj Veselin Šćepanović iz Bara, odlučujući u pravnoj stvari izvršnog povjerioca Prva banka Crne Gore AD Podgorica – osnovana 1901, Bulevar Svetog Petra Cetinjskog br.141, protiv izvršnog dužnika DOO "SB – STATUS" Bar, ul. Maršala Tita D-5, na osnovu izvršne isprave – rješenja Privrednog suda Crne Gore u Podgorici I.br. 5715/2010. od 22.06.2010. godine, radi naplate novčanog potraživanja, dana 25.03.2021. godine,

JAVNO OBJAVLJUJE

da je kod ovog Javnog izvršitelja u toku izvršni postupak po predlogu izvršnog povjerioca, protiv izvršnog dužnika DOO "SB – STATUS" Bar, ul. Maršala Tita D-5, na osnovu izvršne isprave – rješenja Privrednog suda Crne Gore u Podgorici I.br. 5715/2010. od 22.06.2010. godine. Javni izvršitelj nije mogao da izvrši uredno dostavljanje pismena u vidu rješenja o promjeni sredstva izvršenja, zaključka o izlasku na lice mjesta od 25.03.2021. godine, koje lice mjesta je zakazano za dan 26.04.2021. godine u 12,00 časova.

S tim u vezi potrebno je da se izvršni dužnik u roku od 8 dana obrati ovom Javnom izvršitelju radi preuzimanja pismena, u suprotnom, dostavljanje se vrši javnim objavljivanjem, a smatra se izvršenim danom posljednjeg objavljivanja. Ovakav način objavljivanja smatra se urednom dostavom i negativne posljedice koje mogu nastati snosiće izvršni dužnik.

Javni izvršitelj
Veselin Šćepanović

Bar, 25.03.2021. godine

ПОБЈЕДА

Od sada čitulje možete predati i putem vibera

068 034 555

NOVO

OGLASNO ODJELJENJE POBJEDA

tel. 020 202 455, 020 202 456 i 068 034 555

e-mail: oglasno@pobjeda.me

oglasno@t-com.me

OBAVJEŠTENJE

Poštovani čitaoci i korisnici oglasnog prostora materijal za objavljivanje čitulje možete poslati na:

e-mail: oglasno@pobjeda.me

Potrebno je poslati tekst čitulje, fotografiju i kopiju uplatnice

ПОБЈЕДА**Oglasno odjeljenje**

tel/fax: 020 202 455, tel: 020 202 456

ПОБЈЕДА

Zahtjeve za objavljivanje čitulja u dnevnom listu Pobjeda možete predati na šalterima Pošte Crne Gore, u poslovnicama:

- **Tržni centar Bazar** Ul. Blaža Jovanovića 8
- **Mall of Montenegro** Bulevar Save Kovačevića 74

Prof. dr GORDANA ĐUROVIĆ

Redovni profesor Univerziteta Crne Gore

Datum rođenja: 2.3.1964. Novi Kneževac, Vojvodina, Srbija

Email: gordana@t-com.me ; gordana@ucg.ac.me ;

Angažovanje na predmetima:

- **PRIVREDNI RAZVOJ**
- **REGIONALNA EKONOMIJA**
- **KOHEZIONA POLITIKA I STRUKTURNI FONDOVI EU**
- **POLITIKA PROŠIRENJA EU**
- **MEĐUNARODNI EKONOMSKI ODNOSI (FPN)**
- **MAKROEKONOMIJA (Doktorske studije)**

Obrazovanje:

- Srednja ekonomska škola (1982), Herceg-Novi (diploma Luča)
- Ekonomski fakultet (1986), Ekonomski fakultet, Univerzitet u Beogradu;
- Posdiplomske studije, Smjer makroekonomska politika (1991), Ekonomski fakultet, Podgorica, Magistarski rad: „Jugoslavija u prizmi promjena u savremenim ekonomskim sistemima svijeta sa posebnim osvrtom na evropske zemlje“, [COBISS.CG-ID [533517](#)]
- Doktorat (1994): Planiranje privrednog razvoja u uslovima tržišne transformacije“, Ekonomski fakultet, Podgorica <http://phaidra.cis.ac.me/o:641>. [COBISS.CG-ID [6472205](#)]
- July 1997, kurs inovacije znanja za nastavnike u oblasti održivog razvoja: Summer University: "Economics and Ecological Ethics", CEU, Budapest, Hungary;
- March 2000, kurs inovacije znanja za nastavnike u oblasti održivog razvoja, Curriculum Resource Centre: "Sustainable development – revising course syllabus"; CEU, Budapest, Hungary;
- January 2002, Canter for Innovation Policy Research and Education for CEE, (CIPRE), Budapest & American Association for Advancement in Science, (AAAS), USA; "The Role of National Governments in Policy Making in The Age of Globalisation and Rationalisation", Budapest, Hungary;

Kretanje u akademskoj karijeri:

- 01.09.1990, Univerzitet Crne Gore, Ekonomski fakultet, Asistent-privravnik na predmetu: Teorija i planiranje privrednog razvoja
- 27.01.1993., Asistent na predmetu: Teorija i planiranje privrednog razvoja
- 28.09.1995., Docent na predmetu: Teorija i planiranje privrednog razvoja
- 28.03. 2001., Vanredni profesor na predmetu Privredni razvoj
- Od 26.10. 2006.godine - Redovni profesor na predmetima: Privredni razvoj, Međunarodni ekonomski odnosi, Ekološka ekonomija i Regionalna ekonomija

Radni angažmani

- 1987-1988, Sekretarijat za privredu Republike Crne Gore, pripravnik

- Od 1.09.1990, Univerzitet Crne Gore, Ekonomski fakultet
- u Savjetu Ekonomskog fakulteta (1990-1994)
- u Kreativnom jezgru za implementaciju PMB studija (1995)
- Zbornik radova Ekonomskog fakulteta u Podgorici (1995), sekretar Uređivačkog odbora;
- Izabrana djela prof dr Rista Vukčevića, CID, Podgorica, 1995 - jedan od priređivača; ISBN 86-80133-02-7. [COBISS.CG-ID [3268112](#)];
- Direktor IDEI - Prodekan za naučno-istraživački rad na Ekonomskom fakultetu (1998-2000);
- Jedan od osnivača NVO Makromenadžment centar Podgorica (2000) i NVO Crnogorska panevropska unija (2016)
- Član Ekspertskog tima Skupštine RCG za pregovore o kreiranju Ustavne povelje, 2002;
- Član Savjeta za ustavna pitanja Skupštine RCG, 2003;
- Šef Katedre za ekonomsku politiku na Ekonomskom fakultetu (2003);
- Rukovodilac smjera „Evropske ekonomske integracije“ na posdiplomskim studijama i predavač na predmetima „Ekonomija EU“ i „Politika proširenja“ (2006 -); predavač na predmetu „Politika proširenja EU“ na posdiplomskim studijama Fakulteta političkih nauka (2007 -); Predavač na doktorskim studijama (Makroekonomija);
- Ministar za ekonomske odnose sa inostranstvom i evropske integracije u Vladi Crne Gore (15.2. 2004. - 9. 11. 2006)
- Potpredsjednik Vlade Crne Gore za evropske integracije (10.11.2006. – 9.6.2009)
- Ministar za evropske integracije u Vladi Crne Gore (10.6.2009. – 29.12.2010.)
- Tokom mandata u Vladi Crne Gore:
 - Glavni pregovarač za pregovore o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju sa EU (2005-2007), potpisan SSP, [COBISS.RS-ID [12288528](#)]
 - Glavni pregovarač za pristupanje Svjetskoj trgovinskoj organizaciji (2004-2010), završeni multilateralni pregovori i 10 bilateralnih pregovora,
 - Ministar resorno nadležan za pregovore CEFTA 2006, do njihovog parafiranja novembra 2006.g.;
 - Nacionalni koordinator za IPA fondove (NIPAC, 2008-2010),
 - Predsjednik Nacionalne komisije za borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala (2007-2010),
 - Šef radnih grupa za pripremu više zakonskih propisa (spoljna trgovina, slobodne zone, strane direktne investicije, konkurencija) i povezanih podzakonskih akata,
 - Koordinator pripreme prvog Nacionalnog programa pristupanja Crne Gore EU 2008-2012, [COBISS.CG-ID [13360912](#)]
 - Koordinator i koautor pripreme Strategije privlačenja stranih direktnih investicija (2006) i Strategije podsticanja izvoza (2006);
- **Vodeći ekspert za pripremu razvojnih strategija Crne Gore:**
 - Strategija regionalnog razvoja (2000),
 - Strategija razvoja i redukcije siromaštva (2003) i
 - Nacionalna strategija održivog razvoja Crne Gore 2030 (2016);
- Član HERE tima za Crnu Goru, High Education Reform Expert for EACEA (2014-2017)

- **Evaluator H2020 projekata** za EC – Reasearch Executive Agency, ekspert za oblast međunarodne trgovine (2017, 2019, 2020)
- Član Savjeta za naučno-istraživačku djelatnost (2017-)
- Član Odbora za ekonomske nauke. demografiju i antropologiju **CANU**
- **Dobitnik priznanja Univerziteta Crne Gore** za postignute rezultate i doprinose razvoju naučno-istraživačkog, umjetničkog i stručnog rada na Ekonomskom fakultetu u 2018. godini
- Dobitnik studentske nagrade **“Najdraži profesor”** za 2003. godinu, Ekonomski fakultet, UCG;

Gostujuća predavanja:

- Djurovic G., „**The EU and the Western Balkans in 2009: Troublemakers and Boring Countries**”, public lecture, London School of Economics, London, UK, 25 February 2009;
- Djurovic G., „**Montenegro after the Commission’s Opinion**“, Policy Briefing, European Policy Centre, Brussels, 7 December 2010;
- Djurovic G. „**Montenegro Country profile: the progress of economic integration to the European Union**”, School of Business, Jiangnan University, Wuxi City, China; 25 September 2014;
- Djurovic G. „**Political and economic aspects of the Western Balkans European integration process: case study Montenegro**”, Fakultet za društvene vede, Univerzitet u Ljubljani, Slovenija, 23 May 2015;

Ostali angažmani

- predsjednik i osnivač NVO „Makromanagement centre“ (2000-2004);
- jedan od osnivača i predsjednik NVO „Crnogorska panevropska unija“ (2016-)
- Član Predsjedništva Međunarodne panevropske unije (2020-)
- član Udruženja ekonomista Crne Gore
- Jean Monnet professor (šef tri projekta Erasmus +, Jean Monnet u Crnoj Gori, u periodu od 2012. – 2019. godine;

Naučno-istraživačka djelatnost

1. Knjige

na engleskom jeziku (ili dvojezično):

1. Djurovic G., Boskovic P., Stankovic J. „**Alternativni razvoj koncepti privrede Crne Gore/Alternative Development Concepts of Economy of Montenegro**”, Ekonomski fakultet, Makromenadžment centar, Podgorica, 2002, 72 strane, dvojezično, ISBN 86-80133-33-2. [COBISS.CG-ID [1958413](#)];
2. Đurović, Gordana, Radović, Milivoje, Bošković, Predrag. **The analysis of employment law implementaiton – Employment Law on the Republic of Montenegro / Analiza implementacije reformskih zakona u Crnoj Gori : Zakon o zapošljavanju**. Podgorica: Akcija: Ekonomski fakultet, Makromenadžment centar, 2002. 44 str., tabele, graf. prikazi. ISBN 86-80133-25-6. [COBISS.CG-ID [5559312](#)];

3. **Crna Gora u XXI stoljeću - u eri kompetitivnosti** / urednik Momir Đurović, stručna monografija, autori priloga: Burić Mihailo, Đurović Gordana, Mirković Jovan, Tomović Šundić Sonja, Šuković Mijat, Akademik, Vlahović Petar, Akademik, Vujošević Ilija, Vukotić Perko, Vukotić Veselin, Dio: Sinteza podprojekta: Integracija u Evropske i Evroatlanske strukture"/ **"Synthesis of the subproject: Integration into the European and Euro-Atlantic Structures"** in Montenegro in the XXI Century - in the Era of Competitiveness, Crnogorska akademija nauka i umjetnosti, CANU, Special editions, 2010, Volume 73, Issue 1, Oct. 2010, Page(s) 107-128; (on English); [COBISS.CG-ID [16465680](#)];
4. Djurovic Gordana, Stojanović Blazenka, **The Optimization of Public Administration in the Western Balkan region**, Regional School for Public Administration, ReSPA, Danilovgrad, Montenegro, 2016, ISBN 978-9940-37-012-1; [COBISS.CG-ID [31649296](#)];
5. Djurovic Gordana, Muhadinovic Milica, Djurovic Vasilije, Bojaj Martin **"Agenda 2030: measuring progress in the Montenegro's national strategy for sustainable development"**, chapter 5 in Book *"Statistics, Growing data Sets and Growing Demand for Statistics"*, edited by Turkment Goksel, [InTechOpen](#), UK, 2018, <http://dx.doi.org/10.5772/intechopen.75001> ISBN: 978-953-51-6185-1;
6. Djurovic, Gordana and Bojaj, M. Martin (2020). **The quality of economic governance and its impact on the growth of Western Balkans countries**. Chapter in the book: *Linear and Non - Linear Financial Econometrics -Theory and Practice*. Publication date – November 2020; [InTechOpen](#), ongoing, online first. DOI: [10.5772/intechopen.91731](https://doi.org/10.5772/intechopen.91731);

na crnogorskom jeziku:

1. "Privreda Crne Gore u tranziciji" (grupa autora, red. Mr Lalić M.), Djurović G., dio **"Planiranje i razvojna politika u uslovima tranzicije sistema"**, Agencija Crne Gore za prestrukturiranje privrede i strana ulaganja, Podgorica, 1995; 338.246.025.88(497.16)(082); [COBISS.CG-ID [45533698](#)];
2. Cvetanović Slobodan, Djurović Gordana, **«Privredni razvoj»**, Ekonomski fakultet, Podgorica, 1996 (UDK.330.34(075.8), ISBN 86-80133-07-8 (univerzitetski udžbenik); [COBISS.CG-ID [513106401](#)]
3. **"Regionalni razvoj Crne Gore"**, grupa autora, /Djurović G, rukovodilac istraživanja, autor priloga i priredjivač/, Republički sekretarijat za razvoj, Podgorica, 2000;
4. Đurović, Gordana, radović, Milivoje, Bošković, Predrag. **Analiza implementacije reformskih zakona u Crnoj Gori : Zakon o zapošljavanju**. Podgorica: Akcija: Ekonomski fakultet, Makromenadžment centar, 2002. 44 str., tabele, graf. prikazi. ISBN 86-80133-25-6. [COBISS.CG-ID [5559312](#)];
5. "Crna Gora – opšta monografija" (član Uredjivačkog odbora i autor priloga), G. Djurović: prilozi: **"Privredni razvitak Crne Gore", "Energetika" i "Crna Gora - ekologija i razvoj"**, Narodna knjiga, Beograd, 2003, /ISBN 86-331-0751-1, [COBISS.SR-ID 104621324](#)/, (str.305-312 i str. 335-339) ;
6. Djurović Gordana (autor, urednik, autor dodatnog teksta), Čehulić-Vukadinović Lidija, Tahirović Mehmedin, Jaćimović Danijela, Milović Nikola, **"Crna Gora u XXI stoljeću – u eri kompetitivnosti: Integracija u evropske i evroatlanske strukture"**, (posebna izdanja, knj.73, sv.4), Podgorica: Crnogorska akademija nauka i umjetnosti, CANU, 2010, 420 str; graf. prikazi, tabele. ISBN 978-86-7215-247-0. [COBISS.CG-ID [16223760](#)]
7. Grupa autora (G.Djurovic red. i autor više priloga), **„Evropska unija“**, udžbenik za 8. ili 9. razred devetogodišnje osnovne škole, izborni predmet, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Podgorica, 2010 (ISBN 978-86-303-1432-2) [COBISS.CG-ID [15174928](#)];

8. Grupa autora (G.Djurovic red.), „**Evropska unija - priručnik za nastavnike**“, za osmi ili deveti razred devetogodišnje osnovne škole, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Podgorica, 2010, ISBN 978-86-303-1438-4 [COBISS.CG-ID [15346704](#)];
9. Grupa autora (Djurović G., red. i autor više priloga), „**Evropske integracije**“, udžbenik za 3. i 4. razred srednje škole, izborni predmet, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Podgorica, 2010 (ISBN 978-86-303-1444-5), [COBISS.CG-ID [15644176](#)];
10. Grupa autora (G.Djurovic red.), „**Evropske integracije - priručnik za nastavnike**“, udžbenik za 3. i 4. razred srednje škole, izborni predmet, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Podgorica, 2010 (ISBN 978-86-303-1443-8), [COBISS.CG-ID [15645200](#)];
11. Đurovic Gordana, **Evropska unija i Crna Gora: ciljevi ekonomske, socijalne i teritorijalne kohezije**. Podgorica: Univerzitet Crne Gore, Ekonomski fakultet, 2012, 365 str., graf. prikazi, tabele. ISBN 978-86-80133-57-7. [COBISS.CG-ID [20040464](#)];
12. Đurović Gordana, **Evropska unija i Crna Gora: politika proširenja**, Univerzitet Crne Gore, Ekonomski fakultet, Podgorica, 569 str., ilustr. ISBN 978-86-80133-60-7. [COBISS.CG-ID [21068816](#)];
13. Đurovic Gordana, **Evropska unija i Crna Gora**, naučna monografija, EU info centre, Podgorica, Januar 2016, ISBN 978-9940-9725-0-9 (130 str); [COBISS.CG-ID [28875024](#)];
14. Đurovic Gordana, **Evropska unija i Crna Gora: proces pristupanja**, EU info centre, Podgorica, XII 2017; tabele, graf. prikazi. ISBN 978-9940-9725-1-6. [COBISS.CG-ID [34138384](#)];
15. Djurovic Gordana, Miščević Tanja & Igor Vidaček (2020), **Uporedna analiza iskustava saradnje civilnog sektora i državnih institucija i tijela u procesu evropske integracije u Crnoj Gori**, Hrvatskoj i Srbiji, CEDEM, Podgorica, 2020 (ISBN 978-86-85803-30-7; COBISS.CG-ID [40348688](#));

2. Radovi objavljeni u časopisima

Radovi u međunarodnim časopisima

1. Djurovic G., Djurovic V., Bojaj M.M. (2020), **The Macroeconomic Effects of COVID-19 in Montenegro: A Bayesian VARX Approach**, Financial Innovation 6, 40 (2020). <https://doi.org/10.1186/s40854-020-00207-z> published at - <https://jfin-swufe.springeropen.com/articles/10.1186/s40854-020-00207-z#citeas> **SSCI indexed journal**;
2. Cetkovic J., Lakic S., Zarkovic M., Djurovic G., Vujadinovic R.(2021), **Application of Economic Analysis of Air Pollution Reduction Measures**, *Polish Journal of Environmental Studies*, Volume 2021; 30(1): 571–583; DOI: <https://doi.org/10.15244/pjoes/122230>; **SSCI indexed**;
3. Bojaj B. Martin, Djurovic Gordana (2020), Forecasting of inflation: A Combination Approach, *Engineering Economics*, Vol 31, No. 2, pp. 145-144, DOI: <https://doi.org/10.5755/j01.ee.31.2.24609>, **SSCI indexed**;
4. Galli Alessandro, Djurovic Gordana, Hanscom Laurel and Knezevic Jelena, **Think Globally, Act Locally: implementing the Sustainable Development Goals in Montenegro**, *Environmental Science and Policy*, Volume 84, June 2018, Pages 159–169, DOI [10.1016/j.envsci.2018.03.012](https://doi.org/10.1016/j.envsci.2018.03.012); **SCI Expanded**;
5. Wu Feng and Djurovic Gordana, "**3I Index: A New Method to Examine the Competitiveness of Countries**" International Publication Productivity in the Communication Field (1996–2014)", *Malaysian Journal of Library & Information Science*, Vol. 23, No. 1, April 2018, ISSN 1394-6234, DOI: [10.22452/mjlis.vol23no1.6](https://doi.org/10.22452/mjlis.vol23no1.6) (accepted for publication in January 2018, will be published in April 2018), **SSCI indexed**;
6. Djurovic G., Cetkovic J., Djurovic V., Jablan N., "**Paris Agreement and Montenegro's INDC: assessing the environmental, social and economic impacts of selected investment**", *Polish Journal of Environmental Studies*, Volume 26, No.3, 2018; ISBN 1230-1485 DOI: [10.15244/pjoes/76308](https://doi.org/10.15244/pjoes/76308), **SCI Expanded indexed**;

7. Djurovic G., Bigovic M., Milovic N., „**Support for Further Enlargement of the EU: Statistical Analysis of Regional Differences**“, *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, London, Volume 19, Issue 3, 2017, [DOI:10.1080/19448953.2017.1267394](https://doi.org/10.1080/19448953.2017.1267394), [SSCI indexed](#);
8. Djurovic Gordana, Bulatovic Branko, „**Proposal for the EU CAP compliant agricultural budgeting model in Montenegro**“, *Agricultural Economic*, No. 60, Czech Academy of Agricultural Sciences, Prague, 2014 (10): 479–487; DOI: [10.17221/165/2013-AGRICECON](https://doi.org/10.17221/165/2013-AGRICECON) ; [SSCI and SCI Expanded indexed journal](#);
9. Jianhua Wang, Li Quingying and Gordana Djurovic, “Management of agricultural production cultivation based on science and technology demand evolution and policy advice: taking farmers of Jiangsu Province for examples”, *Guizhou Social Sciences Magazine*, Vol. 302, No.2, February 2015; ISSN: 1002-6924, CN: 52-1005/C, DOI:[10.13713/j.cnki.cssci.2015.02.025](https://doi.org/10.13713/j.cnki.cssci.2015.02.025), (published on Chinese language, 基于科技需求演化的农业生产经营主体培育与政策建议—以江苏地区农户为例); [Chinese SSCI indexed](#);
10. Djurovic G. and Radovic M., “**Lobbying for a faster integration track for the western Balkans region**”, "The South-East Europe Review for Labour and Social Affairs" (SEER), Europe Trade Union Institute, Düsseldorf, Special Issues – A selection of 17 Years of SEER, 2016, ISBN 978-3-8487-3075-9 (Print), ISBN 978-3-8452-7218-4 (ePDF), pp. 183-195;
11. Djurovic Gordana, Chang Jia-Hui, Wu Feng, “**Raising Competitiveness and Economic Cooperation Through Bilateral Research Mobility Projects: China and Montenegro**”, *Journal of Jiangnan University - Humanities & Social Sciences edition*, Vol. 14, No. 2, Mar. 2015, Wuxi, China, ISSN 1671-6973, CN 32-1665/C; DOI:1671-6973(2015)02-0079-07 (published on Chinese language,: “中国与黑山两国经贸和农业合作回顾与前瞻”);
12. Boštjan Udovič, Djurović Gordana , „Izkušnje Slovenije na poti v evroatlantske povezave: zgledi, ki naj jim Črna Gora sledi, in napake, ki naj jih ne ponovi“, *IB Revija*, št.2, let. XLIX, 2015, UMAR; Ljubljana, UDK: 330.34, ISSN 1318-2803;
13. Djurovic Gordana, Bulatovic Branko, „**Product support estimate (PSE) for the beef meat production in Montenegro**“, *Industrija*, Vol 42, No.2, Economic Institute, Belgrade, 2014; 35-56;
14. Djurovic Gordana, Milica Muhadinović, „**European Integration Priorities from the EC Perspective: towards a New Methodology of Comparative Analysis**“, *Yearbook Shipan 2015*, Vol. XIV, No.1, The Atlantic Council of Croatia, Centre for International Studies, Zagreb, 2016, ISSN 1846-4149; 45-55;
15. Djurovic Gordana, Jacimovic Danijela, "From Stabilisation and Association Process to Full Membership of Western Balkans Countries - Case Study Montenegro" *International Journal of Information Systems and Social Change*, IJISSC, Volume 5, Issue 3, July-September 2014; 12-28;
16. Djurovic Gordana, “**Towards NATO and the EU Membership: fulfilment of political criteria**“, *Yearbook Shipan 2013*, The Atlantic Council of Croatia, Centre for International Studies, Zagreb, 2014; ISSN 1846 - 4149; 85-101;
17. Djurovic Gordana, Milovic Nikola, “**Fulfilling the Goals of Europe 2020 Strategy in the Context of Competitiveness Growth**“, “Economic themes”, Vol. 4/2013 , University of Nis, Faculty of Economics, Nis, Serbia (695-712); ISSN 0353-8648 (Print), ISSN: 2217-3668 (Online);
18. Djurovic Gordana, Jacimovic Danijela, "Montenegro's Integration Perspective in a Time of Crisis," *GSTF Journal on Business Review*, Volume 2, Issue 2, June 2012, Page(s) 120-127;
19. Djurovic G., Jacimovic D., „**Implementation of the Acquis as the most important part in further integration phases of Montenegro**“, *Croatian International Relations Review*, Vol. XVII, No.62/63, January/June 2011, Institute for International Relations, Zagreb, Croatia;
20. Djurovic G., “**Case of Montenegro: Is WTO membership precondition for opening of EU accession negotiations with Western Balkans countries?**“, “European Perspectives –

- Journal on European Perspectives of the Western Balkans”, Centre for European Perspective, Slovenia, Vol.2, No.1, April 2010, ISSN 1855-7694; p. 17-36; UDK:327(4);
21. Djurovic G., „Have the problems encountered by Bulgaria and Romania had any influence on the accession policies of the Western Balkan EU candidates?”, “Europe’s World”, 7.12.2010, Brussels; Community post;
 22. Djurovic G. and Radovic M., “**Lobbying for a faster integration track for the western Balkans region**”, “The South-East Europe Review for Labour and Social Affairs” (SEER), Europe Trade Union Institute, Düsseldorf, Vol. 2, 2010, ISSN 1435-2869, p. 217-226;
 23. Djurovic G., “**The new framework for Enlargement policy and European perspectives of Montenegro**”, “The South-East Europe Review for Labour and Social Affairs” (SEER), Europe Trade Union Institute, Düsseldorf, Vol.3, 2005, ISSN 1435-2869, p. 95-109;
 24. Djurovic G., Radović M., Bošković P., “**Montenegrin Labour Market and New Law on Employment**”, in “The South-East Europe Review for Labour and Social Affairs” (SEER), Europe Trade Union Institute, Düsseldorf, Vol. 2, 2003, ISSN 1435-2869, p. 59-73, [COBISS.CG-ID [4900109](#)]
 25. Đurović, Gordana, Radović, Milivoje, Bošković, Predrag. **Unemployment and labour market in Montenegro. Facta Universitatis. Series, Economics and Organization**, ISSN 0354-4699, UDC 331.56(497.16) 331.52(497.16), 2002, vol. 1, no. 10, str. 75-83, graf. prikazi, tabele. [COBISS.CG-ID [4899085](#)]
 26. Djurovic Gordana, Vasovic Zorica, “**Montenegro Regional Development**”, “Mondonews”, Notiziario del Centro Estero del Piemonte, Cammeria di Commercio, Vol. X-XI, Torino, Italy, 2000;
 27. Djurović G., Radović M., Bošković P.: “**Tržište rada i politika zapošljavanja - prilog Strategiji razvoja i redukciji siromaštva u Crnoj Gori**”, „Preduzetnička ekonomija” Vol. 3, Postdiplomske studije, Ekonomski fakultet, Univerzitet Crne Gore, ISSN 1451-6659, str. 108-125, Podgorica, Decembar 2003;
 28. Djurovic G., “**European Messages from Montenegro**”, Yearbook Šipan 2004, Atlantsko vijeće Hrvatske, Zagreb, 2005 /ISSN 13346776/, p. 79-86;
 29. Djurovic G., “**Fulfilment of political criteria as one of the preconditions on Montenegrin path towards NATO and the EU**”, Yearbook Šipan 2010 (Ed. Lidija Čehulić-Vukadinović), International Summer School Šipan, Zagreb, 2011, p.; ISSN 1846-4149;
 30. Djurovic G., “**Montenegro in the expectation of the status of a NATO membership candidate**”, Yearbook Šipan 2009 (Ed. Lidija Čehulić-Vukadinović), International Summer School Šipan, Zagreb, 2010, p. 58-74; ISSN 1846-4149;
 31. Djurovic G., “**WTO: Unclear rules of the accession process are major obstacles**”, “Perspective”, Vol. 31, Magazine of the American Chamber of Commerce in Serbia, October 2010, Beograd, ISSN 1452-6085;
 32. Djurovic G., “**Montenegro’s Strategic Priorities on the Path to Euro-Atlantic Integration**”, “Connections”, The Quarterly Journal, Vol IX, No 1, Winter 2009, Partnership for Peace Consortium of Defense Academies and Security Studies Institutes, Marshall Center, Germany, ISSN 1812-1098; p.93-112;
 33. Djurovic G., “**20 Years - The Convention on the Rights of the Child**», The electronic series "Perspectives" on the Convention on the Rights of the Child, UNICEF, 2009; http://www.unicef.org/rightsite/364_369.htm
 34. Djurovic Gordana, “**Foreign investment for an Increased Dynamics**”, "Business Policy", July-August, 1996, Beograd, (UDC 336.648:332.012.32);

Radovi objavljeni u domaćim časopisima

1. Đurovic G., “**Prioritet proizvodnji**”, "Ekonomist" br. 3-4/93, Beograd, 1993;
2. Đurovic G., “**Neki problemi razvojne politike i strukturnog prilagođavanja privrede Crne Gore**”, "Ekonomist", br. 1/2, Beograd, 1995;

3. Đurović G „Privreda Crne Gore - prioritetni programi razvoja u funkciji strukturnog prilagođavanja", "Ekonomika", br.7-8, Beograd, 1995;
4. Lojpur A., Đurović G., "Transformacija privrede i ekonomska politika - jedna jednačina sa dvije nepoznate", "Ekonomist", br.4/95, Beograd;
5. Lojpur A., Đurović G., "Transformacija privrede i ekonomska politika - jedna jednačina sa dvije nepoznate", "Poslovna politka", Beograd, decembar 1995;
6. Đurovic G., "**Strana ulaganja - bitna pretpostavka druge faze procesa transformacije u Crnoj Gori**", "Ekonomске teme", br. 2/96, Ekonomski fakultet, Niš, 1996, (UDK 339.727.22:338.246.025.88 (497.96));
7. Đurović G., "**Ekološki aspekti privrednog razvoja u Crnoj Gori**", "Glasnik", 3/97, Podgorica, 1997;
8. Đurović G „**Stvaranje povoljnog pravnog i ekonomskog ambijenta za ključne tranzicione procese u Crnoj Gori**", "Ekonomске teme" br. 2/97, Ekonomski fakultet, Niš, 1997, UDK (65.02+34.028):338.246.025.88 (497.16);
9. Đurović G „**Ekonomija i ekološka etika**", The Bulletin REC for FRY, br. 4, Beograd, 1997;
10. Lojpur A., Đurović G., Boskovic P., "**Regionalni razvoj u Crnoj Gori - ocjena i modaliteti uključivanja eksternih faktora**", "Ekonomске teme" br 1/98, Ekonomski fakultet, Niš, 1998, UDK 332.14 (497.16);
11. Đurović, Gordana. **Perspektive privrednog razvoja SR Jugoslavije u prizmi promjena u savremenim ekonomskim sistemima svijeta**. U: *Ekonomski anali : ekonomska istorija, privredni razvoj, privredni sistem, ekonomska politika : izbor tekstova : [(1960-2000) : četiri decenije]*. Podgorica: Ekonomski fakultet, 2000, str. 167-178. /ISBN 86-80133-24-8/; [COBISS.CG-ID [3983373](#)]
12. Đurović, Gordana. **Položaj male zemlje u globalnoj ekonomiji**. U: *Ekonomski anali : ekonomska istorija, privredni razvoj, privredni sistem, ekonomska politika : izbor tekstova : [(1960-2000) : četiri decenije]*. Podgorica: Ekonomski fakultet, 2000, str. 179-184. [COBISS.CG-ID [3983629](#)]
13. Đurovic G., "**Reforme sistema visokog obrazovanja u savremenim privredama**", "Vaspitanje i obrazovanje", br.1, Podgorica, 2001, str. 136-147; . [COBISS.CG-ID [4991757](#)]
14. Djurović G., Radović M., .Bošković P.: "**Harmonizacija ekonomskih sistema Srbije i Crne Gore sa EU: Politika zapošljavanja**", ("Preduzetnička ekonomija" Vol. 1, Ekonomski fakultet, Podgorica, 2002, ISBN 86-80133-33-7, str.308-319;
15. Djurovic G., "**Harmonization of Economic System of Serbia and Montenegro: Economic Charter**", in "Reper - Magazine for social affairs", Cedem, Podgorica, Vol. 2, January 2003, p.28-37;
16. Arandarenko Mihail, Djurović Gordana, "**Razvoj socijalne politike u Srbiji i Crnoj Gori**", "Socijalni rad i socijalna politika", Fakultet političkih nauka, Beograd, 2004 /ISBN 86-84031-14-8/, str. 3-32;
17. Djurovic G., "**Evropski put Crne Gore**", "Matica", Br. 20, Cetinje, Podgorica, 2004, (ISSN 1450-9059), str. 7-20;
18. Djurovic G., "**Prednosti «dvostrukog» kolosjeka – pogled iz Crne Gore**», Evropski forum, Mjesečnik za evropske integracije, br.10, BeCEI, Beograd, 2004, str. 4-5;
19. Djurovic G., "**Izazovi evropskih integracija Crne Gore**", „Glasnik“, list PKCG, br.9, septembar, 2010, YU-ISSN 03550-5340;
20. Đurović Gordana, „**Podsticanje procesa integracija kroz novu metodologiju pregovora**“, Glasnik PKCG, Privredna komora Crne Gore, br. 2/2020, str. 84-86;
21. Đurović Gordana, „**Crnogorska ekonomija u vrijeme i nakon pandemije COVID-19**“, Glasnik PKCG, Privredna komora Crne Gore, br. 5/2020, str. 43-44;

3. Radovi na naučnim skupovima i međunarodnim konferencijama

1. Đurović G., "**Prioritetni programi razvoja u funkciji strukturnog prilagođavanja privrede Crne Gore**", referat u zborniku sa Savjetovanja ekonomista Jugoslavije o aktuelnoj razvojnoj politici, Kopaonik, SEJ, 13-15. mart 1995;
2. Đurović G., "**Neka pitanja makroekonomske regulacije u tranziciji**", referat u zborniku radova sa međunarodnog naučnog skupa: Privreda u tranziciji - stanje i perspektive, Ekonomski fakultet, Niš, 18-19.10.1995;
3. Djurović G., "**Perspektive privrednog razvoja SRJ u prizmi promjena u savremenim ekonomskim sistemima svijeta**", Zbornik radova Ekonomskog fakulteta u Podgorici, oktobar 1995.g.; str 43-54. [COBISS.CG-ID [3696397](#)]
4. Đurović G., "**Mogućnosti ino-ulaganja u prioritetne sektore razvoja u Crnoj Gori**", referat u zborniku sa savjetovanja ekonomista Jugoslavije, Miločer, 18-20.jun 1996., Savez ekonomista Jugoslavije, SEJ, Beograd;
5. Đurović G., "**Značaj inostranog ulaganja u procesu transformacije crnogorske privrede**" referat u zborniku sa Kongresa ekonomista Jugoslavije na temu: Transformacija jugoslovenske privrede, SEJ, Miločer, jun 1997;
6. Djurović G., "**Mjesto male zemlje u globalnoj ekonomiji**" referat u zborniku sa Savjetovanja ekonomista Jugoslavije na temu: Strategija razvoja preduzeća i uključivanje preduzeća u svjetsku privredu, Kopaonik, mart 1998; [COBISS.CG-ID [3983629](#)]
7. Đurović G., Vasović Z., Vukalović B., "**Valorizacija regionalne dimenzije razvoja kroz međunarodne programe**", referat u zborniku sa savjetovanja ekonomista na temu: Preduzetništvo, menadžment, biznis, Ekonomski fakultet, Podgorica (H.Novi, 29-30.4.1998.g.); str. 183-198. [COBISS.CG-ID [3993357](#)]
8. Đurović G., "**Kreiranje nove zaposlenosti u Crnoj Gori**", referat u zborniku za Savjetovanja ekonomista Jugoslavije na temu: Oporavak jugoslovenske privrede – izazovi i mogućnosti, SEJ, Beograd, decembar 1999;
9. Đurović G., "**Regionalna razvojna politika u Crnoj Gori**", referat u zborniku sa međunarodnog naučnog skupa na temu: "Regionalni razvoj i demografski tokovi na Balkanu", Ekonomski fakultet, Niš, jun 2000;
10. Đurović G., "**Privatizacija u visokom obrazovanju: kako se prilagoditi megatrendovima**", referat u Zborniku sa međunarodnog naučnog skupa: Privatizacija u visokom obrazovanju, Ekonomski fakultet, Podgorica, 16. Septembar 2000; [COBISS.CG-ID [3982864](#)]
11. Djurović G., "**Ekonomski aspekti implementacije Beogradskog sporazuma**", referat u Zborniku sa okruglog stola na temu: Polazne osnove za preuredjenje odnosa Srbije i Crne Gore – sadržinski okvir buduće Ustavne povelje, Univerzitet Crne Gore, Podgorica, 21.6.2002, str. 84-92; [COBISS.CG-ID [3893517](#)];
12. Đurović Gordana, Radović Milivoje, Bošković Predrag. **Harmonizacija ekonomskih sistema Srbije i Crne Gore sa EU: politika zapošljavanja**. *Preduzetnička ekonomija*, ISSN 1451-6659, 2002, vol. 1, br. 12, str. 308-320. [COBISS.CG-ID [6176781](#)]
13. Đurović G., "**Uslovi za ekonomski razvoj Crne Gore u novom insitucionalnom aranžmanu**", U: Šuković, Mijat (ur.). *Novi ustav i konstituisanje Crne Gore kao države vladavine prava : radovi sa okruglog stola, Podgorica, 19. mart 2003.*, (Naučni skupovi, Odjeljenje društvenih nauka, knj. 62, knj. 25). Podgorica: Crnogorska akademija nauka i umjetnosti, CANU, 2003, str. [93]-102. [COBISS.CG-ID [4235789](#)];
14. Đurović G., "**Uslovi za ekonomski razvoj Crne Gore u novom insitucionalnom aranžmanu**", Uvodno predavanje, Referat u zborniku radova sa okruglog stola "Crna Gora – kako dalje", Udruženje Korijeni, Podgorica, 19. maj 2003., str. 36-50; [COBISS.CG-ID=[203905549](#)]

15. Đurović, Gordana, Radović, Milivoje, Bošković, Predrag. **Problem nezaposlenosti u Crnoj Gori**. U: *Regionalni razvoj i demografski tokovi balkanskih zemalja*. 8. Niš: Ekonomski fakultet u Nišu, 2003, str. 195-205, graf. prikazi, tabele. [COBISS.CG-ID [4898829](#)]
16. Đurović G., "**Perspektive harmonizacije ekonomskih sistema Srbije i Crne Gore**", Referat u Zborniku radova sa naučnog skupa "Tranzicioni procesi – dometi, ograničenja I perspektive", 26-27. maj 2003., No. 67, CANU, Podgorica, 2004, ISBN 86-7215-152-6, str. 277-287; [COBISS.CG-ID [3998221](#)]
17. Đurović Gordana, Radović Milivoje, Bošković Predrag. **Tržište rada i politika zapošljavanja - prilog Strategiji razvoja i redukciji siromaštva u Crnoj Gori**. *Preduzetnička ekonomija*, ISSN 1451-6659, 2003, vol. 3, br. 12, str. 108-125. [COBISS.CG-ID [6176525](#)]
18. Đurović G., **Agenda ekonomskih reformi kao "Evropska agenda" - institucionalizacija procesa evropskih integracija u Crnoj Gori**, Referat u Zborniku radova sa naučnog skupa "O Agendi ekonomskih reformi u Crnoj Gori", 7 .maj 2004, Crnogorska akademija nauka i umjetnosti, CANU, No. 69, Podgorica, 2004, ISBN 86-7215-154-2, p. 159-164; [COBISS.CG-ID [7866384](#)]
19. Đurović G., "**Institucionalni okvir za proces evropskih integracija u Crnoj Gori**", U: Vukčević Dragan K. (ur.), *Pravo i evropske integracije*, (Mediterranska škola evropskog prava Petrovac, 3-7.maj 2004), Slovođa i pravo, sv. 3, Podgorica, Pravni fakultet, Podgorica, 2005, str. 53-58; graf. prikazi, tabele. [COBISS.CG-ID [4450573](#)]
20. Đurovic G., "**Evropske perspektive Crne Gore: pripreme za pregovore o sporazumu o stabilizaciji I pridruživanju**", Miličerski Ekonomski forum, Zbornik radova "Konkurentnost I evropski put", Savez ekonomista Crne Gore, Savez ekonomista Srbije, Miločer, septembar, 2005, /ISBN 86-907245-0-8, COBISS.CG-ID [9459216](#)/, str. 144-155;
21. Đurovic Gordana. **Strateški okvir za promociju izvoza Crne Gore**. U: *Reforme i ekonomska politika u dokumentima i praksi Crne Gore* : [radovi sa okruglog stola, održanog u Podgorici 14. decembra 2005. godine, u organizaciji Crnogorske akademije nauka i umjetnosti], (Naučni skupovi, Odjeljenje društvenih nauka, knj. 79, knj. 31). Podgorica: Crnogorska akademija nauka i umjetnosti, CANU, 2006, str. 73-84. [COBISS.CG-ID [3720205](#)]
22. Đurović G., Ražnatović S., Milović N., „**Obaveze Crne Gore po Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju u dijelu unutrašnjeg tržišta**“, referat u zborniku radova sa međunarodnog naučnog skupa „Zapadni Balkan na putu ka Evropskoj uniji: Gdje smo i kuda idemo: ka centru ili periferiji EU?“, održanog u Igalu, 27-30. avgusta 2007., Institut Mihajlo Pupuin, Beograd, 2007 (ISBN 978-86-904137-6-8, COBISS.RS-ID [145347596](#));
23. Djurović G., Jacimović D., „**European Enlargement Policy for the Western Balkans: Case of Montenegro**“, International Conference on Eurasian Economies 2010, [Beykent University](#), Istanbul, Turkey, 4-5. November 2010,
24. Đurovic G., Radovic M., Đurašković J., „**Makrekonomske performanse crnogorske privrede u periodu 2001—2010.godine**“, Zbornik radova sa medjunarodne konferencije „Ekonomski razvoj kroz prizmu preduzetništva“, Ekonomski fakultet, Podgorica, 19.maj 2011; str. 33-56; ISBN 978-86-80133-56-0;[COBISS.CG-ID [5016589](#)];
25. Đurović Gordana. **Pogled na EU sa Balkana : izazovi pristupanja = View of the EU from the Balkans : accession challenges**. U: *Konferencija Ekonomija Crne Gore : 2013 : Saradnjom do prosperiteta : 28. i 28. novembar, 2013, Budva : zbornik konferencije = Conference economy of Montenegro : 2013 : Through cooperation to prosperity : conference proceedings*. Podgorica: [Privredna komora Crne Gore], 2013, str. 52-63, tabele, grafikoni. [COBISS.CG-ID [6317581](#)]
26. Đurović Gordana. **Rast i zapošljavanje u EU kao pretpostavka rasta konkurentnosti**. U: *Zapošljavanje kroz prizmu preduzetništva*. Podgorica: Ekonomski fakultet, 2013, str. 29-41, tabele. [COBISS.CG-ID [6168333](#)]
27. Djurovic Gordana, Milovic Nikola, "**Fulfilling the Goals of Europe 2020 Strategy in the Context of Competitiveness Growth**", Conference "*The Global Economic Crisis and the*

- Future of European Integration*", Nis, Serbia, 18. October 2013 (published in "Economic themes" Vol 4/2013, 695-712);
28. Djurovic Gordana, **"Importance of the EU Pre-accession Assistance in Financing of Local Economic and Infrastructure Development: Experiences of Montenegro in MFF 2007-2013"**, Proceedings, International Conference *"Local Economic and Infrastructure Development of SEE in the Context of EU"*, LEIDSEE, Academy of Sciences and Arts of Bosnia and Herzegovina, 20. September 2013, Sarajevo; DOI [10.5644/PI2013-153-21](https://doi.org/10.5644/PI2013-153-21); ISBN 978-9958-501-92-0;
 29. Djurovic Gordana, **"Izveštaj o napretku Evropske komisije kao instrument podsticanja institucionalnih reformi zemalja regiona: antikoruptivna politika"**, Zbornik: *Institucionalne reforme, ekonomski razvoj i proces pridruživanja Evropskoj uniji*, Ekonomski fakultet Univerziteta u Beogradu, Naučno društvo ekonomista Srbije, 25. Maj 2013, Belgrade, 2013; ISBN: 978-86-403-1314-8; [COBBIS.RS-ID [199760652](#)]; 121-141;
 30. Djurovic Gordana, Milovic Nikola, **"EU Enlargement Policy Framework for the Western Balkans: Six "C" Principles and the New Negotiating Rules"**, *9th International conference "Economic integration, competition and cooperation"*, 17-19 april 2013, Opatija, [Zbornik](#), Ekonomski fakultet, Sveučilište u Rijeci, ISBN 978-953-7813-16-1;
 31. Đurović Gordana, Milović Nikola. **Economic effects of Montenegrin strategic foreign policy priorities**. U: Radović Milivoje (ur.). *The Book of abstract*. Podgorica: University of Montenegro, Faculty of Economics, 2014, str. 17. [COBISS.CG-ID [6251533](#)];
 32. Djurovic Gordana, Milovic Nikola, **Economic effects of Montenegrin strategic foreign policy priorities**, Proceedings, International Conf."Entrepreneurship and Innovations as Precondition for Economic Development, Faculty of Economics, Podgorica, 17. June 2014; 91-105; ISBN: 978-86-80133-71-3 [COBISS.CG-ID [25639952](#)];
 33. Djurovic Gordana, **"Towards NATO and the EU Membership: fulfilment of political criteria"**, Yearbook Shipan [2013](#), The Atlantic Council of Croatia, Centre for International Studies, Zagreb, 2014; ISSN 1846 - 4149; 85-101;
 34. Djurovic Gordana, Udovič Boštjan, **"Small states and EU and NATO integration: experiences of Slovenia and challenges for Montenegro"**, MISED conference, 17-18 September 2015, Faculty of Economics, Podgorica, 2015, ISBN 978-86-80133-72-0; 49-58; [COBISS.CG-ID [28928272](#)];
 35. Djurovic Gordana, Milica Muhadinović, **"Waiting for integration - going beyond transition: Case study Montenegro"**, Conference Researching Economic Development and Entrepreneurship in Transition Economies: Assessment of the last 25 years, going beyond the 'transition', REDETE [2015](#), University of Banja Luka, 2016, ISBN 978-99938-46-54-3 (the Conference held in Graz 22-24 October 2015); 519-530;
 36. Djurovic Gordana, **"Performance management and its contribution to the process of optimism of public administration"**, In: Strengthening the competences of senior management in the state administration, Conference 4-6 April 2017, Directorate for human resources of Montenegro, Podgorica, 2018 (u štampi);
 37. Đurović Gordana **"Ljudski i društveni kapital u Nacionalnoj strategiji održivog razvoja Crne Gore do 2030. godine"**, U: Zborniku sa naučnog skupa Stanovništvo Crne Gore – struktura i projekcije, 29. jun 2017, (red. Veselin Vukotić), Crnogorska akademija nauka i umjetnosti, Knjiga 145, Odjeljenje društvenih nauka knj. 49; ISBN 978-86-7215-432-0, CANU, Podgorica, 2018 [COBISS.CG-ID [514462950](#)];

4. Naučno-istraživački projekti

1. **"Uticaj sankcija na ekonomiju u društvo SRJ u međunarodnoj perspektivi"**, **Evropski centar za mir i razvoj, 1996-97; autor priloga o uticaju sankcija na pomorsku privredu Crne Gore**; / Project: Effects of the sanctions on economy and society of FR Yugoslavia in the international perspective, Area of expertise: effect of the sanctions on the maritime industry in Montenegro; **Recently published: The Impact of Sanctions on the Economy and Society of the Federal Republic of Yugoslavia in an International**

Perspective / edited by Dragoslav Avramović, Negoslav P. Ostojić. - Beograd: European Center for Peace and Development (ECPD), 2016 (Beograd: Graficom-uno). - 229 str. ISBN 978-86-7236-097-4; 339.545(497.1); [COBISS.SR-ID [221319948](#)]; www.ecpd.org.rs/pdf/2015/books/2016/2016_the_impact_of_sanction_web.pdf

2. „**Ekološko-ekonomski aspekti razvoja Crne Gore**“, nacionalni projekat, Ministarstvo prosvjete i nauke, 1998-2000, dvije faze, član tima;
3. „**Regionalni razvoj Crne Gore**“ 1998-2000, Sekretarijat za razvoj RCG, rukovodilac projekta;
4. „**Program transformacije i restrukturiranja komunalnog sektora u Crnoj Gori**“, Ministarstvo uređenja prostora, 1999, član tima;
5. „**Strategija razvoja i redukcije siromaštva, PRSP**“, Vlada Crne Gore, Svjetska banka, UNDP, 2002 – 2003, rukovodilac projekta i autor priloga;
6. Lifelong learning programme, Activity 1, JEAN MONNET Chairs(Sub-action): **European Economic Integration Study on the Faculty of Economics in Montenegro, 2012-2015** (rukovodilac projekta – Katedra za evropske ekonomske integracije na Ekonomskom fakultetu, Jean Monnet professor);, <http://jmc-eeimontenegro.org/indexen.html>;
7. **Konkurentnost privrede Crne Gore – kako biti medju 50 najkonkurentnijih zemalja svijeta**, 2012-2015, nacionalni projekat Ministarstva nauke, rukovodilac projekta;
8. **Varieties of Democracy, V-dem project**, Measuring Degrees and Types of Democracy; © 2013 by Michael Coppedge, Staffan Lindberg, John Gerring, the University of Notre Dame Center for Research Computing, the University of Gothenburg Department of Political Science, and the Helen Kellogg Institute for International Studies, Sweeden – Country expert for Montenegro in 2013, 2016, 2018, 2019 & 2020;
9. **Nacionanli ekspert za Crnu Goru, Nacionalni akcioni plan za Crnu Goru za Strategiju Jugoistočna Evropa 2020** - Preparation of Montenegrin National Action Plan 2014-2015 for implementation of the SEE 2020 Strategy (adopted by MN Government in June 2015) - input for Baseline Report for the South East Europe 2020 strategy, Regional Cooperation Council and Pi Consulting, 2014 – national expert for Montenegro;
10. **Rukovodilac bilateralnog projekta mobilnosti istraživača Crna Gora – Kina 2014-2015**, Ministarstvo nauke; (Raising competitiveness through cooperation: a comparative study on the agricultural science and technology innovation, diffusion and communication system between China and Montenegro, Ekonomski fakultet, UCG i Jiangnan University, researcher of the State Key Laboratory of Food Science and Technology, Wuxi City, PR China);
11. **Rukovodilac bilateralnog projekta mobilnosti istraživača Crna Gora – Slovenija 2014-2015**, Ministarstvo nauke (Ekonomska i politička saradnja između Crne Gore i Slovenije kao sredstvo jačanja nacionalne konkurentnosti, Ekonomski fakultet, UCG i Fakulteta za društvene vede, Univerza v Ljubljani);
12. **Nacionalni konsultant za Crnu Goru i region – Izjava o prihodima i imovini u praksi** - Preparation of the Draft National Action Plan for the implementation of main recommendations contained in the ReSPA “Comparative Study on Income and Assets Declarations in Practice” report, (2013), in 2014, ReSPA, Regional School for Public Administration; - National expert for Montenegro;
13. **Nacionalni konsultant za Crnu Goru i region – Izjava o prihodima i imovini u praksi** - Preparation of Montenegrin final report “Implementation of recommendations of ReSPA Regional Study on Incomes and Assets Declaration” and preparation of Summary report for six Western Balkans countries, 2015, ReSPA, GDSI;
14. **Procjena zahtjeva EU politika i pravne tekovine EU (acquis) u Nacionalnoj strategiji za integrisano upravljanje obalnim područjem (NSIUOP)** - The assessment of the requirements of the EU policies and acquis in the National Strategy for Integrated Coastal Zone Management, UNDP, 2015;
15. **Rukovodilac bilateralnog projekta mobilnosti istraživača Crna Gora – Austrija 2015-2016**, Ministarstvo nauke (Podizanje konkurentnosti kroz naučnu saradnju u okviru Strategije jugoistočna Evropa 2020: radna mjesta i prosperitet u evropskoj

perspektivi; Ekonomski fakultet, UCG i University of Graz, The Centre for Southeast European Studies);

16. **Ekspert za pripremu Akcionog plana za transpoziciju EU Direktive o uslugama** - Preparation of an Action Plan for transposition of the Directive on services in the internal market 2006/0123/EC; Comprehensive mapping of all the authorisation procedures; Preparation of the first report on implementation of AP for transposition of the SD; Comparative analysis/report on the services covered by the Service Directive and those already identified and covered by GATS- national expert for Montenegro, GIZ, 2014-2016;
17. **ReSPA's Regional Seasonal School on European Integration**, October 2015;
18. **Nacionalni ekspert za strategije koje se odnose na konkurentnost i ekonomsko upravljanje** - "Promotion of EU Integration through Regional Cooperation: Strengthening Effective Policy Coordination in the Framework of EU Accession and SEE 2020", member of the expert team for economic governance assessment, CEPS, Centre for European Perspective, Mengeš, Slovenija & ORF, GIZ;
19. **Vodeći ekspert u pripremi Nacionalne strategije održivog razvoja Crne Gore do 2030 (NSOR)** - autor priloga za ekonomske resurse i finansiranje za održivi razvoj, UNDP, Vlada Crne Gore, 2015-2016;
20. **Nacionalni ekspert za Crnu Goru za pitanja trgovine** - Analysis and policy recommendations of trade facilitation (TF) and non-tariff measures (NTM) in beverages and auto-parts supply chains in Montenegro as part of the regional project "Addressing Market Access Barriers in Selected Supply Chains in CEFTA: Analysis and elaboration of policy recommendations", UNCTAD, 2015-2016;
21. **Reforma javne uprave u Bosni i Hercegovini**, autor tzv. **Eksterne analize o evropskim integracijama i ekonomskom upravljanju u kontekstu reforme javne uprave**, Ured za reformu javne uprave, Konsultant za PAR i ekonomska pitanja, PARCO & Lucid Linx, Sarajevo, 2016;
22. **Konsultant za IPA programiranje i nacionalnu razvojnu politiku** - Assessment of a level of coherence between national development priorities with the strategic programming of the IPA II in the SEE countries (WB 6), GIZ, 2016;
23. **Vodeći ekspert za optimizaciju javne uprave** - koordinator i ko-autor studije: „The Comparative study with baseline analysis on the optimization of public administration in Western Balkan region“, ReSPA, 2016;
24. **Vodeći ekspert za pripremu analitičkog dokumenta o modelima upravljanja javnom upravom u zemljama regiona** - the Analytical paper on managing of implementation of PAR strategies in Western Balkan region, ReSPA; 2016;
25. **Ekspert za finansijsku analizu Pariskog sporazuma i Namjeravnog nacionalnog doprinosa smanjenju GHG emisija za 30% u odnosu na 1990 godinu, a do 2030. godine** - socio-ekonomska analiza izabranih investicija, UNDP, Ministarstvo održivog razvoja i turizma, 2017;
26. **Ekspert za evaluaciju projektnih predloga u okviru poziva za Horizont 2020**, za oblast međunarodnih ekonomskih odnosa; Preparation of evaluation reports for specific call in 2017; Development of the consensus report; Participation on final, central panel meeting in Brussels; - Research Executive Agency (REA), Brussels, 2017;
27. **Predavač na ReSPA ljetnjoj školi o procesu pregovora sa EU sa posebnim fokusom na poglavlja 23 i 24**, the ReSPA Summer School on Accession Negotiations with focus on chapters 23 (Judiciary and Fundamental Rights) and 24 (Justice, Freedom and Security), ReSPA, 2017;
28. **Regionalni konsultant za UN agendu 2030** - Guest speaker/resource person at the UNCT 2017 Retreat UN Country Team Albania, for the UN agenda 2030, Dures, Albania, 2017;
29. **Ko-autor studije: „Building a sustainable future for Montenegro through the EU accession process and the sustainable development goals“**, UNDP, Montenegro, 2017;

30. Erasmus+, Jean Monnet Action, „**Communicating Europe in Pan-European Societies - CEPES**“ 2017-2019, Montenegrin Pan-European Union, Podgorica, Head of the team; <http://panevropa.me/jean-monnet-cepes-project-2017-2019/>
31. Projekat „**Support to Facilitation of Trade between CEFTA Parties**“, Sub-activity “Classifying, analysing and cross-checking of NTMs according to the EU Acquis“, Component 1. Harmonization of norms and practices“, Report on analysis and policy recommendations of trade facilitation and non-tariff measures in vegetables (HS07) and metals supply chains (HS72) in Montenegro, and its Action plan, Autor studije i akcionog plana: Izvještaj i akcioni plan za Crnu Goru, trgovinske olakšice i netarifne mjere za sektore jestivog povrća, gvožđe, čelik i aluminijum, Open Regional Fund, Trade promotion, GIZ, 2018;
32. Projekat; konsultant za pripremu **Nacrta plana otpimizacije javne uprave u Crnoj Gori**, Ministarstvo javne uprave, ReSPA, 2018;
33. Regionalni konsultant, autor studije: **Development of regional policy paper on lessons learned for IPA II to be used for preparation of IPA III (2021 – 2027) - Western Balkans**, Open Regional Fund, Promotion of EU integration, GIZ, 2018;
34. Predavač na ReSPA ljetnjoj školi o **procesu pregovora sa EU sa posebnim fokusom na poglavlja 23 i 24**, the ReSPA Summer School on Accession Negotiations with focus on chapters 23 (Judiciary and Fundamental Rights) and 24 (Justice, Freedom and Security), lecture: “An evitable nexus: Economic convergence of the Western Balkans (ERPs, WBIF) and the Rule of Law“, ReSPA, 2018;
35. Erasmus+, Jean Monnet Action, TISIM project, „**UN Agenda 2030 – EU agenda 2025 – Through Integration Towards Sustainability in Montenegro**“, 2018-2019, NGO Montenegrin Pan-European Union, Podgorica, Head of the team; <http://panevropa.me/jean-monnet-tisim-project-2018-2019/>;
36. **Priprema Prvog izvještaja o sprovođenju Nacionalne strategije integralnog upravljanja obalnim područjem Crne Gore do 2030, za period 2015-2017**, za potrebe Ministarstva održivog razvoja i turizma, član tima, Institut za građevinarstvo Crne Gore, 1.6.-30.11.2018.
37. **Nacionalni ekspert za podršku pripremi Nacrta programa pristupanja Crne Gore EU za period 2019-2020.g. sa fokusom na mjerila za zatvaranje pregovaračkih poglavlja – projekat “Strengthening the Capacities of the Montenegrin Authorities for the EU Accession Process and IPA II Instrument”**, International Consulting Expertize, ICE EEIG, (East West Consulting, EWC sprl, Brussels, on behalf of the ICE project), 18.09. – 20.12.2018.
38. UNICEF, National Individual Consultant for the provision of „**Technical assistance to the Institute for Social and Child Protection to strengthen its capacity to identify and have better access to the latest developments in social and child protection in the EU and to get acquainted with the wide range of modalities for the application for the EU funds**“, UNICEF Montenegro, 18. November – 14. December 2018, Podgorica.
39. National expert for the EU industrial policy - **Support to the elaboration of Mid-term review (MTR) of Montenegrin Industrial Policy & providing input for the revised IP strategy**, GIZ, Open Regional Fund South East Europe - Foreign Trade Promotion, Support for the Chapter 20, in Podgorica, 29. novembar 2018 – 30. april 2019;
40. **UCG**, Koordinator radne grupe predstavnika nastavnog i istraživačkog osoblja sa Univerziteta Crne Gore za izradu **Izvještaja za potrebe izrade Opšte Strategije Univerziteta Crne Gore**, 15. januar – 15. mart 2019;
41. UNDP, consultant for preparation of „**The Analysis of the short term measures of the PAR optimization plan 2018-2020**“, support to Ministry for Public Administration, 5 February - 29 March 2019;
42. UNDP, consultant for **sustainable development and the EU accession process; how to achieve UN SDGs targets with the Programme of Accession of Montenegro**, 14 February – 30 May 2019;

43. GIZ-ORF, Promotion of European Integration, **Follow up assessment of coherence between national development priorities with the strategic programming of the IPA in the SEE countries**, June-September 2019;
 44. **Centre for Excellence in Finance, Ljubljana, Design and the delivery of two block-presentations on the workshop "Financing and accounting of the IPA projects"**, 24-26.9.2019. Ljubljana;
 45. GIZ-ORF, Promotion of European Integration, Preparation of tree block presentations and follow up recommendations of the topic **"Role of national parliaments in IPA"** for the Secretariat of National parliaments and staff of Parliamentary committee for European integration. For the WB6, Tirana, Albania, 18-23.11.2019;
 46. Ministarstvo kulture Crne Gore, **Funkcionalna analiza sektora kulture, nacionalni nivo**, septembar 2019 - januar 2020, Cetinje;
 47. Ministarstvo nauke, CETI doo Podgorica (vodja projekta), Ekonomski fakultet – partner na projektu, član ekonomskog tima, projekat: **"Triticum Spelta L. Extract as Food Supplement – SPELTEX"**, 2020;
 48. UNDP, realizator projekta MEDIX doo, rukovodilac projekta – **"Financing Mechanism (PBP scheme) - Design and Implementation of the Performance - Based Payment Schemes (PBPS)"** for the Investment development fund of Montenegro and for the Fund for Environmental protection, Podgorica, februar – jun 2020;
 49. UNDP, realizator projekta Fidelity consulting doo Podgorica, rukovodilac projekta, **"Policy and Incentive Options for Green Businesses in Montenegro, with focus on agriculture, energy and tourism – A Study and Roadmap"**. Additional task: **Impact of the COVID-19 pandemic on future economic recovery plan/green business priorities**, april – jul 2020;
 50. UNDP, senior consultat for the EU integration process in the Office for European Integration, Cabinet of the Prime Minister of Montenegro - **Analysis of the EC Methodology for accelerating accession process, Analysis of the EIO organization structure, and Recommendations for the next integration step**, March – July 2020;
 51. ReSPA, **Development of analysis of economic and social consequences of the Covid-19 pandemic in Western Balkan countries**, June – September 2020;
- 52. PROJEKTI U CANU 2019-2020:**
- a) Autor poglavlja „Savremena Crna Gora (od 2006. godine) u okviru projekta „Crna Gora – zemlja, istorija i kultura“, mart – jun 2019.
 - b) Projekat Leksikona diplomatije Crne Gore – autor odrednice „Crna Gora i Evropska unija, 1945 – 2019“;
- **SPEECH on the WTO Ministerial Conference - "Support the future WTO members and improve the rules: case of Montenegro"**, The Seventh Ministerial Conference, WTO, December 2nd, 2009, Geneva;
 - Ciklus predavanja – tribina: Društvena misao Crne Gore, – **Djelo prof. dr Rista Vukčevića**, Crnogorska akademija nauka i umjetnosti, **CANU**, 24.10.2017.

3. PEDAGOŠKA DJELATNOST

Udžbenici

- Dr Slobodan Cvetanović, Dr Gordana Djurović, **«Privredni razvoj»**, Ekonomski fakultet, Podgorica, 1996 (UDK.330.34(075.8), ISBN 86-80133-07-8 (univerzitetski udžbenik);

- Grupa autora (G.Djurovic red.), „**Evropska unija**“, udžbenik za završnu godinu osnovnih škola, izborni predmet, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Podgorica, 2010 (ISBN 978-86-303-1432-2); udžbenik za srednje škole; i **Priručnik za nastavnike**;
- Grupa autora (Djurović G., red.), „**Evropske integracije**“, udžbenik za završnu godinu srednjih škola, izborni predmet, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Podgorica, 2010 (ISBN 978-86-303-1444-5); udžbenik za srednje škole; i **Priručnik za nastavnike**;

Studijski priručnici (skripta, hrestomatije...)

- Đurović G.: „**Crna Gora: od spoljnotrgovinske ka evropskoj integraciji**“, Ekonomski fakultet, Podgorica, 2007 (skripta);
- Djurovic G., Jacimovic D., Milovic N., „**Integracija u evropske strukture**“, e-učilo za posdiplomske studije, Ekonomski fakultet, 2010,
- Đurovic G., „**Ekološka ekonomija**“, e - skripta, Ekonomski fakultet, Podgorica, 2012;
- Đurovic G., „**Međunarodni ekonomski odnosi**“ e-skripta, FPN, Podgorica, 2020;
- Đurović G., „**Regionalna ekonomija**“, e-skripta, Ekonomski fakultet, Podgorica, 2020;
- Đurović G., „**Privredni razvoj i evropske integracije**“, e-skripta, Ekonomski fakultet, Podgorica, 2020;

Mentorstvo na doktorskim studijama

- dr Dragana Radević, „**Ekonomska efikasnost versus socijalna jednakost u državi blagostanja**“, doktorska disertacija, Ekonomski fakultet, Podgorica, 2007;
- dr Nikola Milović, „**Konkurentnost privrede Crne Gore**“, doktorska disertacija, Ekonomski fakultet, Podgorica, 2011;
- dr Branko Bulatović, **Optimizacija modela ruralnog razvoja Crne Gore**, doktorska disertacija, Ekonomski fakultet, Podgorica, 2014;
- tri doktorske disertacije u procesu: Mr Martin Bojaj, **Maintaining Price Stability in Montenegro through Governing of External and Internal Factors of Inflation**; Mr Milica Muhadinović, **Ostvarivanje globalnih ciljeva održivog razvoja kroz pristupanje Crne Gore Evropskoj uniji**; i Mr Goran Jovetić, **oblast: reforme javne uprave kao determinanta privrednog razvoja zemlje**.

Mentorstvo na postdiplomskom studiju

- Veliki broj kandidata (75), dostupno u bazi COBISS.CG-ID

World Who's Who, Europa Biographical Reference, Routledge, Taylor & Francis Group: **Gordana Djurovic** - Montenegrin economist, academic and politician ; Professor of Economic Development, International Economic Relations and EU Enlargement Policy, University of Montenegro; <http://www.worldwhoswho.com/views/browse.html?id=cm-dob-1764>

Број: 01-3042
Датум, 26.10.2006 г.

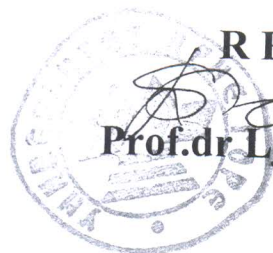
УНИВЕРЗИТЕТ ЦРНЕ ГОРЕ
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ

Број 1275
04/12 2006 год.
ПОДГОРИЦА

Na osnovu člana 75 stav 2 Zakona o visokom obrazovanju (Sl.list RCG br. 60/03.) i člana 19 Statuta Univerziteta Crne Gore, Senat Univerziteta Crne Gore, na sjednici održanoj 26.10.2006. godine, donio je

ODLUKU O IZBORU U ZVANJE

Dr GORDANA DJUROVIĆ bira se u akademsko zvanje **redovni profesor** Univerziteta Crne Gore za predmete: Privredni razvoj, Regionalna ekonomija i Ekološka ekonomija na **Ekonomskom fakultetu u Podgorici** i Medjunarodni ekonomski odnosi na **Fakultetu političkih nauka u Podgorici**.

REKTOR,

[Signature]
Prof.dr Ljubiša Stanković

Biografija

Dr Nikola Fabris je rođen 1971. godine. Diplomirao je 1994. godine na Ekonomskom fakultetu u Beogradu. Magistrirao je 1998. godine, a doktorirao je 2002. godine, također, na Ekonomskom fakultetu u Beogradu.

Odmah po diplomiranju se zaposlio na Ekonomskom institutu u Beogradu, a od 1995. godine je zaposlen na Ekonomskom fakultetu u Beogradu. Od 2004. do 2013. godine obavljao je funkciju Glavnog ekonomiste, Centralne banke Crne Gore, a od 2013. godine je viceguverner za finansijsku stabilnost i platni promet. Na Ekonomskom fakultetu u Beogradu je biran u sva nastavna zvanja, a od 2013. godine je redovan profesor. Predsjednik je Savjeta statističkog sistema Crne Gore. Član je borda guvernera Međunarodnog monetarnog fonda. Od strane Vlade Crne Gore imenovan je za pregovarača, u procesu pristupanja EU, za poglavlja IV, IX, XVII i XVIII. Pohađao je veći broj specijalističkih kurseva (Salzburški seminar, FNEGE fondacija, kursevi MMF-a, Banke Engleske, Bundesbanke, tri kursa FED-a i dr).

Nikola Fabris je član redakcije sledećih ekonomskih časopisa: Journal of Central Banking Theory and Practice, Panoeconomicus, i Ekonomski pogledi. Bio je i član redakcije Ekonomskih analiza, Montenegrin Journal of Economics i Konjunktturnog barometra.

Objavio je preko 100 stručnih radova. Takođe, je autor ili koautor dvanaest monografija. Kao rukovodilac ili član projektnog tima radio je na preko 70 makroekonomskih projekata za potrebe Vlade Crne Gore, Vlade Republike Srbije, Savezne vlade bivše Jugoslavije i međunarodnih institucija (Svjetska banka, GTZ, UK DFID, CIPE, Evropska agencija za rekonstrukciju, FIAS, European training foundation i dr). Bio je angažovan i od renomiranih međunarodnih konsultantskih kuća poput: Deloitte and Touche, PE International, Euro Consulting Group, Barenshtot International Solutions, New Insight i dr.

Monografije

1. Jakšić, M., Dimitrijević, B., Fabris, N. i Praščević, A. 2001., "Savremena makroekonomska misao", Ekonomski fakultet, Beograd.
2. Jakšić, M., Dimitrijević, B., Fabris, N. i Praščević, A "Razvoj ekonomske misli – primeri", Ekonomski Fakultet, Beograd, 2004.
3. Jakšić, M., Dimitrijević, B., Fabris, N. i Praščević, A "Osnovi makroekonomije – primeri", Ekonomski fakultet, Beograd, 2006.
4. Fabris, N., Centralno bankarstvo u teoriji i praksi, 2006, Centralna Banka Crne Gore, Podgorica
5. Dimitrijević, B. i Fabris, N, "Ekonomska politika – teorija i analiza", Ekonomski fakultet, Beograd, 2012.
6. Dimitrijević, B. i Fabris, N. (2009) "Makroekonomija", Edukons univerzitet, Sremska Kamenica, str. 558.
7. Fabris, N., redaktor, (2010) „Aktuelna pitanja crnogorske ekonomije”, Centralna banka Crne Gore, Podgorica.
8. Kozarić, K. i Fabris, N. (2012) „Monetarno-kreditna politika”, Štamparija Fojnica, Sarajevo, str 503.
9. Fabris, N. i Pejović, I. (2013) „Ekonomska politika – teorija i praksa”, Visoka škola strukovnih studija za ekonomiju i upravu, Beograd.
10. Luburić, R. i Fabris, N. (2014) „Umijeće upravljanja novcem“ Medeon Podgorica i Hesperia, Beograd
11. Dimitrijević, B., Fabris, N., Vladušić, Lj. i Jandrić, M. (2016), Ekonomska politika – regionalni aspekti, Ekonomski fakultet, Beograd i Ekonomski fakultet, Istočno Sarajevo.
12. Fabris, N. i Luburić, R. (2017) Finansijsko obrazovanje dece i Omladine, Hera Edu, Beograd.

Radovi objavljeni u časopisima

1. Trajčevska, R. i Fabris, N., 1997., "Makroekonomska stabilizacija i spoljnotrgovinska liberalizacija u PUT", *Ekonomске teme* br. 2.
2. Dimitrijević B. i Fabris N., 1999. "Histerezis efekat u ekonomskoj teoriji i praksi", *Ekonomski anali*, br 140. (originalni naučni rad).
3. Fabris, N., Trajčevska, R. i Galić, J., 1999., "Whether the Rules of the WTO will Broaden the Gap Between the Most developed and the Least developed Countries", XII World Congress of International Economic Association, Buenos Aires, rad je objavljen i u časopisu "Economist", br. 1 -4, 1999. (originalni naučni rad).
4. Fabris, N., 1999., "Da li je moguće i kada uvesti valutni odbor", *Economist*, br. 1-4, Beograd (originalni naučni rad).
5. Dimitrijević, B. i Fabris, N., 2000., "Ključni faktori tranzicije", *Ekonomski anali*, br. 145. (originalni naučni rad).
6. Fabris, N., 2001., "Osvrt na predloženi model restrukturiranja bankarskog sistema", Savetovanje NDEJ-a, posebno izdanje *Ekonomski anali*, jul.
7. Fabris, N., 2002., "Doprinosi Platona razvoju ekonomske misli", *Ekonomski Anali*, br 151-152.

8. Fabris, N., 2003. "Mogućnosti sinteze alternativnih makroekonomskih koncepcija", *Ekonomski anali*, br. 158, septembar – jun, 2003.
9. Fabris, N., 2003. "Merkantilistička koncepcija intervencionizma", *Ekonomski misao*, br. 1 – 2, (originalni naučni rad).
10. Bajec, J., Fabris, N. i dr. 2004, "SWOT Analusy of Acession of Serbia and Montenegro to EU", *Transition Studies Review*, no 38.
11. Bajec, J., Fabris, N. i dr., 2005., "Harmonisation of Banking System of Serbia with EU Regulations", *South-Eastern Europe Journal of Economics*. Vol 3, br. 1, Thessaloniki.
12. Fabris, N., 2006. "Eurizacija kao režim monetarne politike u Srbiji,?" *Ekonomski anali*, br. 168, mart-jun, Beograd (originalni naučni rad).
13. Fabris, N. i Jandrić, M., 2006., "Javni radovi: teorijske pretpostavke i mogućnosti organizovanja u Crnoj Gori", *Journal of Montenegrin Economics*, br. 3, jun. (originalni naučni rad)
14. Fabris, N., 2006., "Argumenti za i protiv saradnje sa Međunarodnim monetarnim fondom", *Nova srpska politička misao*, br. 2.
15. Fabris, N., 2006., "Inflation Targeting With Special Review on Application in Serbia", *Panoeconomicus*, br 4., 2006. (originalni naučni rad)
16. Fabris, N. i Galić, J., 2003., "Improving a Business Environment in the Process of Transition of Serbia", *Economic Cooperation in South Eastern Europe: Transition Progress and Accession to European Union*, Ekonomski fakultet, Beograd.
17. Fabris, N., 2004., "Stanje i perspektive spoljnog duga Crne Gore", savetovanje NDEJ-a, *Ekonomski anali*, tematski broj, maj 2004.
18. Fabris, N. i dr, 2004. "Ekonomski politika u dolarizovanim ekonomijama sa posebnim osvrtom na Crnu Goru", Working Paper, br. 1, CBCG, (rad je objavljen i u zborniku Bundesbanke "Applied Economic Research") druga varijanta rada je objavljena kao Fabris, N., 2005. Euroisation in Montenegro, East Jour Fixe seminar, Central Bank of Austria.
19. Galić, J. i Fabris, N., 2005., "Politika deviznog kursa kao instrument konkurentnosti?" Savetovanje ekonomista Srbije i Crne Gore, Miločer.
20. Fabris, N., 2006., "Ekonomski politika Crne Gore u 2006. godini", zbornik radova sa skupa "Reforme i ekonomski politika u dokumentima i praksi Crne Gore", Crnogorska akademija nauka i umjetnosti
21. Fabris N., 2006., "Valutni režim Crne Gore: Euro versus Perper", naučni skup "Novac u Crnoj Gori, Državni arhiv Crne Gore i Istorijski institut, Cetinje
22. Fabris, N. 2006., "Izbor režima deviznog kursa u procesu pristupanja Evropskoj Uniji", tematski broj časopisa „*Ekonomist*“, vol. 44, br. 1, Savetovanje ekonomista Srbije i Crne Gore, jun, Budva.
23. Fabris, N. 2006., «Administrative Barriers To Entry», u knjizi „World Economic forum – Doing business in Serbia“, Kagan press, London.
24. Fabris, N., 2006., „Serbia – Economic Overview“ u publikaciji „Investing in Serbia“, Price Waterhouse Coopers.
25. Popović, S., Fabris, N. i dr., 2007., „Analiza finansijskog sistema“, Working paper br 10, CBCG, Podgorica,
26. Obadović, M., i Fabris, N., 2007., „Influence of the Asset Liability Management on the Insurance Companies in Serbia and Financial Stability of the Country“, 9th

International Symposium "Interdisciplinary regional research" Univerzitet u Novom Sadu.

27. Fabris, N., 2007., „Monetary Policy Transparency with special review of South Eastern European Countries“, međunarodna konferencija „Savremeni izazovi ekonomske teorije i prakse“, Ekonomski fakultet, Beograd.
28. Aćimović, S. i Fabris, N., 2007., „Influence of Foreign Exchange Rate on Export Orientation of the Serbian Economy “,15th Annual Conference - Vienna University Of Economics and Business Administration.
29. Fabris, N. i Kalezić, Z. (2008), „Is monetary policy possible without an issuance function: the case of Montenegro“, International journal of Economic Policy in Emerging Economies, vol 1, br. 4, str 356-376.
30. Fabris, N. (2010) „Kretanje deviznog kursa u Srbiji: krizno prilagodjavanje ili posledica dubljih strukturnih neravnoteža“, Nacionalni interes, (originalni naučni rad), vol 7, br. 1, str 183-201.
31. Fabris, N. i Aćimović, S. (2010) „Exchange Rate Policy in Serbia“, Transition Studies Review, br 17, str 170-180.
32. Fabris, N. (2011) Bankarske krize u malim otvorenim ekonomijama, Ekonomske ideje i praksa, br 2, str 25-41.
33. Aćimović, S. i Fabris, N. (2011) „Pouzdanost i mogućnosti unapređenja modela produktivnosti rada na različitim organizacionim nivoima“, Montenegrin Journal of Economics (originalni naučni rad), vol 7, br. 1, str 39-55.
34. Kozarić, K. i Fabris, N. (2012) „Monetary Policy at Crises Time” Journal of Central Banking Theory and Practice, (originalni naučni rad), br. 1, str 5- 25.
35. Fabris, N. i Žugić, R. (2012) „Regionalisation and Regional Policy of Montenegro”, Journal of Geographical Institute, Jovan Cvijić, Srpska akademija nauka i umetnosti, (originalni naučni rad), vol. 62, br. 1, str 49-67.
36. Fabris, N. i Mitrović, M. (2012), “Critical overview of Montenegro's growth model”, East-West Journal of Economics and Business, vol 15, br. 1-2, str 123-146.
37. Fabris, N. (2012) “Kejnzijanizam istorijska geneza i buduće perspektive”, Ekonomski pogledi, 1/2012.
38. Fabris, N. "Model efikasne nadnice", Sociologija, (2013), broj (3), vol (15), 461 - 474, str.
39. Fabris, N. "Konceptcija održivog razvoja i ekologija", (2013), Teme, broj (3), vol (37),
40. Žugić, R. i Fabris, N., "Koordinacija monetarne i fiskalne politike u Crnoj Gori, (2013), Ekonomske ideje i praksa, broj (8), vol (3), 53 - 64 str.
41. Fabris, N. (2014), “Institucionalizam: Uloga i značaj centralne banke”, Ekonomske ideje i praksa, br. 12.
42. Fabris, N. i Galić, J. (2015) „Essay on Savings and Consumption”, Journal of Central Banking Theory and Practice, vol 4, br. 3.
43. Fabris, N. (2015) „The History of Money in Montenegro”, Journal of Central Banking Theory and Practice, vol 4, br. 1.
44. Fabris, N. i Luburić, R. (2016), Financial education of children and youth, Journal of Central Banking Theory and Practice 5 (2), 65-79

45. Fabris, N. i Vujanović, N. (2017), The Impact of Financial Dollarization on Inflation Targeting: Empirical Evidence from Serbia, *Journal of Central Banking Theory and Practice* 6 (2), 23-43.
46. Mosurović-Ružičić, M. Fabris, N. i Kutlača, Dj. (2017), Research and development in economic growth models and structural changes, *Poslovna ekonomija* 11 (2), 55-72
47. Fabris, N. i Luburić, R. (2017), Money and the Quality of Life, *Journal of Central Banking Theory and Practice* 6 (3), 17-34.
48. Fabris, N. (2018) DA LI JE SAVREMENA MAKROEKONOMSKA TEORIJA U KRIZI, *Ekonomске ideje i praksa*, Ekonomski fakultet, Beograd, br 30, septembar 2018, 1 - 15.
49. Fabris, N. (2018), Challenges for Modern Monetary Policy, *Journal of Central Banking Theory and Practice* 7 (2), 5-24.

Radovi objavljeni na konferencijama i poglavlja u monografijama

1. Fabris, N., 1997., "Mogućnosti primene koncepta novih kejnzijanaca u ekonomskoj politici SRJ" u monografiji *Ekonomska politika stabilizacije*, Ekonomski fakultet, Beograd.
2. Fabris, N. i Galić, J. 1997. "Prestrukturiranje bankarskog sistema Jugoslavije", *Ekonomski anali*, vanredan broj, Kongres ekonomista Jugoslavije, Miločer.
3. Fabris, N., 1997., "Novi kejnzijanci teorija i kritika". u monografiji *Ekonomska teorija u tranziciji*, Ekonomski fakultet, Beograd.
4. Fabris, N. i Galić, J. 1997., "Institucionalne promene kao preduslov daljeg procesa tranzicije jugoslovenske privrede", savetovanje NDEJ *Ekonomska politika 1998.*", vanredni broj *Ekonomski anali*.
5. Fabris, N., Trajčevska, R. i Galić, J., 1998., "Kolektivno pregovaranje faktor (de)stabilizacije tržišta rada u SRJ", savetovanje *Ekonomska politika između stabilizacije i rasta*, Ekonomski fakultet, Beograd, 1998.
6. Galić, J., Radovanović, M: i Fabris, N:, 1998., "Istine i zablude o tranziciji jugoslovenske privrede", Savetovanje ekonomista Jugoslavije, Kopaonik.
7. Trajčevska, R., i Fabris, N., 1998., "Zaštita prava intelektualne svojine u PUT i pravila STO", *Ekonomске teme br 2*.
8. Fabris, N., i Aćimović, S., 1998., "Uticaj nominalnih i realnih rigidnosti na stabilizacione programe", u monografiji *Tranzicija i privredni razvoj kratkoročni i dugoročni aspect*, Ekonomski fakultet, Beograd.
9. Galić, J., Krulj, V. i Fabris, N., 1998., "Mogućnosti za strano investiranje", Savetovanje ekonomista Jugoslavije, Beograd.
10. Labus, M., Bajec, J., Savić, N., Pitić, G., i Fabris, N., 1998., "Konjunktorni Barometar", Savetovanje Ekonomista Jugoslavije, Beograd.
11. Fabris, N., 1999., "Economic policy as factor of encouraging FDI: case of FRY". *Money, Investment and Risk Conference*, The Nottingham Trent University, Nottingham.

12. Galić, J., i Fabris, N., 1999., "Mogućnosti primene valutnog odbora u ekonomskoj politici SRJ", Savetovanje Ekonomista Jugoslavije, Kopaonik.
13. Pitić, G., Galić, J. i Fabris, N., 1999., "Yugoslav Banking Sector: Main Obstacles and how to Tackle them in Restructuring Process", *International Conference on Banking Reform in South East European Transitional Economies*, Sofia.
14. Galić, J., i Fabris, N., 2000., "Izguljena decenija privrednog razvoja i kako dalje", tematski broj časopisa „Ekonomist“, vol. 30, br. 1 – 2, Savetovanje ekonomista Jugoslavije, Kopaonik.
15. Fabris, N., 2001., "Mogućnosti primene Laferove krive u ekonomskoj politici SRJ", tematski broj časopisa „Ekonomist“, Savetovanje ekonomista Jugoslavije.
16. Fabris, N. i Galić, J., 2002., "Harmonizacija finansijskog sistema SRJ", tematski broj časopisa „Ekonomist“, Savetovanje Ekonomista Jugoslavije, Palić.
17. Fabris, N., 2002., *One Decade of Transition: Lessons and Recommendations*, IRF South – East Europe Congress, Beograd.
18. Galić, J. i Fabris, N., 2002, "Izazovi ekonomske politike za 2003 godinu", Savetovanje Naučnog Društva ekonomista Jugoslavije, posebno izdanje *Ekonomski anali*, Beograd.
19. Fabris, N., 2002., "Foreign direct investment the Promoter of Future Development – Policy Recommendation", *Forum on Economic Policy*, CIPE i Ekonomski institute.
20. Fabris, N. i Djordjević, V. (2009) "Slobodno kretanje kapitala", u monografiji „Efekti integracije Srbije u Evropsku uniju“, redaktori Trbović, A. i Crnobrnja, M., Fakultet za ekonomiju, finansije i administraciju, Beograd, str 20-27.
21. Žugić, R. i Fabris, N. (2010) „Finansijska stabilnost kao cilj centralnih banaka“ u monografiji „Aktuelna pitanja crnogorske ekonomije“, redaktor, Fabris, N., Centralna banka Crne Gore, str 11-31.
22. Fabris, N. i Kalezić, Z. (2010) Analiza tržišta nekretnina, u monografiji „Aktuelna pitanja crnogorske ekonomije“, redaktor, Fabris, N., Centralna banka Crne Gore, str 95 - 133.
23. Fabris, N. (2010), „Uloga i funkcija države i Centralne banke Crne Gore“, u monografiji „Crna Gora u XXI stoljeću u eri kompetitivnosti“, redaktor M. Šuković, Crnogorska akademija nauka i umjetnosti, str 131-151.
24. Fabris, N., Acimović, S. i Minić, B. (2011) „Makroekonomske implikacije cena komunalnih usluga: primer grada Beograda“, u monografiji „Ekonomska politika i razvoj“, redaktori Jovanović-Gavrilović, B. i Rakonjac, T., Ekonomski fakultet, Beograd, str 69-84.
25. Fabris, N. (2008) „Implications of dollarization with a special overview of Montenegro“, konferencija „Transformation of Monetary Systems in Countries in Transition“, uvodno izlaganje po pozivu, Ecole Superieure du Commerce Exterieur i Centre de Recherche en Gestion, Pariz, 3-31.
26. Fabris, N. (2010) „Towards a new Frame of Monetary and Fiscal Policy“, konferencija Economic Growth and Development of Serbia – New Model, Institut ekonomskih nauka i Beogradska bankarska akademija, 184-199.
27. Fabris, N. i Galić, J. (2010) „Swot Analysis of Euroisation in Montenegro“, konferencija „Globalisation and Economic Crises“, Slobomir Univerzitet, Bijeljina, str 107-119.

28. Fabris, N. i Aćimović, S. (2010) „Global Financial Crisis and its Future Implications“, Eurasia Business and Economic Society 2010 Conference, Atina, zbornik na CD-u.
29. Grubišić, Z., Ivanović, P. i Fabris, N. (2011) „Integration of Financial System of Serbia in the European Financial System“, konferencija “Serbia and the European Union: economic lessons from the new member states”, University of Coimbra i Beogradska bankarska akademija, str 77-92.
30. Grubišić, Z., Fabris, N. i Galić, J. (2011) “Nove tendencije u monetarnoj politici”, konferencija „Ekonomija i integracija“, Ekonomski fakultet, Tuzla, str 241-253.
31. Ivanović, P., Grubišić, Z. i Fabris, N. (2011), “Financial stability and macroprudential Policies as a result of global credit boom in SEE countries”, konferencija “Contemporary issues in the integration processes of Western Balkan countries in the European Union”, International Center for Promotion of Enterprises, Ljubljana, str 355-375.
32. Fabris, N. (2011) „Monetizacija“, konferencija “Aleksandar Bajt 1921 – 2000”, Zbornik razprav sazu ob 10 – letnici smrti, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Ljubljana, str 67-82.
33. Fabris, N. (2008) „Veza izmedju razvoja bankarskog sistema i privrednog razvoja“, konferencija „Trziste bankarskih proizvoda i usluga u Srbiji i zemljama okruzenja“, Institut ekonomskih nauka i Beogradska bankarska akademija, Beograd, str 3-13.
34. Aćimović, S. i Fabris, N. (2009) „Globalna kriza autoindustrije – moze li Srbija nešto da nauči?, Konferencija „Ekonomska kriza i realni sektor privrede Srbije – kako umanjiti efekte krize?“ Društvo ekonomista Beograda, objavljeno u časopisu Ekonomski vidici, vol 14, br. 2, str 321-335.
35. Fabris, N. (2009) „Globalna finansijska kriza i njen uticaj na monetarnu politiku Srbije“, konferencija NDE i Ekonomskog fakulteta, „Ekonomska politika Srbije u 2009. godini i izazovi svetske ekonomske krize“, str 279-292.
36. Fabris, N. i Galić, J. (2009), „Ka novoj monetarnoj paradigmi“, savetovanje NDE „Ekonomska politika Srbije u 2010. godini – ka novom modelu makroekonomske stabilnosti“, Beograd, str. 349-361.
37. Fabris, N. (2010) „Veza bankarskog sistema i privrede Crne Gore“, konferencija Ekonomija Crne Gore 2010, Bečići, str 166-174.
38. Fabris, N. i Jandrić, M. (2011), „Crnogorski model tranzicije: ex post analiza“, konferencija “Kontroverze ekonomskog razvoja u tranziciji“, NDES i Ekonomski fakultet, Beograd, str 109-124.
39. Fabris, N. i Galić, J. (2011) “Uloga države u kriznim procesima: primer Crne Gore“, konferencija Nacionalna ekonomija i država, Slobomir univerzitet, Bijeljina, str 113-125.
40. Fabris, N. (2012) „Dužnička kriza u EU i njen uticaj na Srbiju“, konferencija „Dužnička kriza u zemljama evro zone – uticaj na privredu Srbije, Ekonomski fakultet, Beograd, str 89-103.
41. Žugić, R., Galić, J. i Fabris, N, " Monetary Policy in Small and Open Economies", red. Hanić, H., Ozer, M., Grubišić, Z. I Domazet, I. "Post Crisis Recovery", Beogradska bankarska akademija, 2013.

42. Fabris, N. "Impact of the Global Financial Crisis on the Labour Market and Citizens Social Status in Montenegro", red. Barlet, W. I Uvalić, M., "The Social consequences of the global economic crises", The London School of Economic and Political Sciences , 2013, 131 - 142 str.
43. Žugić, R. i Fabris, N. (2013), "Framework for Preserving Financial Stability in Montenegro", Journal of Central Banking Theory and Practice, Vol 3, br. 1.
44. Fabris, N. (2014), "Kritički osvrt na teorijske modele rasta i mogućnost njihove primene u Srbiji" u monografiji Uloga države u novom modelu rasta privrede Srbije, Ekonomski fakultet, Beograd.
45. Pejović, I i Fabris, N. (2014), "Virtual Organisation: an Innovative approach to development of SMEs", konferencija "Entrepreneurship and inovatioans as a precoditnion for economic development", Ekonomski fakultet, Podgorica.
46. Fabris, N. (2015), The History of Money in Montenegro from 1906–1918, konferencija The Economic Causes and Consequences of the First World war, Ekonomski fakultet, Beograd.
47. Fabris, N. (2015) „The monetary policy framework: is financial stability a fesable central bank goal?” u monografiji "The Challenge of Economic Rebalancing in Europe", Edward Elgar.
48. Galić, J. i Fabris, N. (2015), "Macprudential Policy – Concept, Organisation, Implementiation", konferencija New Economic Policy Reforms, Beogradska bankarska akademija
49. Fabris, N. (2018) "The global financial crisis and fiscal policy in Montenegro" u monografiji "Western Balkan Economies in Transition", Springer, str 135-145.

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ			
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ			
Број		18 JAN 2013	
Орг/ед	Број	Датум	Својство
	174/17		

Адреса: Студентски трг 1, 11000 Београд, Република Србија
Тел.: 011 3207400; Факс: 011 2638818; E-mail: officebu@rect.bg.ac.rs

СЕНАТ УНИВЕРЗИТЕТА
У БЕОГРАДУ

Београд, 16.01.2013.
02 Број: 25/6-13
МЦ

На основу чл. 65. ст. 2. Закона о високом образовању ("Службени гласник РС", број 76/05, 100/07-аутентично тумачење, 97/08, 44/10 и 93/12), чл. 42. ст. 1. тач. 23. и чл. 43. ст. 4. Статута Универзитета у Београду ("Гласник Универзитета у Београду", број 162/11-пречишћени текст и 167/12), чл. 25. ст. 1. и ст. 2. тач. 1. Правилника о начину и поступку стицања звања и заснивања радног односа наставника Универзитета у Београду ("Гласник Универзитета у Београду", број 142/08, 150/09 и 160/11) и Критеријума за стицање звања наставника на Универзитету у Београду ("Гласник Универзитета у Београду", број 140/08, 144/08, 160/11, 161/11, 165/11), а на предлог Изборног већа Економског факултета, број: 2893/3 од 24.10.2012. године и мишљења Већа научних области правно-економских наука, број: 06-21044/33-12 од 18.12.2012. године, Сенат Универзитета, на седници одржаној 16.01.2013. године, донео је

ОДЛУКУ

БИРА СЕ др Никола Фабрис у звање редовног професора на Универзитету у Београду-Економски факултет, за ужу научну Економска теорија и анализа-Основи макроекономије и Теорија и анализа економске политике.

Образложење

Економски факултет је дана 18.07.2012. године у листу „Послови“ објавио конкурс за избор у звање редовног професора, за ужу научну Економска теорија и анализа-Основи макроекономије и Теорија и анализа економске политике, због потреба Факултета.

Извештај Комисије за припрему извештаја о пријављеним кандидатима стављен је на увид јавности дана 07.09.2012. године у листу „Новости“.

На основу предлога Комисије за припрему извештаја о пријављеним кандидатима, Изборно веће Економског факултета, на седници одржаној дана 24.10.2012. године, донело је одлуку о утврђивању предлога да се кандидат др Никола Фабрис изабере у звање редовног професора.

Економски факултет је дана 26.10.2012. године доставио Универзитету комплетан захтев за избор у звање на прописаним обрасцима.

Универзитет је комплетну документацију коју је доставио Факултет ставио на веб страницу Универзитета дана 11.12.2012. године.

Веће научних области правно-економских наука, на седници одржаној дана 18.12.2012. године дало је мишљење да се др Никола Фабрис може изабрати у звање редовног професора.

Сенат Универзитета, на седници одржаној дана 16.01.2013. године разматрао је захтев Економског факултета и утврдио да кандидат испуњава услове прописане чл. 64. и 65. Закона о високом образовању, чланом 124. Статута Универзитета у Београду, као и услове прописане Критеријумима за стицање звања наставника на Универзитету у Београду, па је донета одлука као у изреци.

ПРЕДСЕДНИК СЕНАТА

Ректор

Проф. др Владимир Бумбаширевић

Доставити:

- Факултету (2)
- архиви Универзитета
- сектору 06

Europass Curriculum Vitae

Lični podaci

Prezime/ Ime

Milović Nikola

Adresa(e)

Jovana Tomaševića 37, 81000 Podgorica, Montenegro

Telefonski broj(evi)

+382 20241138 +382 67 217 216

Broj(evi) faksa

+382 20 244 588

E-mail

nmilovic@ac.me; nmilovic@t-com.me

Državljanstvo

Crnogorsko

Datum rođenja

17.12.1980.

Pol, bračno stanje

oženjen djeca Luka i Nikolina

Radno iskustvo

Od 01.02.2004. Univerzitet Crne Gore Ekonomski fakultet.

Datumi

2016-

Zanimanje ili radno mjesto

DEKAN EKONOMSKOG FAKULTETA UNIVERZITETA CRNE GORE

Datumi

2015-2016

Zanimanje ili radno mjesto

Prodekan

Glavni poslovi i odgovornosti

naučnoistraživački rad i odnos sa biznis zajednicom

Datumi

05.07.2017.-

Zanimanje ili radno mjesto

Vanredni profesor

Glavni poslovi i odgovornosti

Za oblast Ekonomska analiza i politika, predmeti: "Ekonomija Evropske unije", "Zajedničko tržište i politika konkurencije EU"

Ime i adresa poslodavca

Ekonomski fakultet, Univerzitet Crne Gore, Podgorica, Jovana Tomasevica 37, 81000 Podgorica, Crna Gora Univerzitet Crne Gore, obrazovanje

Datumi

03.05.2012.-05.07.2017.

Zanimanje ili radno mjesto

Docent

Glavni poslovi i odgovornosti

Predmeti: "Ekonomija Evropske unije", "Zajedničko tržište i politika konkurencije EU" i "Kohezioni politika i strukturni fondovi EU"

Ime i adresa poslodavca Ekonomski fakultet Podgorica, Jovana Tomasevica 37, 81000 Podgorica, Crna Gora Univerzitet Crne Gore, obrazovanje

Datumi 01.02.2004-03.05.2012.

Zanimanje ili radno mjesto **Saradnik u nastavi**

Glavni poslovi i odgovornosti Predmeti: "Privredni razvoj" Teorija i analiza ekonomske politike, Globalizacija svjetske privrede

Ime i adresa poslodavca Ekonomski fakultet Podgorica, Jovana Tomasevica 37, 81000 Podgorica, Crna Gora Univerzitet Crne Gore, obrazovanje

Vrsta djelatnosti ili sektor Univerzitet Crne Gore, obrazovanje

Datumi 01.07.2008.-01.11.2008.

Zanimanje ili radno mjesto **Stariji stručnjak Ekonomista- Konsultant**

Glavni poslovi i odgovornosti Konsultant na Projektu Jačanja kapacijeta za implementaciju Strategije razvoja i redukcije siromaštva u Crnoj Gori.

Ime i adresa poslodavca - Svjetska Banka- Ministarstvo zdravlja, rada i socijalnog staranja Crne Gore

Obrazovanje i osposobljavanje

Datumi 01.10.2008-08.05.2011.

Naziv dodijeljene kvalifikacije **Doktor ekonomskih nauka**

Glavni predmeti / stečene profesionalne vještine Doktorska disertacija : "Konkurentnost privrede Crne Gore"

Ime i vrsta organizacije davaoca obrazovanja i osposobljavanja Univerzitet Crne Gore, Ekonomski fakultet Podgorica, Jovana Tomaševića 37, 81000 Podgorica, Crna Gora

Datumi 01.10.2003.-31.10.2007.

Naziv dodijeljene kvalifikacije **Magistar ekonomskih nauka**

Glavni predmeti / stečene profesionalne vještine Smjer: "Teorija i politika privrednog razvoja", Magistarska teza: "Ekonomska politika i razvoj Crne Gore u procesu priključivanja Evropskoj uniji", Prosječna ocjena studiranja 9.77

Ime i vrsta organizacije davaoca obrazovanja i osposobljavanja Univerzitet u Beogradu, Ekonomski fakultet, Kamenicka 37, 11000 Beograd, Srbija. www.ekof.bg.ac.rs

Datumi 01.10.1999.-20.10.2003.

Naziv dodijeljene kvalifikacije **Diplomirani ekonomista**

Glavni predmeti / stečene profesionalne vještine Univerzitet Crne Gore, Ekonomski fakultet Podgorica, Diplomski rad: "Profil siromaštva u Crnoj Gori", Prosječna ocjena studiranja 9.39.

Ime i vrsta organizacije davaoca obrazovanja i osposobljavanja Univerzitet Crne Gore, Ekonomski fakultet Podgorica, Jovana Tomaševića 37, 81000 Podgorica, Crna Gora

Lične vještine i kompetencije

Maternji jezik(ci) Crnogorski

Drugi jezik(ci) **Engleski**

Samoprocjena

Evropski nivo ()*

Engleski

Razumijevanje		Govor		Pisanje
Slušanje	Čitanje	Govorna interakcija	Govorna produkcija	
C2	C2	C2	C2	C1

(*) [Zajednički evropski referentni okvir za jezike](#)

Društvene vještine i kompetencije

Dio eksperstskog tima uključenog u organizaciju i pripremu materijala i časova za IPA projekat "Uvođenje izbornih predmeta "EVROPSKA UNIJA" u osnovnim školama I "EVROPSKE INTEGRACIJA" u srednjim školama". Shvatanje značenja Evropske unije za crnogorske građane posebno mladu populaciju kao posebno aktivnu u procesima evropskih integracija.

Organizacione vještine i kompetencije	Tehnička podrška organizaciji na IPA projektu, "Uvođenje izbornih predmeta "EVROPSKA UNIJA" u osnovnim školama I "EVROPSKE INTEGRACIJA" u srednjim školama". Ukupno trajanje projekta 7 mjeseci.
Računarske vještine i kompetencije	Microsoft Office™(Word™, Excel™ and PowerPoint™)
Druge vještine i kompetencije i rad na projektima	<p>"Strategija razvoja i redukcije siromaštva u Crnoj Gori"- saradnik na projektu</p> <p>"Iskustva participativnog procesa PRSP" – Saradnik na projektu</p> <p>Ekonomski fakultet "Biznis plan Luka Kotor"-Saradnik na projektu</p> <p>Ekonomski fakultet : "Organizaciono restrukturiranje Duvanskog kombinata Podgorica u funkciji privatizacije"- saradnik na projektu</p> <p>„Strategija regionalnog razvoja u Crnoj Gori“-Saradnik na projektu</p> <p>"Strategija podsticanja izvoza"- Ministarstvo za ekonomske odnose sa inostranstvom i evropske integracije, Podgorica-Član projektnog tima</p> <p>"Strategija podsticanja SDI u Crnu Goru"- Ministarstvo za ekonomske odnose sa inostranstvom i evropske integracije, Podgorica-Saradnik na projektu</p> <p>"Analiza efekata dosadašnje privatizacije u Crnoj Gori"- Ekonomski fakultet Podgorica-saradnik na projektu</p> <p>Senior Economist-CONSULTANT- World Bank- Project Strenhtening Capacities for Inplementation of Development and Poverty Reduction Strategy for Montenegro.</p> <p>Crnogorska Akademija Nauka i Umjetnosti- Crna Gora u XXI Stoljeću – u eri kompetitivnosti- Integracija u evropske i euroatlanske strukture- saradnik na projektu</p> <p>Ministarstvo nauke i Ekonomski fakultet u Podgorici "Konkurentnost privrede Crne Gore- kako biti među 50 najkonkurentnijih zemalja svijeta " trajanje projekta 2012-2015. godina</p> <p>Lifelong learninig programe, JEAN MONNET programe, Jean monnet Chairs, Naziv projekta: "Studije Evropske ekonomske integracije na Ekonomskom fakultetu u Crnoj Gori ", trajanje projekta 2012-2015. godina.</p> <p>Član radne grupe za pripremu pregovora o pristupanju Crne Gore Evropskoj uniji za oblast pravne tekovine Evropske unije koja se odnosi na pregovaračko poglavlje 1- Slobodno kretanje roba</p> <p>Član radne grupe za pripremu pregovora o pristupanju Crne Gore Evropskoj uniji za oblast pravne tekovine Evropske unije koja se odnosi na pregovaračko poglavlje 8 - Politika konkurencije</p> <p>Član radne grupe za pripremu pregovora o pristupanju Crne Gore Evropskoj uniji za oblast pravne tekovine Evropske unije koja se odnosi na pregovaračko poglavlje 29 – Carinska unija.</p>
Vozačka dozvola	Kategorije "A" i "B".

Dodatne informacije
Klasifikaciona bibliografija

- 1) **Milović N.**, "Regionalizacija i tržište", "Crna Gora u XXI stoljeću – u eri kompetitivnosti: Integracija u evropske i evroatlanske strukture", Crnogorska akademija nauka i umjetnosti posebna izdanja(monografije i studije), Knjiga 73, sveska 4, Podgorica 2010, ISBN 978-86-7215-247-0, str. 359-392.
- 2) **Milović N.**, "Proširena Evropa i Crna Gora- ekonomske promjene i rizici", "Montenegrin Journal of Economics", No 12, Vol. VI. 2010. ISSN 1800-5845, str. 193-201.
- 3) **Milović N.**, "Measuring competitiveness as a precondition of economic management", Faculty of Organizational Science-Belgrade, "Management" number 57, Belgrade 2010, ISSN 1820-0222, p. 47-53.
- 4) **Milović N.**, "Competitiveness and institutional framework for implementation of competition policy in Montenegro", University of Niš, Faculty of Economics- "Economic themes", No. 4, Niš 2010, ISSN 0353-8648, p. 641-654.
- 5) **Milović N.**, "Ekonomska politika i razvoj Crne Gore u procesu evropskih integracija", Univerzitet u Nišu, Ekonomski fakultet, Međunarodna naučna konferencija- "Izazovi ekonomske nauke i prakse u procesu pridruživanja Evropskoj Uniji", Niš, 2007, ISBN 978-86-85099-61-8, str. 79-89.
- 6) Đurović G., Ražnatović S., **Milović N.**, "Obaveze Crne Gore po sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju u dijelu unutrašnjeg tržišta", Udruženje "Tehnologija i društvo", Institut "Mihailo Pupin", Tematski zbornik radova XIV naučnog skupa međunarodnog značaja-"Tehnologija, kultura i razvoj", Beograd, 2007, ISBN 978-86-904137-6-8, str. 16-24.
- 7) **Milović N.**, "Economic criteria and concurency of Montenegro in the process of european integrations", University of Niš, Faculty of Economics, International Scientific Conference- "Competitvness in the conditions of a global economy", Niš, 2008, ISBN 978-86-85099-80-9, p. 47-57.
- 8) **Milović N.**, "Obrazovanje kadrova državne administracije za proces evropskih integracija u Crnoj Gori", Univerzitet u Beogradu, Fakultet organizacionih nauka, XI Internacionalni simpozijum, SymOrg 2008- "Menadzment i društvena odgovornost", Beograd, 2008. ISBN 978-86-7680-160-2, str. 191
- 9) **Milović N.**, "Konkurentnost privrede kao preduslov regionalnog razvoja u Crnoj Gori", Univerzitet u Nišu, Ekonomski fakultet, Međunarodna naučna konferencija-XVI naučni skup- "Regionalni razvoj i demografski tokovi zemalja jugoistočne Evrope", Niš, 2011, ISBN 978-86-6139-026-5, str. 269-278.
- 10) **Milović N.**, "Competitvness and state aid in Montenegro", Univerzitet Crne Gore-Ekonomski fakultet, Međunarodna naučna konferencija-"Ekonomski razvoj kroz prizmu preduzetništva", Podgorica, 2011, ISBN 978-86-80133-56-0, str.229-234.
- 11) **Milović N.**, "Konkurentnost kao imperativ ekonomske politike", časopis "Preduzetnik", br. 4., Ekonomski fakultet Podgorica, decembar 2010, ISSN 1800-8429, str. 35-38.
- 12) **Milović N.**, "Politika konkurencije Evropske unije", časopis "Preduzetnik", br. 5., Ekonomski fakultet Podgorica, jun 2011, ISSN 1800-8429, str. 61-64.
- 13) **Milović N.**, "Zajedničko tržište Evropske unije-dobar sluga, ali loš gospodar", časopis "Preduzetnik", br. 6., Ekonomski fakultet Podgorica, decembar 2011, ISSN 1800-8429, str. 32-34.
- 14) **Milović N.**, "*Jedinstveni tržišni akt kao preduslov rasta konkurentnosti*", Univerzitet Crne Gore-Ekonomski fakultet, II Međunarodna naučna konferencija-"Zapošljavanje kroz prizmu preduzetništva", Podgorica, 2012, ISBN str.
- 15) **Milović N.**, "*Pravni i institucionalni okvir za primjenu politike konkurencije u Crnoj Gori*", časopis "Preduzetnik", br. 7., Ekonomski fakultet Podgorica, jun 2012, ISSN 1800-8429, str. 35-40.
- 16) **Milović N.**, "Lisabonski prikaz konkurentnosti privrede Crne Gore", časopis "Preduzetnik", br. 8., Ekonomski fakultet Podgorica, decembar 2012, ISSN 1800-8429, str. 51-57.
- 17) **Milović N.**, "*Istorijski i idejni kontekst nastanka politike konkurencije Evropske unije*", "Preduzetnik", br. 9., Ekonomski fakultet Podgorica, jun 2013, ISSN 1800-8429, str.34-39.

- 18) Milović N., Marušić A. (2013) Competition policy in Montenegro (Chapter 6). In: Penev, S., Marušić A. (Eds.) Competition policy in Western Balkans countries, pp. 111-128, ISBN 978-86-89465-06-8. Published by: Institute of Economic Sciences, Belgrade; Western Balkans Parliamentary network of committees for economy finance and budget; Westminster Foundation for Democracy, London.

Radovi objavljeni u časopisima koji se nalaze u međunarodnim bazama SCI

- 19) Đurović, G., Bigović, M. & Milović, N. (2017) Support for Further Enlargement of the EU: Statistical Analysis of Regional Differences. Journal of Balkan and Near Eastern Studies, 19 (3), ISSN: 1944-8953 (Print), 1944-8961 (Online).
- 20) Milović, N., Jocović, M. (2017) Impact of foreign direct investment on competitiveness of Montenegrin economy. Transformations in Business and Economics, 16 (1), ISSN: 1648 – 4460.
- 21) Jocović, M., Milović, N., Kaluđerović, J. (2017) Impact of regulatory incentives on local economic development – Montenegro case. Transformations in Business and Economics, 16 (2), ISSN: 1648 – 4460.

Radovi u međunarodnim časopisima koji se ne nalaze u bazama podataka, a imaju redovnu međunarodnu distribuciju

- 22) Jocović, M., Milović, N., Melović, B. (2016) Role of regulatory reforms for development and quality improvement of the construction sector in Montenegro. Journal of Applied Engineering Science, 14 (1): 46 – 53, ISSN 1451-4117.
- 23) Milović, N. & Radonjić, M. (2015) Montenegro: Booming at a cost of high twin deficits. SEE-6 Economic Outlook, 1 (1): 20-26, e-ISSN 1849-8884, ISSN 1849-8817.
- 24) Jocović, M., Milović, N., Lojpur, A. (2015) Changes in management role in the corporate governance system – Example of Montenegro. Management-Journal of Contemporary Management Issues, 20 (2): 149-161, ISSN 1846-3363.
- 25) Radović M., Žugić R. and Milović N. (2013) Economic institutions and competitiveness of economy with emphasis on Montenegro. Montenegrin Journal of Economics, 9 (1): 63-75, ISSN 1800-5845.
- 26) Jocović, M., Milović, N. (2013) Competitiveness and Corporate Governance – The Case of Montenegro. The Romanian Economic Journal - REJ, 48: 83-102, ISSN (print) 1454-4296, ISSN (online) 2286- 2056.
- 27) Đurović G., Milović N. (2013) Fulfilling the goals of Europe 2020 strategy in the context of competitiveness growth. Economic themes, 51 (4): 695-712, ISSN 0353-8648.

Međunarodni kongresi, simpozijumi, seminari

- 28) Đurović G., Milović N., (2014) Economic Effects of Montenegrin strategic foreign policy priorities. IV International Conference - Entrepreneurship and Innovations as precondition for Economic Development, Faculty of Economics Podgorica, June 17, 2014. ISBN 978-86-80133-71-3. p. 91-106.
- 29) Đurović G., Milović N., (2013) EU enlargement policy framework for the western balkans: six "c" principles and the new negotiating rules. Economic integration, competition and cooperation, University of Rijeka, Faculty of Economics, Opatija 2013. ISBN 978-953-7813-16-1, p. 325-339.
- 30) Milović, N. (2013) Jedinstveni tržišni akt kao preduslov rasta konkurentnosti. Međunarodna naučna konferencija -Zapošljavanje kroz prizmu preduzetništva, Ekonomski fakultet Podgorica. ISBN 978-86-80133-63-8, str. 154-159.
- 31) Milović, N. (2011) Konkurentnost i državna pomoć u Crnoj Gori. Međunarodna naučna konferencija - Ekonomski razvoj kroz prizmu preduzetništva, Ekonomski fakultet, Podgorica. ISBN 978-86-80133-56-0, str. 229-234.

Univerzitetski udžbenik koji se koristi kod nas

- 32) Milović N., (2012) Zajedničko tržište i politika konkurencije Evropske unije. Univerzitet Crne Gore - Ekonomski fakultet, 251 strana. ISBN 978-86-80133-61-4. COBISS.CG-ID 512553953.

Stručni rad

- 33) **Milović N.** (2013) Istorijski i idejni kontekst nastanka politike konkurencije Evropske unije. *Preduzetnik*, 9: 34-39. Ekonomski fakultet Podgorica. ISSN 1800-8429.
- 34) **Milović N.** (2012) Lisabonski prikaz konkurentnosti privrede Crne Gore. *Preduzetnik*, 8: 51-57. Ekonomski fakultet Podgorica, ISSN 1800-8429.
- 35) **Milović N.** (2012) Pravni i institucionalni okvir za primjenu politike konkurencije u Crnoj Gori. *Preduzetnik*, 7: 35-39. Ekonomski fakultet Podgorica, ISSN 1800-8429.
- 36) **Milović N.** (2011) Zajedničko tržište Evropske unije-dobar sluga, ali loš gospodar. *Preduzetnik*, 6: 32-34. Ekonomski fakultet Podgorica, ISSN 1800-8429.

Univerzitet Crne Gore
adresa / address_ Cetinjska br. 2
81000 Podgorica, Crna Gora
telefon / phone_ 00382 20 414 255
fax_ 00382 20 414 230
mail_rektorat@ucg.me
web_www.ucg.ac.me
University of Montenegro

Broj / Ref 03-1811
Datum / Date 05.07.2017

Crna Gora
UNIVERZITET CRNE GORE
EKONOMSKI FAKULTET
Broj 01 1895
Podgorica, 12/07/2017 god.

Na osnovu člana 72 stav 2 Zakona o visokom obrazovanju („Službeni list Crne Gore“ br. 44/14, 47/15, 40/16, 42/17) i člana 32 stav 1 tačka 9 Statuta Univerziteta Crne Gore, Senat Univerziteta Crne Gore na sjednici održanoj 05.jula 2017.godine, donio je

ODLUKU O IZBORU U ZVANJE

Dr Nikola Milović bira se u akademsko zvanje vanredni profesor Univerziteta Crne Gore za oblast Ekonomska analiza i politika na Ekonomskom fakultetu, na period od pet godina.

Senat Univerziteta Crne Gore
Predsjednica

Prof. Radmila Vojvodić

